

De status van het Nederlands in Suriname

Het Nederlands als pluricentrische taal en de attitudes van Nederlanders ten opzichte van het Surinaamse Nederlands.

Kirsten de Gelder

Scriptie ter afsluiting van de researchmaster Comparatieve Neerlandistiek aan de Universiteit van Amsterdam, in samenwerking met de Freie Universität Berlin.

Begeleider: prof. dr. Folkert Kuiken

Tweede lezer: dr. Gaston Franssen

Studentnummer: 6120326

Datum: 5 juni 2014

Aantal ECTS: 30

'Niet de taal is veranderd, maar de waardering ervoor.'

Renata de Bies (1997)

Inhoud

1.	Inleiding	p. 7
2.	Pluricentriciteit	p. 9
2.1	Definities	p. 9
2.2	Criteria voor pluricentriciteit	p. 10
2.3	De asymmetrische verhouding van pluricentrische talen	p. 12
2.4	Acceptatie van pluricentrische talen	p. 17
3.	Methode	p. 20
3.1	Onderzoeksvragen en hypotheses	p. 20
3.2	Werkwijze	p. 22
3.3	Geluidsfragmenten	p. 23
3.4	Respondenten	p. 24
3.5	Vragenlijst	p. 26
3.6	Verwerking van de data	p. 29
4.	Het Nederlands als pluricentrische taal	p. 30
4.1	De variëteiten van het Nederlands	p. 31
4.1.1	Het Nederlandse Nederlands	p. 32
4.1.2	Het Belgische Nederlands	p. 34
4.1.3	Het Surinaamse Nederlands	p. 36
4.2	De verhouding tussen de variëteiten van het Nederlands	p. 40
5.	Taalattitudes	p. 48
5.1	Definities en factoren	p. 48
5.2	Methoden van taalattitudeonderzoek	p. 50
5.3	Taalattitudeonderzoek in het Nederlandse taalgebied	p. 51
6.	Resultaten	p. 59
6.1	Algemene gegevens	p. 59
6.2	De status van de spreker	p. 59
6.2.1	Status	p. 59

4 | De status van het Nederlands in Suriname

6.2.2	Aantrekkelijkheid	p. 63
6.2.3	Sociale afstand	p. 68
6.3	Schoonheid van de taal	p. 73
7.	Conclusies	p. 77
8.	Discussie	p. 79
8.1	Methode	p. 79
8.2	Geluidsfragmenten	p. 80
8.3	Aanbevelingen	p. 82
	Literatuur	p. 84
Bijlagen:	Vragenlijst	p. 88
	Informatie over de sprekers	p. 93

Voorwoord

Tijdens mijn masteropleiding Comparatieve Neerlandistiek ben ik twee keer geëmigreerd: van Amsterdam naar Berlijn en vervolgens van Berlijn naar Moskou. Na mijn tweede verhuizing in 2012 kwam mijn onderzoek naar taalattitudes stil te liggen. Het Nederlands in Suriname stond ver van me af. In januari 2014 reisde ik toch voor een maand af naar dit prachtige land in Zuid-Amerika voor de dataverzameling van mijn scriptie. Terug in Moskou was het – met een tijdsverschil van zeven uur, 50 graden kouder, een onrustige politieke situatie in Rusland, een voltijdsbaan en een derde migratie op komst – niet eenvoudig de draad op te pakken. Bijzonder veel dank ben ik daarom verschuldigd aan vier personen in het bijzonder, die mij in zowel praktische als mentale zin buitengewoon goed geholpen hebben: Janneke Diepenveen en Johanna Ridderbeekx voor hun motiverende, leerzame en relativerende e-mails, Michiel Dribergen voor zijn grote hulp bij de dataverzameling, zijn geduld en rust, en Josien de Gelder-Koster voor alle opbeurende berichten en haar vertrouwen. Uiteraard dank ik ook professor Folkert Kuiken, die mij vanaf zo'n grote afstand vanuit Amsterdam heeft begeleid, terwijl we elkaar slechts een half uurtje, in de Berlijnse zon twee jaar geleden, in het echt gesproken hebben. Ook wil ik alle sprekers en respondenten danken voor hun medewerking en deelname. Tot slot wil ik professor Matthias Hüning hier vermelden; dankzij hem is mijn liefde voor sociolinguïstiek gegroeid en die voor Suriname in het bijzonder.

Mijn belangstelling voor Suriname had ik als kind al. Dat verre, exotische land, ver over zee, daar scheen altijd de zon en ze spraken er Nederlands. Toen ik zeven jaar geleden als docente Nederlands op de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen werkte, was ik dan ook hogelijk verbaasd toen er studenten uit Suriname zich aangemeld hadden voor een schrijfcursus voor tweedetaalleerders. Zij spraken toch gewoon Nederlands? Pas jaren later, op de Freie Universität Berlin, begon ik de taalsituatie in Suriname te begrijpen; pas in januari dit jaar, onder het genot van een roti en een djogo in de Surinaamse zon, wist ik het zeker: het Nederlands is voor Surinamers hun identiteit – misschien wel meer dan menig Nederlander ooit zal begrijpen. Hoe dan ook hoop ik dat deze scriptie een bijdrage kan leveren aan het taalbeleid in het Nederlandse taalgebied. Het is ten slotte niet de taal die is veranderd, maar de waardering ervoor.

Kirsten de Gelder

Moskou, juni 2014

1. Inleiding

Het Nederlands is de officiële taal in Nederland, België en Suriname. Daarnaast is het Nederlands de officiële taal in het Caribisch gebied. Omdat dit gebied deel is van Het Koninkrijk der Nederlanden en de lingua franca er het Papiaments is, wordt er in dit onderzoek geen afzonderlijke aandacht besteed aan dit onderdeel van het Nederlandse taalgebied. Een taal die in twee of meerdere landen de officiële taal is, noemen we een pluricentrische taal. In het Nederlandse taalgebied zijn er drie nationale variëteiten van de standaardtaal te onderscheiden: het Nederlandse Nederlands, het Belgische Nederlands en het Surinaamse Nederlands. Een belangrijk kenmerk van een pluricentrische taal is dat de verhouding tussen de variëteiten van die taal asymmetrisch is. Dit geldt ook voor het Nederlands; het Nederlandse Nederlands is de dominante variëteit. Naar de verhouding tussen het Nederlandse Nederlands en het Belgische Nederlands is reeds veel onderzoek gedaan (zie Blommaert (2011), De Caluwe (1992) en (2002), Geeraerts (2002), Hoppenbrouwers (1992), Kasper (2001), Vanderkerckhove (2005) en Van de Velde (2010)), maar over de relatie tot het Surinaamse Nederlands weten we nog niet veel. Ik richt me daarom in deze researchmasterscriptie volledig op het Nederlands in Suriname als variëteit. Dit doe ik door een taalattitudeonderzoek uit te voeren onder Nederlanders over het Surinaamse Nederlands in Suriname. Daarbij zal ik ook een verband leggen tussen de wederzijdse attitudes uit de rest van het Nederlandse taalgebied. Dit onderzoek naar taalattitudes moet antwoord geven op de volgende centrale vraag:

1. Wat is de houding van de sprekers van het Nederlandse Nederlands ten opzichte het Surinaamse Nederlands?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden, onderzoek ik deze verhouding op twee niveaus. Enerzijds doe ik een literatuurstudie naar pluricentrische talen en onderzoek ik of de factoren die verantwoordelijk zijn voor de asymmetrische verhouding tussen de variëteiten van een pluricentrische taal ook van toepassing zijn op het Nederlands. Deze literatuurstudie moet antwoord geven op de volgende twee deelvragen:

2. Is de verhouding tussen de variëteiten van het Nederlands asymmetrisch?
3. Welke variëteit is dominant en waarom?

Pas daarna kunnen de volgende deelvragen gesteld worden:

4. Welke attitudes bestaan er ten opzichte van variëteiten in het Nederlands?
5. Is er sprake van toenemende acceptatie van pluricentriciteit in het Nederlandse taalgebied? Waaruit blijkt dat?

Voor deze laatste twee vragen voer ik een attitudeonderzoek uit onder Nederlandse sprekers van het Nederlands, aan wie ik hun oordeel zal vragen over Surinaamse sprekers van het Nederlands. Daarvoor maak ik gebruik van geluidsfragmenten die ik tijdens mijn bezoek aan Suriname heb opgenomen. Deze attitudes onderzoek ik op twee domeinen: de status van de sprekers en de schoonheid van de taal. Een van de verwachtingen is dat de sprekers van het Nederlandse Nederlands het Surinaamse Nederlands afwijkend, niet-standaard en exotisch zullen vinden. Een tweede verwachting is dat Nederlanders het Surinaamse Nederlands over het algemeen positief zullen beoordelen. Deze verwachtingen zijn enerzijds gebaseerd op Clyne (2004) en anderzijds op onderzoek naar attitudes ten opzichte van het Belgische Nederlands. De attitudes ten opzichte van het Surinaamse Nederlands worden dus in verband gebracht met die van het Belgische Nederlands, eveneens een variëteit van het Nederlands die niet de dominante is. De geschreven taalnorm is convergent. Dat betekent dat de geschreven taal in Nederland, België en Suriname niet veel van elkaar verschilt, maar naar elkaar toegroeit. Dit komt onder andere doordat de geschreven taalnormen voor deze landen vastgelegd zijn in onder meer woordenboeken, een gemeenschappelijke spelling en grammatica. In het advies inzake taalvariatie van de Nederlandse Taalunie (2003) stelt de beleidsorganisatie deze convergentie ook vast: 'In de geschreven Standaardtaal en het daar dicht bij aansluitende formele register van gesproken taal is er meer convergentie dan in de gesproken taal, waar zelfs enige divergentie is waar te nemen.'¹ De divergentie in de gesproken taal blijkt onder andere uit taalvariatie in het Nederlandse taalgebied. Omdat de geschreven taalnorm convergent is, en omdat de behoefte aan zelfdefinitie in de verschillende naties van een pluricentrisch taalgebied wordt uitgedrukt door specifieke taalkundige kenmerken en in het bijzonder in de spreektaal, vraag ik uitsluitend naar attitudes over gesproken taal.

Voor dit attitudeonderzoek verzamel ik geluidsopnamen in Suriname. De sprekers van het Surinaamse Nederlands in Suriname (de Surinaamse sprekers in Nederland worden hier derhalve uitgesloten) verschillen in leeftijd, etnische achtergrond, geslacht en beroep. In totaal heb ik tien gespreksfragmenten geselecteerd. Dit zijn delen van spontane gesprekken tussen Surinamers in het Nederlands.

¹ Nederlandse Taalunie (2003). *Advies inzake taalvariatie*. Geraadpleegd op 16 juni 2014, van <http://taalunie.org/organisatie/raad-der->

In het volgende hoofdstuk ga ik in op pluricentriciteit, waarbij eerst de definities besproken worden en vervolgens de asymmetrische verhouding tussen de variëteiten van pluricentrische talen. In hoofdstuk 3 is de methode van dit onderzoek te lezen. Hoofdstuk 4 gaat over het Nederlands als pluricentrische taal, waarbij de drie variëteiten uitgebreid aan bod komen. Hoofdstuk 5 gaat over taalattitudeonderzoek, over de verschillende soorten daarvan en bestaande onderzoeken in het Nederlandse taalgebied. In hoofdstuk 6 komen de resultaten aan bod, gevolgd door de conclusies in hoofdstuk 7 en de discussie in hoofdstuk 8.

2. Pluricentriciteit

Het Nederlands is de officiële taal in Nederland², België en Suriname. Hiermee is het Nederlands een pluricentrische taal. Van het begrip pluricentriciteit bestaan meerdere definities en er worden verschillende criteria aan gesteld, die elkaar aanvullen en overlappen. In dit hoofdstuk bespreek ik deze definities van en criteria voor pluricentrische talen. Vervolgens ga ik in op de asymmetrische verhouding tussen de variëteiten van zo'n taal en bespreek ik de acceptatie van pluricentriciteit.

2.1 Definities

Het begrip pluricentrisch is geïntroduceerd door Kloss (1978: 66-67). Pluricentrische talen zijn talen die in meer dan twee landen worden gesproken. Voorbeelden hiervan zijn het Engels, dat de officiële taal is in 59 verschillende landen, het Frans met een officiële status in 28 landen en het Nederlands in drie landen (Muhr 2003: 10-11). Kloss (1978) beschouwt pluricentrische talen als talen die meerdere centra hebben, elk voorzien van een nationale variëteit met eigen normen. Clyne (2004: 296) benadrukt dat zulke nationale variëteiten een intermediaire positie innemen tussen nationale talen en regionale variëteiten; met een nationale variëteit zijn sprekers in staat te communiceren in dezelfde taal (zoals een nationale taal) en tegelijkertijd kunnen zijn hun eigen kenmerken uitdrukken in die taal (zoals een regionale variëteit). Nationale en regionale variëteiten verschillen sterk van elkaar, omdat ze andere functies hebben; in het Duits zijn bijvoorbeeld woorden als *Jänner* 'januari' en constructies als *ist gesessen* 'heeft gezeten' regionaal en niet-standaard in Bavaria (Duitsland), maar standaard in Oostenrijk (en komen daardoor voor in de krant en op tv).

Ook Muhr (2003) baseert zijn definitie op die van Kloss, maar is daarin concreter dan Clyne. Muhr beschrijft pluricentriciteit als een speciaal type taal dat zich in zekere zin tussen een taal en een dialect bevindt. Het hoofdkenmerk is dat de taal in twee of meerdere staten voorkomt, waar het de status van officiële bestuurstaal heeft en daardoor een vaste talige en communicatieve zelfstandigheid ontwikkelt; d.w.z. die taal is het communicatieve middel in het openbare leven, de overheid, op scholen en in de media, en door het gebruik van de taal in deze politieke, sociale en economische contexten kan een land een eigen taalcentrum ontwikkelen met eigen normen, waarmee de ene variëteit zich kan onderscheiden van de andere.

Het definiëren van een taal is gecompliceerd, stelt Muhr, omdat talige, politieke en pragmatische factoren hier een rol bij spelen. Dat maakt het definiëren van pluricentriciteit ook niet

² Het Nederlands is tevens de officiële taal op de Nederlandse Antillen en Aruba. Deze eilanden maken deel uit van het Koninkrijk der Nederlanden.

eenvoudig. Een belangrijke notie hierbij is wat Kloss (1978) 'linguïstische afstand' noemt: hoe groter de afstand (de linguïstische verschillen) tussen taalgemeenschappen, hoe duidelijker het wordt dat er gesproken kan worden van een zelfstandige taal. Tegelijkertijd zorgt 'sociologische verzelfstandiging' (d.w.z. de eigen functies die een taalgemeenschap of een land symbolisch vertegenwoordigen) voor de representatie van een land of taalgemeenschap. Dit geldt voor de nationale variëteiten van een taal; het Nederlands kent er drie: het Nederlandse Nederlands, het Belgische Nederlands en het Surinaamse Nederlands. Muhr (2003: 3) stelt dat de linguïstische afstand tussen nationale variëteiten kan verminderen door intensief taalcontact.

Muhr noemt daarnaast nog een aantal kenmerken van pluricentriciteit. De betreffende taal moet minimaal de status van een officiële taal hebben of een bestuurstaal zijn. Omdat er ook minderheidstalen zijn die de status van bestuurstaal hebben, moet er nog een eigenschap toegevoegd worden, namelijk 'dass eine Sprache erst dann plurizentrisch ist, wenn sie ein eigenes Zentrum bilden kann' (Muhr 2003: 1). Een staatstaal, een co-staatstaal of een regionale taal met een groot sprekersaantal kan zo'n centrum vormen. Hoe groot dit aantal moet zijn en waarop dit aantal gebaseerd is, is onduidelijk. Wel stelt hij dat op grond van deze status de taal gebruikt wordt door overheidsinstanties, scholen en instituten en dat het gebruik ervan toe zal nemen in politieke, sociale en economische contexten. Het gevolg hiervan is dat de taal ervoor zorgt dat het land een eigen, zelfstandig talig centrum vormt met eigen normen.

Kortom, een pluricentrische taal is een taal die in minimaal twee landen de officiële taal is en nationale variëteiten heeft (Muhr 2003: 8). Daarnaast heeft een pluricentrische taal een duidelijk centrum en er is sprake van een asymmetrische verhouding tussen de verschillende nationale variëteiten van die taal. Wat een centrum is en hoe deze gevormd wordt en hoe deze verhouding tussen de variëteiten ontstaat, wordt in de volgende paragrafen uitgelegd.

2.2 Criteria voor pluricentriciteit

Veel talen zijn pluricentrisch, maar niet alle op dezelfde manier. Clyne (2004: 296) onderscheidt onder andere nationale criteria. Daarnaast zijn er pluricentrische talen die geografisch aaneengesloten zijn (zoals het Duits, het Zweeds en het Arabisch), terwijl andere talen dat niet zijn (zoals het Engels, Frans en Chinees). Ook de redenen voor pluricentriciteit lopen uiteen: kolonialisme (o.a. Engels, Frans), immigratie (o.a. Spaans, Tamil), historische grensveranderingen (o.a. Nederlands, Hongaars) en politieke scheiding (o.a. Koreaans, Mandarijnen Chinees). Het Surinaamse Nederlands als postkoloniale variëteit is tevens geen uitzondering, zoals het Indiaas-Engels, Angolees-Portugees en Afrikaans-Frans laten zien. Deze talen hebben allemaal de status van inheemse variëteit van de taal verworven, door onder meer de blijvende behoefte aan een lingua franca.

Muhr (2003: 4) voegt hieraan toe dat het verschijnsel pluricentriciteit geen ‘randverschijnsel’ is en stelt dat alle talen met ‘grote sprekersaantallen’ tegelijk pluricentrisch zijn: het Arabisch (ca. 300 miljoen), Chinees (ca. 885 miljoen), Duits (ca. 100 miljoen), Engels (ca. 300 miljoen), Frans (110 miljoen), Hindi-Urdu (ca. 60 miljoen), Maleis/Indonesisch (203 miljoen), Spaans (ca. 329 miljoen) en Portugees (ca. 210 miljoen). Maar er zijn ook pluricentrische talen met minder grote sprekersaantallen: Armeens (6 miljoen), Nederlands (23 miljoen) en Koreaans (ca. 78 miljoen).³ Daarnaast constateert Muhr dat er steeds nieuwe (mogelijke) pluricentrische talen bij kunnen komen, doordat politieke ontwikkelingen het ontstaan van nieuwe staten tot gevolg heeft (zoals opgaat voor het Russisch en Albanees). Dit is het geval als ‘die Nachfolgestaaten einer größeren staatlichen Einheit weiterhin eine Sprache gemeinsam haben oder sich die zuvor aus politischen Gründen unterdrückte Plurizentrik artikulieren kann’ (Muhr 2003: 4). Wat voor Muhr de grens is tussen ‘grote’ en ‘kleine’ sprekersaantallen, is onduidelijk. In het geval van het Duits, dat volgens Muhr vier hoofdvarianten kent (het Duits in Duitsland, Liechtenstein, Oostenrijk en Zwitserland), kan men op basis van ‘der Kleinheit des Landes’ en ‘der engen Verflechtung mit den Nachbarstaaten’ van Liechtenstein (Muhr 2003: 4) niet spreken van een centrum, waardoor er drie talige centra overblijven: Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland. Kortom, volgens Muhr komt een land met 36.304 inwoners⁴ niet in aanmerking voor de status van centrum van een pluricentrische taal. Tegelijkertijd is het wel mogelijk dat een taal drie centra kent.

Pluricentrische talen zijn een wereldwijd fenomeen. Muhr (2003) deelt de talen van Europa in twee hoofdgroepen in: de monocentrische en pluricentrische talen. Omdat het Nederlands ook een Europese taal is, deel ik deze indeling. Een monocentrische taal is de officiële taal van één land en heeft geen nationale variëteiten. In totaal zijn 28 Europese talen monocentrisch, waaronder het Bulgaars, Deens en Pools. De groep pluricentrische talen bestaat (in deze situatie in Europa) vervolgens uit drie ondergroepen, waarbij steeds onderscheid wordt gemaakt tussen de ‘moeder- en dochtervariëteit’, wat betekent dat er één variëteit dominant is (de moedervariëteit) en de andere niet (dochtervariëteit):

1. Pluricentrische (Europese) talen waarvan de moeder- en dochtervariëteit uitsluitend in Europa verspreid zijn (4): het Duits, Grieks, Italiaans en Zweeds.
2. Pluricentrische (Europese) talen waarvan de moeder- en dochtervariëteit in en buiten Europa verspreid zijn (3): het Engels, Frans en Nederlands.

³ Deze aantallen zijn slechts van het aantal moedertaalsprekers. Daarnaast worden de talen uiteraard nog door veel meer sprekers als tweede en/of derde taal gebruikt. Geraadpleegd op 1 maart 2014, van <http://nl.wikipedia.org/wiki/Wereldtaal>

⁴ Wereldbank. (2011). Geraadpleegd op 1 maart 2014, van www.google.com/publicdata.

3. Pluricentrische (Europese) talen waarvan enkel de moedervariëteit zich in Europa bevindt en de dochtervariëteit verspreid zijn buiten Europa (2): het Portugees en het Spaans.

De verschillende variëteiten van de pluricentrische talen verhouden zich tot elkaar. Dit betekent dat de variëteiten onderlinge relaties met elkaar hebben: de ene variëteit bepaalt bijvoorbeeld de geschreven taalnormen van de gehele nationale taal (dus ook van de andere variëteiten van die taal), terwijl de andere variëteit hier minder invloed op heeft. Er worden hiervoor verschillende begrippen gebruikt, zoals 'moeder- en dochtervariëteit', 'hoofd- en andere variëteit' of 'dominante en andere variëteit'. Muhr spreekt bij de indeling van de pluricentrische talen over een hoofdvariëteit als een 'taalcentrum'; wat het Nederlands betreft is 'een sterk taalcentrum vast te stellen, dat tot nu toe de totstandkoming van een Vlaams woordenboek verhinderd heeft en het Vlaams als afwijkend van de standaard neerzet.' (Muhr 2003: 11). Een sterk taalcentrum bestaat volgens Muhr dus bij de gratie van de 'codificatiepraktijk'; een eigen woordenboek is hiervan een voorbeeld. Over de codificatie en hoe de variëteiten zich tot elkaar verhouden spreek ik in de volgende paragraaf.

2.3 De asymmetrische status van pluricentrische talen

Pluricentrische talen brengen verschillende linguïstische en sociolinguïstische problemen met zich mee. Zo stelt Clyne (1992:1) dat pluricentrische talen zowel verenigend werken (door het gebruik van dezelfde taal) als afscheidend (door de ontwikkeling van nationale normen, kenmerken en linguïstische variabelen waar sprekers zich mee identificeren). Ook Muhr (2003:13) erkent enkele dilemma's van nationale variëteiten, die te maken hebben met de opvatting dat enerzijds de sprekers de zogenaamde standaardvariëteit uitstekend beheersen en de linguïstische afstand tussen de standaardvariëteiten niet te groot wordt; anderzijds staat tegenover deze grensoverschrijdende eenheid de behoefte aan sociale identificatie en de wens symbolische uitdrukking te geven aan de saamhorigheid van een natie of een eigen sociale groep. Een pluricentrische taal heeft twee functies: het is een identificatiemiddel voor een land en het maakt de verstandhouding over de landsgrenzen mogelijk. Daardoor ontstaat een dilemma.

Een tweede dilemma is dat standaardvariëteiten van een pluricentrische taal slechts beperkt geschikt zijn als identificatiemiddel, omdat ze relatief neutraal zijn en meestal weinig landspecifieke kenmerken bevatten. Een standaardvariëteit heeft bijvoorbeeld minder kenmerken en linguïstische variabelen waar sprekers zich mee identificeren, zoals bij een nationale variëteit. Dat geldt des te meer voor pluricentrische talen met een zeer dominante hoofdvariëteit, zoals het Duits, Frans en het Nederlands. Over de dominante variëteit van het Nederlands spreek ik uitgebreid in hoofdstuk 4.

Daar komt bij dat pluricentrische talen in beginsel niet geschikt zijn om als nationale taal te fungeren, omdat ze niet tot één land behoren, maar tot meerdere. Daarom is de afleiding van de individuele en collectieve identiteit uitsluitend op basis van de nationale taal niet mogelijk; deze identiteit wordt eerder afgeleid uit het gebruik van een nationale of regionale variëteit. De behoefte aan zelfdefinitie wordt daarom uitgedrukt door specifieke taalkundige kenmerken en in het bijzonder in de spreektaal. Als gevolg daarvan ontstaat er vaak een relatief sterke nationale ontplooiing van gesproken taal, wat kan leiden tot diglossie. Daarom wordt er in dit onderzoek ook gebruik gemaakt van spreektaal, waarover later meer.

Nationale variëteiten van pluricentrische talen begrenzen en zonderen tegelijkertijd af. Dat komt door hun linguïstische specialiteit: de leden van de eigen natie worden door het gebruik van de nationale variëteiten herkenbaar, waardoor dit taalgebruik een nationaal kenmerk wordt. Tegelijkertijd worden de sprekers van de andere nationale variëteiten gemarginaliseerd doordat ze als niet-leden bestempeld worden. De ontwikkeling van talige en communicatief inherente kenmerken veroorzaakt een communicatief probleem, waardoor de wederzijdse verstaanbaarheid tussen de nationale variëteiten van een pluricentrische taal vermindert. De divergentie van de verschillende staatsgerelateerde variëteiten wordt in de regel geremd door het gebruik van een gemeenschappelijke schrijftaal, een uniforme spelling en de gemeenschappelijke plannen voor taalmaatregelen, zoals spellingshervormingen en de gemeenschappelijke ontwikkeling van een woordenboek. De codificatie heeft namelijk vaak relatief weinig invloed op de kwaliteit van gesproken taal, zodat het tot diglossie kan komen.

De erkenning van de gelijkwaardigheid van nationale variëteiten is vooral mogelijk voor de sprekers van de 'grotere' variëteiten, omdat zij er meestal vanuit gaan dat hun standaardnorm de correcte is en elke afwijking ervan alleen een 'dialect' kan zijn. Deze wijdverspreide houding leidt tot tal van conflicten, misverstanden en discriminatie voor individuele sprekers; vooral voor degenen die afkomstig zijn uit de zogenaamde 'niet-dominante' naties kan dit professionele en sociale nadelen opleveren.

Clyne (1992) was de eerste die onderscheid maakte tussen de zogenaamde 'dominante' en 'andere' (niet-dominante) variëteiten. Hiermee wordt de hiërarchie tussen de nationale variëteiten van pluricentrische talen zichtbaar. Een dominante natie is volgens Muhr (2003:14) het land van oorsprong en/of ontstaat door een groot sprekersaantal en economische en culturele macht van de normen van de taal. In het algemeen geldt: hoe groter, machtiger en dichtbevolkter een land is (dat achter een nationale variëteit staat), hoe meer prestige en gebruikswaarde aan de variëteit wordt toegeschreven door zowel de sprekers van de variëteit als door buitenstaanders. Het resultaat is een sterke asymmetrie tussen de 'grote' en 'andere' variëteiten van een pluricentrische taal, die als belangrijkste oorzaak beschouwd moeten worden voor een aantal serieuze verhoudingsverschillen

tussen de nationale variëteiten van een pluricentrische taal. Een belangrijke reden voor de asymmetrische verhouding tussen dominante en andere variëteiten is de bijzondere rol van de zogenaamde 'moedervariant', die over het algemeen een historisch voorrecht heeft.

De status van pluricentrische talen is dus asymmetrisch, betoogt Clyne (2004: 297). Zo kent het Brits- en het Amerikaans-Engels een hogere status dan het Australisch- en Indiaas-Engels. Zulke attitudes worden bepaald door demografische, economische, politieke en historische factoren. Aan de hand van tien punten argumenteert Clyne waarom er sprake is van een asymmetrische relatie tussen de dominante en de andere variëteiten. De argumenten van Clyne (cursief) voor deze verhouding bespreek ik hieronder. Deze punten worden aangevuld met de taalopvattingen ten opzichte van pluricentrische talen van Muhr (2003: 14-17). Clyne en Muhr overlappen elkaar deels, maar Muhr vult Clyne ook op een aantal belangrijke punten aan.

1. *De verschillen in nationale variëteiten spelen een belangrijke rol in de markering van de nationale identiteit.*

Clyne verduidelijkt dit punt niet, maar Muhr vult dit aan door te stellen dat er een groot verschil is tussen 'natie' en 'taal'. Eén taal kan in verschillende naties voorkomen. Dit verschil heeft tot gevolg dat de 'landseigen taal' niet als primair instrument gebruikt kan worden voor de symbolisering van de nationale identiteit. Het tweede punt van Clyne gaat verder in op deze symbolisering.

2. *De dominante naties zijn – door gemeenschappelijke linguïstische aanwijzingen – geneigd nationale en regionale variatie te verwarren. Hierbij wordt geen rekening gehouden met de functie, de status en het symbolische karakter van deze aanwijzingen in de nationale variëteit.*

Volgens Muhr wordt de sociaal-symbolische functie van taal hierdoor genegeerd. De taal speelt een belangrijke rol in de symbolisering van de individuele en collectieve identiteit van de spreker in de dominante natie. Deze rol wordt duidelijk door de mate van centralisering van de taal; door standaardisering en centralisering van de taal wordt duidelijk welke variant de dominante is. Overigens betoogt Muhr dat de attitudes met het oog op standaardisering en centralisering van talen erg verschillen (waarbij het Engels als voorbeeld voor een geringe en het Frans voor een sterke standaardisering en centralisering geldt).

3. *De dominante naties beschouwen over het algemeen hun nationale variëteit als de standaard en de variëteiten van de andere naties als afwijkend, niet-standaard, exotisch en enigszins archaïsch.*

Muhr vult dit punt aan met een veelvoorkomende algemene opvatting die luidt dat een taal slechts één enkele echte taalnorm kan hebben. Impliciet wordt er dus van uitgegaan dat de taalnorm van de grootste natie de juiste is.

4. *In de andere naties geeft de culturele elite de voorkeur aan de normen van de dominante variëteit, omdat de dominante variëteiten dialectisch en sociolectisch gemarkeerder zijn. Door zichzelf te onderwerpen aan deze dominante normen kunnen sprekers van de culturele elite in de andere naties zich onderscheiden.*

De dominante variëteit is dan een sociale variëteit en duidt aan dat de spreker van deze variëteit tot een bepaalde sociale groep behoort. Sprekers van de andere naties kunnen zich door het gebruik van de dominante variëteit onderscheiden als lid van de sociale groep uit de dominante natie.

5. *In zowel de dominante als de andere naties gelooft men dat de normen in dominante naties minder rigide zijn dan in andere naties.*

Muhr onderstreept dit punt door te stellen dat taalverandering die in de dominante variëteit plaatsvindt als natuurlijk wordt ervaren, terwijl veranderingen in de andere variëteit als 'taalsplitsing' of als gevaar voor de eenheid van de taal beschouwd worden.

6. *In de communicatie tussen sprekers van de dominante en de andere naties is de dominante variëteit convergent.*
7. *Dominante naties hebben in het taalonderwijs meer middelen om de aandacht te vestigen op hun eigen variëteit.*

Tegelijkertijd is er een gebrek aan leermiddelen in het taalonderwijs in de andere naties. Zie hiervoor punt 14 en 15 van Muhr (hieronder).

8. *Dominante naties hebben tevens meer middelen om hun variëteit te codificeren, zoals de uitgave van grammatica's en woordenboeken in de eigen natie.*

Daarnaast is de toename van de ontwikkeling van woordenboeken in de andere naties voor zowel Clyne als Muhr een teken van toenemende acceptatie van pluricentriciteit. Hierover volgt meer in de volgende paragraaf.

9. *Met name in de dominante naties overheerst de mening dat variëteit zich beperkt tot gesproken normen.*

Muhr voegt hieraan toe dat de geschreven normen overal hetzelfde zijn. Vervolgens stelt hij: 'Darüber hinaus werden die Normen der A-Nationen als weniger rigide angesehen als die eigenen.' (Muhr 2003: 16) Dit komt niet overeen met het vijfde punt van Clyne, waarin gesteld wordt dat de normen in de dominante naties juist minder rigide zijn dan die in de andere naties.

10. *In sommige gevallen zijn de sprekers van de dominante naties niet in staat andere variëteiten te verstaan.*

Aanvullend hierop stelt Muhr dat de sprekers van pluricentrische talen over het algemeen weinig weten over de kenmerken van de andere variëteiten. De sprekers van de andere naties beheersen in de regel de normen van de dominante variëteit beter dan omgekeerd. De onzekerheid van de andere naties spreidt Muhr (2003: 17) uit over nog eens vijf taalopvattingen:

11. *De andere naties zijn erg onzeker over de juistheid van de eigen normen.*

12. *De andere naties zijn erg onzeker over het verschil tussen 'lokale' en 'nationale' normen.*

13. *De andere naties zijn terughoudend in de codificatie van de eigen normen, omdat men gelooft dat daardoor de verbinding met de 'hoofdvariëteit' onderbroken wordt.*

14. *De andere naties zijn over het algemeen onzeker over de vraag welke normen op scholen onderwezen moeten worden respectievelijk op welke manier de normen van de dominante variëteit behandeld moeten worden.*

15. *In de andere naties overheerst een uiterst begrensde en vaak ongenueanceerde kennis van de kenmerken van de eigen variëteit, wat waarschijnlijk komt doordat men er op school niet bewust van gemaakt wordt.*

In hoofdstuk 4 over het Nederlands als pluricentrische taal worden deze argumenten tegen het licht gehouden wat het Nederlandse taalgebied betreft.

2.4 Acceptatie van pluricentriciteit

Niet alle bovenstaande punten zijn van toepassing op alle pluricentrische talen. Clyne stelt dat alle nationale variëteiten door een fase van non-acceptatie moeten. Daarnaast beweert hij dat er in de meeste gevallen sprake is van toenemende acceptatie en er zijn zelfs gevallen waarin pluricentriciteit volledig geaccepteerd is.

Hoewel de dominante naties over meer middelen beschikken om hun variëteit te codificeren, is de groei van middelen om de andere variëteiten te codificeren, zoals woordenboeken, computersoftware en het gebruik van de taal in de media, een teken van toenemende acceptatie van pluricentriciteit (Clyne 2004: 299). Zo laat hij zien dat er nieuwe woordenboeken voor het Duits in Oostenrijk en Zwitserland zijn, alsmede die in het Engels voor Australië, Zuid-Afrika en Nieuw-Zeeland. In de nieuwe woordenboeken die in de andere naties worden geproduceerd, staan de eigen items als ongemarkeerd en die uit de dominante naties als gemarkeerd. Daarnaast blijkt de toenemende acceptatie volgens Clyne uit de uitbreiding van staatsexamens; naast het examen voor het Duitsland-Duits is er tegenwoordig ook een apart examen voor de Oostenrijk-Duitse variant. Muhr (2003) stelt ook deze voorwaarde, dat een eigen woordenboek een kenmerk van een centrumpositie is.

Clyne concludeert dat veel talen pluricentrisch zijn en dat elke nationale variëteit reflecteert op identiteit, in dezelfde mate als een nationale taal dat doet. Tot slot beweert hij: 'While the status of the varieties is not symmetrical, for demographic, economic, political and/or historical reasons, many of the 'less powerful' varieties are now being emancipated through codification and through generally more positive attitudes to variation in language.' (Clyne 2004: 299). Dit betekent dat codificatie een belangrijke voorwaarde is: de dominante variëteit is gekenmerkt door een veelvuldigheid aan codificatiemiddelen en de andere variëteiten kunnen door codificatiemiddelen zelfstandiger worden.

Een van de redenen om te geloven dat er sprake is van toenemende convergentie is voor Clyne (2009) het bestaan van de Nederlandse Taalunie: 'The Netherlands and Flanders have a joint organization, the Taalunie, which coordinates matters relating to the Dutch language.' (Clyne 2004:

299) Interessant genoeg wordt Suriname, dat op 12 december 2003 ook officieel toegetreden is tot de Taalunie⁵, hierbij niet genoemd.

Tot nu toe ontbreekt mijns inziens de evidentie voor een (toenemende) acceptatie van pluricentriciteit. Muhr (2003: 16) merkt geheel terecht op dat er een belangrijk tekort is aan betrouwbare methodologische principes die het mogelijk maken nationale variëteiten en linguïstische en pragmatische verschillen goed te kunnen beschrijven. Zo blijven naar mijn idee onder meer de argumenten met betrekking tot de standaardisering van de taal enigszins vaag. Grondelaers & Van Hout (2011) onderzoeken de standaardisering van het Nederlands in Nederland en België. Zij betogen dat er wat het Nederlandse Nederlands betreft, sprake is van een 'downward norm relaxation (top to bottom)', oftewel een verslapping van de norm, terwijl het Belgische Nederlands gekenmerkt wordt door een 'bottom-up (re)standardization', oftewel een toenemende standaardisering. Reeds in hun introductie bespreken zij methodologische moeilijkheden en beperkingen. Volgens de auteurs zijn er drie redenen waarom het zo moeilijk is om betrouwbare voorspellingen te doen over de toekomst van het Nederlands, de standaardisering ervan en over de relatie tussen de twee varianten. In de eerste plaats constateren ze dat de taalsituatie in Nederland en Vlaanderen vanuit linguïstisch, sociaal en politiek oogpunt zo controversieel is, dat meningen prevaleren boven observaties. Oftewel, de Nederlandse standaardtaal is vaker onderwerp van (subjectieve) discussie geweest dan onderwerp van (objectief) onderzoek. Ten tweede was er tot de komst van het Corpus Gesproken Nederlands (CGN) in 2003 geen goed middel om de relatie en met name de verschillen tussen beide variëteiten te onderzoeken. In de derde plaats noemen zij de afwezigheid van perceptiedata met betrekking tot lopende veranderingen problematisch; volgens hen is er te weinig data beschikbaar met betrekking tot sprekersattitudes (van leken) over bijvoorbeeld de relatie tussen regionale variëteiten en tolerantie.

Deze kwantitatieve beperkingen zijn volgens de auteurs niet het enige probleem. Verreweg de meeste studies naar de taalsituatie in Nederland en Vlaanderen zijn gebaseerd op methodologisch onderzoek naar de complete standaardisering van het Nederlandse Nederlands, om daarmee het standaardiseringsproces in Vlaanderen te beschrijven. Dit laatste is nog niet voltooid. Deze benadering veronderstelt een diachroon verschil tussen twee standaardiseringsprocessen, terwijl deze –historisch gezien – erg verschillend zijn: het Nederlandse Nederlands is spontaan en binnenlands gestandaardiseerd, terwijl het Belgische Nederlands 'geïmporteerd' is als standaard (om onder de dominantie van het Frans uit te komen). Vanuit deze ideologie, en hier doen Grondelaers &

⁵ Nederlandse Taalunie. (2003). *Suriname wordt lid van de Nederlandse Taalunie*. Geraadpleegd op 1 maart 2014, van http://taalunieversum.org/taalunie/suriname_wordt_lid_van_nederlandse_taalunie/

Van Hout een belangrijke uitspraak, is standaardisering van het Belgische Nederlands alleen mogelijk wanneer er sprake is van volledige convergentie. Aangezien de geschreven taal uitsluitend convergent is (tegenover de gesproken taal), is hiervan (nog lang) geen sprake.

[...] any exoglossic borrowing of a completely standardized norm entails that the standardization of the “borrower” is “unfinished” or “delayed”. The standardization of Belgian Dutch can only complete in this sense when full convergence with Netherlandic Dutch is reached. While the latter has been established in the written language – the is one common norm now in the Low Countries – the late 20th century standardization of spoken Dutch in Belgium clearly goes against the convergence anticipated by the proponents of the dominant integrationist ideology. (Grondelaars & Van Hout 2011: 201)

Deze volledige convergentie is uitgesloten – ervan uitgaande dat een taal slechts één taalnorm heeft, namelijk die van de grootste natie (Muhr 2003: 16). Hoe kan er dan toch sprake zijn van toenemende convergentie en, daardoor, van toenemende acceptatie van pluricentriciteit? Om deze vraag te beantwoorden, moeten we eerst meer weten over de Nederlandse taalsituatie. De volgende paragrafen gaan daarom over het Nederlands als pluricentrische taal. De drie variëteiten worden besproken aan de hand van het ontstaan, de verschillen tussen de variëteiten, de (gesproken) taalnormen en de codificatie. Deze beschrijvingen moeten antwoord geven op de vraag:

1. Is de verhouding tussen de variëteiten van het Nederlands asymmetrisch?
2. Welke variëteit is dominant en waarom?

Pas daarna kunnen de volgende vragen worden beantwoord:

3. Welke attitudes bestaan er ten opzichte van variatie in het Nederlands?
4. Is er sprake van (toenemende) acceptatie van pluricentriciteit in het Nederlandse taalgebied?
Waaruit blijkt dat?

De eerste twee vragen worden beantwoord aan de hand van een literatuuronderzoek naar taalattitudeonderzoek in het Nederlandse taalgebied. Om de laatste twee vragen te beantwoorden wordt een attitudeonderzoek uitgevoerd onder Nederlandse sprekers over het Surinaamse Nederlands. In hoofdstuk 3 wordt de methode besproken die gebruikt wordt om deze vragen te beantwoorden.

3. Methode

In dit hoofdstuk wordt de methode van dit onderzoek beschreven. Eerst zijn de onderzoeksvragen en hypothesen te lezen. Vervolgens wordt de werkwijze besproken, waarbij verschillende keuzes worden verantwoord. Dan wordt kort het eerste deel van dit onderzoek besproken: het literatuuronderzoek. Daarna komt het tweede deel, het attitudeonderzoek, aan bod, de geluidsfragmenten die gebruikt zijn voor dit onderzoek en daarbij wordt de nodige informatie gegeven over de sprekers die daaraan hebben meegewerkt. Vervolgens komen de vragenlijst en de respondenten aan bod. Tot slot wordt de verwerking van de data besproken.

3.1 Onderzoeksvragen en hypothesen

In deze masterscriptie onderzoek ik het Nederlands als pluricentrische taal. Onderzoek naar de verschillende variëteiten van het Nederlands beperkt zich vooral tot de verhouding tussen het Nederlandse en het Belgische Nederlands. Omdat het Nederlandse taalgebied naast de Belgische ook de Surinaamse variëteit omvat, onderzoek ik de Surinaams-Nederlandse taalsituatie. Mijn centrale vraag luidt:

1. Wat is de houding van de sprekers van het Nederlandse Nederlands ten opzichte van het Surinaamse Nederlands?

In hoofdstuk 4 wordt de verhouding tussen de verschillende variëteiten van het Nederlands besproken en onderzocht of deze verhouding ook asymmetrisch is en of het Nederlandse Nederlands de dominante variëteit in het Nederlandse taalgebied is. Daarbij concentreer ik mij op de drie deelvragen, waarmee ik de centrale vraag probeer te beantwoorden. Die luiden als volgt:

2. Wat zijn de attitudes van de sprekers van het Nederlandse Nederlands ten opzichte van het Surinaamse Nederlands?

Clyne (2004) en Muhr (2003) beweren dat er sprake is van toenemende acceptatie van pluricentriciteit en dat er positievere attitudes van de dominante variëteit ten opzichte van de andere variëteiten zijn. Daarom onderzoek ik ook of dit geldt voor het Nederlandse taalgebied. Daarvoor stel ik de volgende twee vragen:

3. Bestaan er positieve attitudes ten opzichte van variatie in het Nederlands?
4. Is er sprake van (toenemende) acceptatie van pluricentriciteit in het Nederlandse taalgebied? Waaruit blijkt dat?

Omdat er nog niet eerder onderzoek is gedaan naar de acceptatie van pluricentriciteit in het Nederlandse taalgebied, is het niet mogelijk de 'toenemende' acceptatie te onderzoeken. Een vervolg op dit onderzoek kan dit pas aantonen. Omdat Clyne en Muhr spreken van 'toenemende acceptatie' wordt dit tussen haken geplaatst.

De hypotheses luiden als volgt:

5. De houding van de sprekers van het Nederlandse Nederlands is dominant ten opzichte van het Surinaamse Nederlands.
6. De attitudes van de sprekers van het Nederlandse Nederlands ten opzichte van het Surinaamse Nederlands zijn positief.
7. Er zijn positieve attitudes ten opzichte van variatie in het Nederlands.
8. Er is geen sprake van (toenemende) acceptatie van pluricentriciteit in het Nederlandse taalgebied. Dat blijkt uit de blijvende dominante houding van de sprekers van het Nederlandse Nederlands ten opzichte van de andere variëteiten.

Codificatie is een belangrijke voorwaarde: de dominante variëteit is gekenmerkt door een veelvoudigheid aan codificatiemiddelen en de andere variëteiten kunnen door codificatiemiddelen zelfstandiger worden. Deze twee punten zijn interessant voor dit onderzoek: is er sprake is van (toenemende) convergentie? Waar is dat op gebaseerd? Geldt dat ook voor de Nederlandse situatie? En waarop baseert Clyne de conclusie dat er positievere attitudes ten opzichte van variatie in talen bestaan? In deze masterscriptie onderzoek ik of deze argumenten ook van toepassing zijn op het Nederlands. Daarnaast onderzoek ik in hoeverre er sprake is van acceptatie wat de Nederlandse situatie betreft. Heeft het Nederlands ook aparte woordenboek voor Vlaanderen en Suriname? Kan men examen doen in zowel Nederland als België en Suriname? En wanneer is er eigenlijk sprake van acceptatie van pluricentriciteit? De verwachting is dat de houding van de Nederlanders dominant is, dat ze positief zijn over het Surinaamse Nederlands en dat er positieve attitudes bestaan ten opzichte van variatie in het Nederlandse taalgebied. Daarnaast is de verwachting dat de sprekers qua aantrekkelijkheid positief beoordeeld worden, gezien de opvatting van Clyne (2004) en Muhr (2003) dat de dominante variëteit positief tegenover de andere variëteit staat. Ook is te verwachten dat de sprekers qua status lager zullen scoren; aangetoond is dat bijvoorbeeld dialectsprekers 'dommer'

gevonden werden dan standaardtaalsprekers, en aangezien een variëteit tussen taal en dialect staat, zal een variëteit ook als 'afwijkend' beschouwd kunnen worden. Datzelfde geldt voor sociale afstand; verwacht wordt dat er op grote afstand hoger gescoord wordt dan op een kleine afstand. In de volgende paragrafen zal duidelijk worden hoe deze vragen onderzocht worden.

3.2 Werkwijze

De behoefte aan zelfdefinitie in de verschillende naties van een pluricentrisch taalgebied wordt uitgedrukt door specifieke taalkundige kenmerken en in het bijzonder in de spreektaal. Daardoor ontstaat er vaak een relatief sterke nationale ontplooiing van de gesproken taal. Hoewel de geschreven norm veelal convergent is, laten de verschillen in de gesproken variëteiten van een pluricentrische taal veelal divergentie zien. Dat geldt ook voor het Nederlandse gebied: je hoort vrijwel direct of een Nederlandstalige afkomstig is uit Nederland, België of Suriname. Daarom richt dit onderzoek zich uitsluitend op gesproken taal.

Voor dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van een vragenlijst die geluidsfragmenten bevat. Deze geluidsfragmenten worden vervolgens beoordeeld, waarover in de volgende paragrafen meer. Gezien de verhouding en de verschillen tussen de geschreven en de gesproken norm in ons taalgebied, heb ik nadrukkelijke bezwaren tegen het gebruik van voorgelezen teksten. In de eerste plaats vind ik dat kunstmatig en in de tweede, zo nog belangrijker plaats, staat het mijns inziens veel te ver af van de kenmerken van de variëteit. Door het gebruik van voorgelezen teksten wordt ten slotte enkel de uitspraak beoordeeld; in hoofdstuk 4 is te lezen dat de verschillen tussen het Nederlandse, Belgische en Surinaamse Nederlands meer behelst dan uitspraak alleen. Om die reden wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van spontaan taalgebruik. Daar komt echter bij dat geheel spontaan taalgebruik opnemen nagenoeg onmogelijk is (rekening houdend met privacy en toestemming voor deelname). De sprekers krijgen voor de opname zeer beperkt informatie: in een restaurant en op straat worden de sprekers gevraagd mee te werken met als enige instructie dat ze met in duo's ongeveer vijf minuten moeten spreken over een algemeen onderwerp naar keuze (bijvoorbeeld over werk, studie of plannen voor het weekend). De gesprekken worden zowel met een camera⁶ als met een microfoon opgenomen. Voor het gesprek wordt de sprekers meegedeeld dat ze ná het gesprek uitgebreid uitleg zullen krijgen over het onderzoek, waarvoor hun gesprek wordt gebruikt en of ze daar alsnog toestemming voor geven. Alle sprekers hebben ingestemd en geen van hen heeft later aangegeven dat de opnames niet gebruikt mochten worden.

⁶ De filmopnamen heb ik gemaakt ten behoeve van het e-learningproject Dutch++ over taalvariatie van de leerstoel Nederlandse filologie aan de Freie Universität Berlin.

3.3 Geluidsfragmenten

In totaal bevat de vragenlijst tien geluidsfragmenten, die elk ongeveer 30 seconden tot een minuut duren. Het zijn fragmenten die geknipt zijn uit opgenomen dialogen die gemiddeld zo'n vijf minuten duren. Er is gekozen voor korte fragmenten om te voorkomen dat de vragenlijst te lang zou duren en respondenten om die reden niet zouden willen meewerken. In de bijlage zijn de transcripties van deze gesprekken te lezen. Elk gesprek is een dialoog, maar omdat ik de respondenten telkens één spreker wilde laten beoordelen, heb ik fragmenten uitgekozen waarop voornamelijk steeds een van de twee sprekers te horen is. De reden dat elk gesprek een dialoog is tussen twee Surinamers die Nederlands spreken (met uitzondering van fragment 9), is om de kans op assimilatie tot het minimum te beperken. De ervaring leert dat sprekers van de andere variëteit zich snel aanpassen aan het taalgebruik en de uitspraak van een spreker van de dominante variëteit. Zodra de sprekers met mij spraken, was dat direct aan hun taalgebruik te horen. Wel heb ik de sprekers gevraagd Nederlands te spreken; Surinamers codewisselen namelijk zeer regelmatig. Toch zijn in de gesprekken ook woorden uit het Sranan te horen, maar niet gehele zinnen of zinsdelen. In de selectie voor de geluidsfragmenten voor de vragenlijst is er ook rekening mee gehouden dat er geen of weinig woorden uit het Sranan te horen zijn, omdat dat vanzelfsprekend meer onduidelijkheid oplevert waar niet naar gestreefd wordt.

Daarnaast heb ik bij de selectie van de sprekers rekening gehouden met een zo groot mogelijke diversiteit. Ook daarmee doe ik recht aan het Surinaamse Nederlands: het land, haar bewoners en daarmee ook de taal is dusdanig divers, dat de respondenten van het onderzoek het meest gemiddelde Surinaamse Nederlands horen als zij verschillende sprekers horen. Er zijn dus jongere en oudere sprekers, met verschillende moedertalen en een diversiteit aan andere talen die ze spreken, van verscheidende etnische achtergronden en opleidingsniveau.

In tabel 1 is een overzicht van de sprekers per fragment te zien. In de bijlage is uitgebreidere informatie over de sprekers te vinden.

Tabel 1

Fragment	Geslacht	Leeftijd	Moedertaal	Andere talen	Etnische achtergrond	Beroep
1	Vrouw	34	Nederlands	Sranantongo, Engels	Mix van indiaan, creool en Chinees	Serveerster
2	Vrouw	22	Saramaccaans	Sranantongo, Nederlands	Saramaccaans	Serveerster
3	Man	24	Nederlands	Sranantongo, Engels	Mix van indiaan en creool	Gids
4	Man	30	Nederlands	Sranantongo, Engels	Mix van indiaan, creool, Saramaccaans	Gids
5	Man	80	Sranantongo	Nederlands	Creool	Gepensioneerd psychiatrisch verpleegkundige
6	Zie fragment 5					
7	Man	22	Nederlands	Sranantongo, Engels, Spaans	Mix van Hindoestaan, indiaan en creool	Student
8	Zie fragment 7					
9	Vrouw	23	Nederlands	Sranantongo, Engels, Javaans, Saramaccaans	Javaans	Student
10	Man	25	Nederlands	Sranantongo, Engels, Spaans, Papiamentto	Creool, joods, Hindoestaan	Co-assistent chirurgie

3.4 Respondenten

Aan dit onderzoek konden uitsluitend respondenten deelnemen die de Nederlandse nationaliteit hadden, als moedertaal Nederlands en die hun middelbareschooltijd in Nederland hadden

doorgebracht. Door deze selectiecriteria kon ik de attitudes van alleen de Nederlanders meten, en dus niet die van Belgen of Duitsers bijvoorbeeld. Omdat de vragenlijst op internet, namelijk op de website www.thesistools.be, werd verspreid (door e-mail en social media, zoals Twitter, Facebook en LinkedIn), heb ik deze voorwaarden niet vooraf gesteld; de kans dat de vragenlijst verspreid wordt als er voorwaarden aan verbonden zijn, wordt dan kleiner. Door de vragenlijst te verspreiden via internet hoopte ik op een diverse groep proefpersonen.

Uiteindelijk hebben 120 respondenten de vragenlijst helemaal ingevuld. Van deze respondenten moest ik er 16 uitsluiten. Redenen daarvoor waren een afwijkende moedertaal (Russisch, Engels, Duits en Farsi), een andere nationaliteit (Belgisch, Duits, Russisch, Georgisch en Amerikaans) en één spreker heeft overal een 4 gescoord en bij de opmerkingen aan het einde van de vragenlijst geschreven 'er was geen geluid'. Er blijven dus 104 respondenten over. De verdeling man-vrouw is min of meer gelijk: 50 mannen en 54 vrouwen hebben deelgenomen. In tabel 2 en 3 is te zien dat de meeste respondenten tussen de 36 en 55 jaar zijn en allen zijn ouder dan 18 jaar, en het opleidingsniveau is erg hoog: het grootste gedeelte heeft hoger onderwijs genoten.

Tabel 2

Leeftijdscategorie	procent	frequentie
< 18	0,0%	0
18 - 25	6,7%	7
26 - 35	35,6%	37
36 - 45	25,0%	26
46 - 55	16,3%	17
56 - 65	6,7%	7
65+	9,6%	10
totaal	100,0%	104

Tabel 3

Opleidingsniveau	procent	frequentie
vmbo	0,0%	0
havo	1,9%	2
vwo	3,8%	4
mbo	3,8%	4
hbo	35,6%	37
wo	54,8%	57
totaal	100,0%	104

3.5 Vragenlijst

De vragenlijst bestaat uit drie delen. Eerst krijgen de respondenten een korte uitleg over het onderzoek aan de hand van een aantal voorbeeldvragen. Een groot nadeel van attitudeonderzoek is dat mensen geneigd zijn sociaal wenselijke antwoorden te geven. Om zo min mogelijk het oordeel van de sprekers te beïnvloeden is daarom zeer beperkt informatie gegeven over het onderzoek. De respondenten krijgen de instructie naar de fragmenten te luisteren en hun mening te geven op basis van hun eerste indruk. Er wordt uitgelegd dat het om een taalattitudeonderzoek gaat en dat dat betekent dat mensen hun mening geven over taalgebruik. Hoewel uit de fragmenten vrij snel duidelijk is dat het om Surinaamse sprekers van het Nederlands gaat, heb ik dat er niet expliciet bij vermeld, wederom om vooraf ontstane oordelen te voorkomen. Aan het einde van de vragenlijst is de mogelijkheid gegeven een opmerking achter te laten, waar veelvuldig gebruik van is gemaakt. Die antwoorden bespreek ik in de discussie.

Het tweede deel van het onderzoek bestaat uit vragen naar de persoonlijke gegevens. Deze gegevens heb ik in bovenstaande paragraaf besproken.

Het derde deel is het feitelijke attitudeonderzoek. Bij elk fragment wordt een korte instructie gegeven (zie paragraaf 4.2), waarna het geluidsfragment volgt. Omdat de geluidskwaliteit van enkele fragmenten wat te wensen overliet, is de optie toegevoegd om het fragment en de bijbehorende vragen over te slaan. De ervaring leert namelijk dat geluidsfragmenten die slecht te beluisteren zijn, sneller negatiever beoordeeld worden. Bij elk fragment moest de respondent dus kiezen of de kwaliteit voldoende was om het fragment te beoordelen. Daarna kon de beoordeling beginnen. De eerste 12 vragen hebben betrekking tot de status van de spreker:

Deze spreker lijkt mij:								
1. laagopgeleid	0	0	0	0	0	0	0	hoogopgeleid
2. arm	0	0	0	0	0	0	0	rijk
3. niet machtig	0	0	0	0	0	0	0	machtig
4. chagrijnig	0	0	0	0	0	0	0	vrolijk
5. onvriendelijk	0	0	0	0	0	0	0	vriendelijk
6. onrechtvaardig	0	0	0	0	0	0	0	rechtvaardig
7. agressief	0	0	0	0	0	0	0	zachtaardig
8. onbetrouwbaar	0	0	0	0	0	0	0	betrouwbaar
9. vervelend als buurman	0	0	0	0	0	0	0	prettig als buurman
10. vervelend als collega	0	0	0	0	0	0	0	prettig als collega
11. vervelend als vriend	0	0	0	0	0	0	0	prettig als vriend
12. vervelend als zwager	0	0	0	0	0	0	0	prettig als zwager

Voor vraag 9 t/m 12 geldt vanzelfsprekend: bij geluidsfragmenten van vrouwelijke sprekers: buurvrouw, collega, vriendin en schoonzus.

Zoals te zien is, bevatten alle vragen een tegenstelling en moet de respondent op een zevenpuntsschaal aangeven of iemand bijvoorbeeld zeer agressief of redelijk vrolijk is. De schaalverdeling biedt de mogelijkheid om voor de optie neutraal (nummer 4) te kiezen; de keuzemogelijkheid 'geen mening' is niet toegevoegd om respondenten te dwingen een keuze te maken. Omdat het risico op sociaal wenselijke antwoorden aanwezig blijft (d.w.z. respondenten zouden geneigd kunnen zijn voorzichtig te zijn met negatieve beoordelingen, om discriminatie te voorkomen), heb ik gekozen voor een schaalverdeling waarbij het mogelijk is nuances aan te geven. Deze twaalf vragen hebben betrekking op de status van de spreker en is onderverdeeld in de volgende domeinen, zoals te zien is in tabel 4.

Tabel 4

Vraag	Domein	Subdomein	Tegenstelling
1	Status	Opleiding	laagopgeleid – hoogopgeleid
2		Rijkdom	arm – rijk
3		Macht	niet machtig – machtig
4	Aantrekkelijkheid	Humeur	chagrijnig – vrolijk
5		Vriendelijkheid	onvriendelijk – vriendelijk
6		Rechtvaardigheid	onrechtvaardig – rechtvaardig
7		Agressiviteit	agressief – niet agressief
8		Betrouwbaarheid	onbetrouwbaar – betrouwbaar
9	Sociale afstand	Als buurman	vervelend als buurman – prettig als buurman
10		Als collega	vervelend als collega – prettig als collega
11		Als vriend	vervelend als vriend – prettig als vriend
12		Als zwager	vervelend als zwager – prettig als zwager

Bij de fragmenten waarin de spreker een vrouw is, zijn de woorden van het laatste domein vervangen door buurvrouw, vriendin en schoonzus. Met deze vragen worden de sprekers beoordeeld op basis van hun taalgebruik.

De tweede vragenlijst heeft betrekking op de schoonheid van de taal. Er wordt dan ook expliciet gevraagd naar beoordelingswoorden die een waarde geven over het Nederlands van de spreker:

Het Nederlands van de spreker vind ik (3 antwoorden):

☐ keurig	☐ lelijk	☐ onverzorgd
☐ stijf	☐ onplezierig	☐ onduidelijk
☐ arrogant	☐ netjes	☐ gezellig
☐ duidelijk	☐ slordig	☐ saai
☐ plat	☐ hoogmoedig	☐ warm
☐ plezierig	☐ schattig	☐ vulgair
☐ vermakelijk	☐ exotisch	☐ sappig
☐ lief	☐ mooi	☐ vervelend

De respondenten moeten drie antwoorden kiezen. De reden daarvoor is om zoveel mogelijk informatie van de respondenten te krijgen over hun oordeel. Daar komt bij dat één beoordelingswoord vaak de lading niet denkt. Er zijn twaalf positieve en twaalf negatieve beoordelingswoorden. De verwachting is dat met name de positieve woorden vaak gekozen worden, omdat sprekers van de dominante variëteit een positieve attitude hebben ten opzichte van de andere variëteiten. Later zullen we bijvoorbeeld zien dat Nederlanders het Belgische Nederlands 'mooier' vinden dan het Nederlandse Nederlands.

3.6 Verwerking van de data

De vragenlijst is gemaakt op de website www.thesistools.be. De scores worden door deze website geleverd in Excel. De resultaten van de 104 respondenten worden berekend met Excel, wat hieronder kort besproken wordt.

De vragen met betrekking tot de status van de spreker zijn beoordeeld op een schaal van 1 tot 7. Per fragment wordt de frequentie geteld van deze zeven schalen, dus het aantal keer dat er per fragment voor schaal 1 (zeer negatief) tot en met schaal 7 (zeer positief) is gekozen. Zo ontstaan er per fragment (10 in totaal) tabellen met de frequentie van de zeven schalen. Deze frequentie wordt vervolgens in percentages berekend, waarbij 104 constant 100% is. De reden om deze ontbrekende scores mee te rekenen is de volgende: niet alle fragmenten worden door een gelijk aantal respondenten beoordeeld. Dat heeft twee oorzaken: een respondent kan aangeven dat hij het fragment onvoldoende heeft kunnen beluisteren en slaat dan de beoordeling van het fragment over. Een tweede oorzaak kan zijn dat het programma Thesistools scores mist, door een fout in het programma. Daardoor kan het ene fragment door minder respondenten worden beoordeeld dan het andere en zijn de resultaten meestal gebaseerd op 104 respondenten, maar soms slechts of 80 of 90. Om uitspraken te kunnen doen over de totale resultaten (dus wat de respondenten zeggen over de status van de spreker van alle tien fragmenten), is ervoor gekozen de ontbrekende scores mee te rekenen, zodat 100% altijd 104 respondenten weergeeft.

De frequentie van alle schalen wordt per fragment en per domein (en dus subdomein) opgeteld en in percentages uitgedrukt. Vervolgens worden de frequenties van de tien fragmenten per (sub)domein opgeteld, waardoor de resultaten per domein (status van de spreker en schoonheid van de taal) te zien zijn.

4. Het Nederlands als pluricentrische taal

Het Nederlands is de moedertaal van circa 23 miljoen mensen in de wereld en is in zes landen de officiële taal. In Nederland zijn er zo'n 16 miljoen sprekers van het Nederlands, in België ongeveer 6 miljoen en in Suriname, dat als enige van de drie buiten Europa in Zuid-Amerika ligt, zijn er ongeveer 500.000 sprekers.⁷ Daarnaast is het Nederlands de officiële taal in het Caribisch gebied (de voormalige Nederlandse Antillen) in de landen Aruba, Curaçao en Sint Maarten en in de bijzondere gemeenten Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Omdat het Caribisch gebied deel is van Het Koninkrijk der Nederlanden en de lingua franca het Papiaments is, wordt er in dit onderzoek geen afzonderlijke aandacht besteed aan de taalsituatie van deze circa 270.000 Nederlanders.⁸ Het Nederlands is een van de 40 meest gesproken talen in de wereld, staat op de achtste plaats in de rangorde van de talen van de Europese Unie (op basis van het aantal moedertaalsprekers) en het is een van de tien belangrijkste talen op internet en in de sociale media.⁹

De taal die wordt gebruikt in het onderwijs, door de media en de staat noemen we het Standaardnederlands of het Algemeen Nederlands (AN). Deze termen betekenen hetzelfde; de term Algemeen Beschaafd Nederlands (ABN) werd vroeger gebruikt, maar omdat die benaming impliceert dat andere taalvormen (zoals een dialect) onbeschaafd Nederlands zouden zijn, wordt die tegenwoordig liever niet meer gehanteerd. Het Standaardnederlands is een variëteit van het Nederlands, namelijk de algemene en belangrijkste Nederlandse variëteit in sociaal, intellectueel en cultureel opzicht. De term geeft geen waardeoordeel, maar betekent dat ze de algemene en belangrijkste functies in de samenleving vervult. Een taal is gestandaardiseerd zodra ze een geschreven vorm heeft (Haugen 1972: 105); de woorden van de Nederlandse standaardtaal zijn vastgelegd in woordenboeken zoals Van Dale, haar grammatica in boeken als de Algemene Nederlandse Spraakkunst en er bestaan tal van stijl- en uitspraakgidsen. Hiermee is de standaardtaal een variëteit die gecodificeerd is: de normen van de taal zijn vastgelegd. Deze normen worden bepaald door de normgevende regio. Doorgaans is dat een regio met een sterke culturele uitstraling, economische positie en/of politieke macht.¹⁰ De normgevende regio voor de Nederlandse standaardtaal is de Randstad; in België is de provincie Brabant normgevend (Geerts 1992: 79).

⁷ Nederlandse Taalunie (z.d.). *Feiten en cijfers*. Geraadpleegd op 1 maart 2014, van <http://taalunieversum.org/inhoud/feiten-en-cijfers>

⁸ Wikipedia (z.d.). *Het Nederlands taalgebied*. Geraadpleegd op 1 maart 2014, van http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlands_taalgebied

⁹ Nederlandse Taalunie. (z.d.). *Feiten en cijfers*. Geraadpleegd op 1 maart 2014, van <http://taalunieversum.org/inhoud/feiten-en-cijfers>

¹⁰ Freie Universität Berlin. (z.d.) *E-learningproject Dutch++*. Geraadpleegd op 1 maart 2014, van <https://dutch-beta.ned.univie.ac.at/node/69>

Het Standaardnederlands is het resultaat van standaardisering, die door Haugen (1972) als een proces met verschillende stadia beschreven wordt: eerst vindt de selectie van de norm plaats, waarbij een bepaalde variëteit als uitgangspunt dient. Dat is meestal de bestaande variëteit van de normgevende regio. Vervolgens wordt die norm gecodificeerd: de geschreven vorm wordt vastgelegd in onder andere woordenboeken, grammaticaboeken en leerboeken voor het onderwijs. Als derde stap moet de functie worden geïmplementeerd, waarbij de nieuwe standaardtaal als norm geaccepteerd moet worden door de taalgemeenschap. Dit is voornamelijk de taak voor het onderwijs, de overheid en de media. Tot slot vindt elaboratie van de functie plaats, waarbij de standaardtaal uitgewerkt moet worden in alle domeinen van de gebieden waar de standaardtaal haar functie heeft (Haugen 1972: 97-111).

Grondelaers en Van Hout (2011) houden zich bezig met de standaardisering van taal en de Nederlandse taalsituatie in het bijzonder. Volgens hen zijn er drie kenmerken van een standaardtaal (Grondelaers & Van Hout 2011: 204) te onderscheiden:

1. Het is een gemeenschappelijke taal, die idealiter geen variatie vertoont in het grondgebied waar de taal wordt gebruikt. Standaardisering streeft naar uniformiteit en is doorgaans afwijzend tegenover variabiliteit.
2. Het is een hoge variëteit, die een openlijke prestige heeft en gebruikt wordt in formele situaties.
3. Het is een gecodificeerde variëteit, met de uitbreiding dat 'goed' of 'fout' een belangrijke rol speelt in hoe de sprekers op de variëteit gericht zijn.

Dit hoofdstuk richt zich op het Nederlands als pluricentrische taal; besproken worden de variëteiten van het Nederlands en de (eventuele asymmetrische) verhouding ertussen. Daarbij ga ik in op de historische aspecten en de onderlinge attitudes over de verschillende variëteiten.

4.1 De variëteiten van het Nederlands

In dit hoofdstuk worden aan de hand van kenmerken, verschillen en sociologische niveaus de drie variëteiten van het Nederlands besproken. Vervolgens wordt er ingegaan op de (al dan niet asymmetrische) verhouding tussen deze variëteiten en tot slot wordt op basis van historische aspecten en wederzijdse taalattitudes de dominante variëteit van het Nederlands belicht.

4.1.1 Het Nederlandse Nederlands

Het Nederlands is de officiële taal in Nederland. Het land is tweetalig: in de provincie Friesland heeft ook het Fries een officiële status. In Nederland worden verschillende soorten Nederlands gebruikt, waaronder de Nederlandse standaardtaal, omgangstaal (ook wel informeel gesproken Nederlands), het Poldernederlands, dialecten, straattaal en etnisch Nederlands. Het e-learningproject Dutch++ van de Freie Universität Berlin, dat geheel in het teken staat van taalvariatie in het Nederlands, noemt op haar website enkele interessante verschillen tussen de variëteiten van het Nederlands, zoals de zogenaamde 'harde g'. Ook de lange *ee* en *oo* vallen op bij Belgische en Surinaamse sprekers: zij vinden dat de woorden *beet* en *boot* uitgesproken door Nederlanders klinken als '*beejt*' en '*boowt*'. Verder vinden Belgen en Surinamers de Nederlandse uitspraak slordig, bijvoorbeeld het inslikken van klanken en hele lettergrepen (*bananen* klinkt vaak als *benane*, *station* als *stesjon* en *natuurlijk* als *tuuk*). Surinamers vinden bovendien dat Nederlanders vaak snel en onduidelijk praten. In hoofdstuk 5 wordt dieper ingegaan op de wederzijdse taalattitudes door sprekers van de verschillende variëteiten van het Nederlands.

De gesproken standaard in Nederland is een weerspiegeling van de geschreven standaard. Hoewel aan het begin van de 20^e eeuw het Nederlandse Nederlands voornamelijk werd gekarakteriseerd door verschillende regionale kenmerken, is de standaard zoals die ontstaan is tussen de twee wereldoorlogen gebaseerd op de taal van de hogere sociale klassen in de Randstad. Grondelaers & Van Hout (2011: 209-217) beweren dat deze gesproken standaard momenteel veranderingen ondergaat, die ook wel aangeduid worden als destandaardisering of substandaardisering. Aan de hand van drie lopende veranderingen in de gesproken standaard in Nederland, te weten regionale accenten, het Poldernederlands en het morfosyntactische 'hun' bespreek ik enkele kenmerken van het Nederlandse Nederlands. Uiteraard zijn er meer veranderingen; in het licht van taalvariatie zijn regionale accenten en Poldernederlands interessante verschijnselen. Ze laten een morfosyntactische verandering in de spreektaal zien en tonen dat de lopende veranderingen in de gesproken standaardtaal in Nederland zich niet beperken tot fonologische veranderingen.

In de Nederlandse standaardtaal is altijd sprake geweest van een bepaalde mate van tolerantie ten opzichte van regionale accenten (Smakman 2006: 48, geciteerd in Grondelaers & Van Hout 2010: 210). De kenmerken van regionale uitspraak dringen door tot de gesproken taal van sprekers van het Standaardnederlands, en dat leidt tot variatie in de regionale standaardtaal. Het is moeilijk voor te stellen dat een standaardtaal geheel vrij van variëteit is; de vraag is hoe en in welke mate de toenemende variabiliteit kan leiden tot een gemeenschappelijke evaluatie, die uiteindelijk bepaalt wat standaard is en wat niet. Om te kunnen onderzoeken in welke mate regionale accenten geaccepteerd zijn in de standaardtaal, pleiten Grondelaers & Van Hout ervoor taalattitudes te

onderzoeken, omdat die reflecteren op ‘sociale afkomst en intellectuele of gedragsideologie’. Ze verwachten dat een bepaalde mate van variabiliteit acceptabel is als onderdeel van de standaardtaal wanneer in de eerste plaats ‘stabiele socioregionale groepen geassocieerd worden met een aantal blijvende stereotypen’ (Grondelaers & Van Hout 2011: 211). In de tweede plaats moet het gevolg van de afwijking van de norm beperkt blijven, omdat variatie niet willekeurig of onregelmatig is, maar normaal en voorspelbaar: wanneer sociale betekenissen geassocieerd worden met een bekende variatie en wanneer die gedeeld wordt door alle leden van de standaardtaalgemeenschap (Grondelaers & Van Hout 2011: 212). Bekende voorbeelden van deze regionale accenten zijn het accent in de Randstad, dat voornamelijk geassocieerd wordt met sociale categorieën als ‘competent’, ‘professioneel’ en ‘verwaand’. Een Limburgs accent wordt daarentegen geassocieerd met ‘vriendelijkheid’ en ‘een gebrek aan wereldwijsheid’ (Grondelaers & Van Hout 2010: 235, geciteerd in Grondelaers & Van Hout 2011: 211-212).

Een tweede verandering in het Nederlandse Nederlands is de opkomst van het Poldernederlands. Stroop (1998) observeerde deze verandering als eerste en noemde het ‘een dreigende ondergang van de standaardtaal’. Het Poldernederlands is een variëteit in het gesproken Nederlands, waarbij de uitspraakverandering van de /ei/-diftong en de /ui/- en /au/-diftong het opvallendst is. Uit onderzoek van Stroop blijkt dat het Poldernederlands vooral bij hoogopgeleide vrouwen in de middenklasse voorkomt en op het gebied van intellectualiteit, commercie en popcultuur. Met name jonge vrouwen hebben volgens Stroop een positieve attitude ten opzichte van het Poldernederlands, meer nog dan tegenover het Standaardnederlands. Inere Jacobi weerlegt in haar dissertatie echter deze gebruikersgroep; Poldernederlands wordt volgens haar niet zozeer door vrouwen in de middenklasse gesproken maar van door een elitegroep in Nederland.

Een derde en meer drastische verandering is een morfosyntactische verandering, die wederom vooral in de spreektaal voorkomt: de opkomst van ‘hun’ als derde persoon enkelvoud in subjectpositie. Bijvoorbeeld: ‘Hun hebben een vrije dag vandaag’ in plaats van ‘Zij hebben een vrije dag vandaag’. Opvallend genoeg brengt deze verandering, in tegenstelling tot de andere twee hierboven besproken veranderingen, vooral negatieve reacties teweeg: met name docenten en taalpuristen vinden deze verandering ‘(extreem) irritant’ en de voornaamste reden voor deze irritatie is dat het onjuist gebruik van ‘hun’ van ‘stomheid’ getuigt. De regel is ten slotte heel duidelijk: gebruik zij of ze als subject (Grondelaers & Van Hout 2011: 214-215).

4.1.2 Het Belgische Nederlands

In België zijn er drie officiële talen: het Nederlands in de noordelijke helft van België (het gebied Vlaanderen), het Frans in het zuiden (Wallonië) en het Duits in een klein gebied in het oosten van België. De hoofdstad Brussel is officieel tweetalig: Nederlands en Frans. In België worden

verschillende soorten Nederlands gesproken: de Belgisch-Nederlandse standaardtaal, tussentaal (een spreektaal met veel kenmerken uit dialecten die door veel Belgen, van alle lagen van de bevolking, gebruikt wordt), dialecten en citétaal (een variëteit die door veel jongeren uit de stad Genk wordt gebruikt).¹¹

Het 'Vlaams' is geen taal. Historisch gezien betekent het Vlaams 'met betrekking tot de land van Vlaanderen' (Geerts 1992: 77). Geerts trekt het bestaan van een autonome taal in twijfel op het moment dat er geen specifieke naam voor beschikbaar is. De officiële taal is, zoals aangeduid in de wet, het Nederlands; het Vlaams is feitelijk de naam voor een groep dialecten in Oost- en West-Vlaanderen. Desalniettemin noemen veel mensen de variëteit in België het Vlaams; zoals eerder aangeduid wordt in dit onderzoek de benaming Belgisch Nederlands gebruikt, vanwege de pluricentrische visie op de variëteiten van het Nederlands. De erkenning van de twee eentalige gebieden in België, het Frans- en het Nederlandstalige gebied, kwam tot stand met de goedkeuring van de eerste taalwetten in 1930. Daarop volgden in de jaren vijftig en zestig van de twintigste eeuw nog meer taalwetten die ervoor zorgden dat het openbare leven in Vlaanderen steeds meer vernederlandste. De taalsituatie heeft, onder andere met de wettelijk vastgelegde taalgrens, een politieke dimensie gekregen (Grondelaars, Van Hout & Speelman 2011).

Nederlanders en Surinamers horen vaak meteen dat Belgen een andere spraakmelodie hebben. Ook vallen bepaalde klanken op, zoals de uitspraak van de *ij* die vaak 'vlak' is (*blijven* klinkt als 'blèven'). Opvallend anders is verder de uitspraak van Engelse leenwoorden zoals *flat* en *tanken*. In België kan *flat* rijmen op *plat* en *tanken* kan rijmen op *danken*. Wat de woordenschat betreft vinden veel Nederlanders dat Belgen archaïsche woorden gebruiken of woorden die geheel onbekend zijn in Nederland en Suriname. Op morfosyntactisch niveau vallen de tweede persoon enkelvoud (gij/u in plaats van jij) op en de woordvolgorde van de werkwoorden in de zin: *dat ik het zou gedaan hebben voor* in plaats van *dat ik het gedaan zou hebben* of *dat ik het zou hebben gedaan*.¹²

De geschreven standaard van het Belgische Nederlands is een weerspiegeling van de gesproken variëteit, waarbij gebruikelijk verwezen wordt naar het VRT-Nederlands (VRT: Vlaamse Radio en Televisie). De VRT is altijd een zeer belangrijke voorstander geweest van de verspreiding van de standaardtaal in België. Deze variëteit is erg gestuurd; de VRT heeft zeer strikte normen opgelegd op het taalgebruik van de radio- en televisiepresentatoren, die tot op vandaag de dag een nogal rigoureuze uitspraaktoets moeten doen op basis van de meest gezaghebbende uitspraakgids

¹¹ Freie Universität Berlin. (z.d.) *E-learningproject Dutch++*. Geraadpleegd op 1 maart 2014, van <https://dutch-beta.ned.univie.ac.at/node/69>

¹² Freie Universität Berlin. (z.d.) *E-learningproject Dutch++*. Geraadpleegd op 1 maart 2014, van <https://dutch-beta.ned.univie.ac.at/node/69>

(Vandenbussche 2010: 312, geciteerd in Grondelaers & Van Hout 2011: 218). De Caluwe (2009) beweert echter dat deze VRT-standaard een ‘omgangstaal, gewenst bij de autoriteiten, maar nauwelijks in de praktijk gesproken’ is. Uit de praktijk blijkt dat de VRT-uitspraak een onbereikbaar ideaal is en alleen bereikt wordt door een kleine minderheid van Nederlandssprekenden in België in beperkte context (De Caluwe 2009: 19). Dit correspondeert met de resultaten van een ander onderzoek van Grondelaers & Van Hout, waarbij blijkt dat de meerderheid van de Belgische docenten een regionaal accent hebben in plaats van het VRT-accent (Grondelaers & Van Hout 2011:219). Een groot verschil tussen het Nederlandse Poldernederlands en de Belgische tussentaal is dat deze laatste variëteit door alle lagen van de Vlaamse bevolking gesproken wordt (De Caluwe 2002), terwijl het Poldernederlands zich vooral beperkt tot een sociale laag van de bevolking. De tussentaal in België is al jaren onderwerp van hevige discussie. Onder anderen Vanderkerckhoven (2005), De Caluwe (2002) en Blommaert (2011) houden zich hier mee bezig, met name met de toenemende kritiek op deze variëteit. Omdat het geen onderwerp van deze scriptie is, wordt er niet dieper ingegaan op deze taal “die uit angst geboren wordt: angst om dialect te spreken omdat het niet ‘netjes’ is, en angst om de standaardtaal te spreken, omdat men die niet denkt aan te kunnen, of omdat men wel zeker weet dat men die niet aankan.” (De Schutter 1998:243, geciteerd in De Caluwe 2002: 59). In het licht van de Vlaamse taalgeschiedenis is kritiek op de tussentaal wel te begrijpen. Wat voor dit onderzoek wel interessant is, is de afstand tussen de tussentaal en de standaardtaal in België enerzijds en die tussen het informeel gesproken Nederlands in Nederland, die volgens Geeraerts (2002) relatief groter is in Vlaanderen in vergelijking met Nederland. De standaardtaalregisters van beide standaardtalen (in Nederland en België) liggen vrij dicht bij elkaar, maar de grotere afstanden (tussen enerzijds het informeel Nederlands en dialecten in Nederland, en anderzijds het algemeen Belgische Nederlands en het informeel Belgische Nederlands) geven grotere linguïstische afstand (geringe uniformiteit) aan. Dit duidt op “historische convergentie (...): op het hoogste niveau van de stratificatie groeien het Belgische en het Nederlandse Nederlands naar elkaar toe in de periode tussen 1950 en 1990. Het informelere soap-Vlaams staat echter verder af van het VRT-Nederlands dan wat geldt voor het informele Nederlands in Nederland t.o.v. de in Nederland gebruikelijke standaardvariant.” (Geeraerts 2002: 90). De vraag of en in welke mate er sprake is van convergentie dan wel divergentie tussen de verschillende nationale variëteiten van het Nederlands zijn voor dit onderzoek interessant. Naar deze vraag is in de afgelopen decennia veel onderzoek gedaan, zij het voornamelijk naar de verhouding tussen het Belgische en het Nederlandse Nederlands. Oftewel: het Surinaamse Nederland wordt in deze onderzoeken veelal buiten beschouwing gelaten (Van de Velde 2010:385). Wat de Belgische en Nederlandse taalsituatie betreft gaat fonologische divergentie gepaard met lexicale convergentie (Vandekerckhove 2005: 380). Een voorbeeld hiervan geeft Van de Velde (2010: 391-392): in België en Nederland wordt veelal gebruik

gemaakt van dezelfde leenwoorden (bijvoorbeeld plastic, scanner of tram), maar de uitspraak van deze woorden verschilt. Van de Velde (2010) constateert twee divergente uitspraakstandaarden die zich in de loop van de eeuw ontwikkeld hebben, maar deze divergentie is geen reden tot twee autonome standaardtalen in Nederland en België. Daarmee zegt Van de Velde dat er geen verschil is tussen de Nederlandse pluricentrische taalsituatie en die wat het Duits en het Engels betreft. Opvallend is dat het Nederlandse Nederlands fonetisch meer veranderingen heeft ondergaan dan het Belgische Nederlands, dat vrijwel stabiel gebleven is. Voorbeelden hiervan zijn de verstemlozing van fricatieven, de n-deletie aan het einde van een woord of de uitspraak van de /r/ in het Nederlandse Nederlands. Deze veranderingen vonden niet in België plaats. Dit zou erop kunnen duiden dat de Nederlandse standaard verder van de Belgische standaard af gaat staan. Anderzijds kan beargumenteerd worden dat het Belgische Nederlands niet langer de Nederlandse standaard volgt en dat daarmee de Belgische standaard onafhankelijker is van de (veranderende) Nederlandse standaard (Van de Velde 2010: 391). Vandekerckhove (2005) richt zich op twee morfosyntactische variabelen om daarmee een nieuwe dimensie aan de discussie toe te voegen; aan de hand van haar onderzoek naar de tweede persoon enkelvoud (je/u/gij) en het gebruik van diminutieven in gesproken Belgisch Nederlands constateert zij een groeiende divergentie van de Nederlandse norm; de jongere generatie sprekers laat een grotere voorkeur zien voor de endogene Brabantse variëteit dan de oudere generatie, waaruit Vanderkerckhove concludeert dat de Nederlandse variëteit nog niet is geïntegreerd in het algemene Belgische Nederlands. Onderzoeken naar convergentie en divergentie betreffen altijd gesproken taal, omdat daar de verschillen duidelijk worden; de schrijftaal blijft door codificatie convergent (Muhr 2003).

4.1.3 Het Surinaamse Nederlands

Het Surinaamse Nederlands neemt in velerlei opzicht een bijzondere positie in het Nederlandse taalgebied in. Suriname ligt als enige land van het taalgebied buiten Europa, in Zuid-Amerika, heeft de minste sprekers (ca. 500.000) en er worden meer dan twintig talen gesproken, terwijl het Nederlands de enige officiële taal is. Het is tevens het enige land in Zuid-Amerika dat niet Spaans-, Portugees, Engels- of Franstalig is.

De kolonie Suriname werd in 1651 gesticht door de Engelsman Willoughby; zestien jaar later kwam Suriname met de Vrede van Breda (1667) in Nederlandse handen. Ondanks een korte Engelse onderbreking (van 1799 tot 1816) bleef Suriname tot aan de onafhankelijkheid van 1975 een Nederlandse kolonie. Suriname werd een plantagekolonie en voor de productie van suiker, koffie, katoen en cacao waren arbeidskrachten nodig. Aanvankelijk werden daarvoor Indianen (de oorspronkelijke bewoners van Suriname) ingezet, maar al snel werden die aangevuld met slaven uit West-Afrika. De slavernij in Suriname zou van 1667 tot 1863 duren (Gobardhan-Rambocus 1997:

225). Na de afschaffing van de slavernij bleef bij de plantagehouders de behoefte aan arbeidskrachten en daarmee begon een periode van contractarbeiders uit Azië. In die jaren komen groepen Chinezen (tot 1870), Hindoestanen (1873-1916) en Javanen (1890-1939) naar Suriname om op de plantages te werken (Charry, Koefoed & Muysken 1983: 27). Ook werd het 'Nederlands model' ingevoerd: het bestuur (en daarmee het onderwijs en de wetgeving) werd georganiseerd zoals in Nederland. Suriname werd bestuurd door een gouverneur, aangesteld door de Nederlandse regering.

Alle verschillende bevolkingsgroepen die naar Suriname kwamen, namen hun eigen talen mee. Daardoor is er een multilinguale situatie ontstaan (Gobardhan-Rambocus 1997: 225). Vanaf 1667 is het Nederlands de officiële taal in Suriname en met de invoering van de leerplicht in 1867 wordt ook het Nederlands de (enige) officiële voertaal in het onderwijs. Op de plantages ontstond ondertussen de creooltaal Sranantongo (ook wel afgekort met Sranan), dat tot op de dag van vandaag als omgangstaal in Suriname gesproken wordt. Het Sranantongo is sterk beïnvloed door het Engels, het Portugees, het Nederlands en Afrikaanse talen en wordt vaak 'Negerengels' genoemd. Het betekent in de taal zelf 'Surinaamse taal'. Het was de taal van slaven (Van Donselaar 2005: 111-112). In de 19^e eeuw was het Sranantongo de taal van het onderwijs aan de slaven. De slavenhouders dachten dat toenemende taalvaardigheid van de slaven zou leiden tot verdere opstand. Vanaf 1844 kregen de slaven van de koloniale overheid de toestemming om te leren lezen en tien jaar later, in 1854, werd ook het leren schrijven van de taal toegestaan. Dit was mede mogelijk door de naderende emancipatie in 1863 (Charry, Koefoed & Muysken 1983). Tijdens de autonomie van Suriname (1954-1975) werd duidelijk dat het Nederlands van een aanvankelijk opgelegde taal in de loop van de tijd een eigen taal was geworden, de taal van de maatschappelijke vooruitgang (Gobardhan-Rambocus 2006). In 1975 werd Suriname geheel onafhankelijk. Het Nederlands bleef de enige officiële taal.

De geschiedenis tekent nog altijd de huidige samenstelling van de Surinaamse samenleving. De verdeling van de bevolkingsgroepen is te zien in tabel 5¹³.

¹³ Freie Universität Berlin. (z.d.) *Niederländische Philologie*. Geraadpleegd op 1 maart 2014, van <http://neon.niederlandistik.fu-berlin.de/nl/nedling/langvar/surinam/>

Tabel 5

Overzicht bevolkingsgroepen van Suriname (volkstelling 2004)	
Hindoestanen	27,4%
creolen	17,7%
marrons	14,7%
Javanen	14,6%
gemengde afkomst	12,6%
Boeroes, Brazilianen, Chinezen, Indianen, Libanezen, Sefardische Joden	6,5%

Door deze zeer diverse multiculturele samenstelling van de samenleving worden er meer dan twintig verschillende talen gesproken in Suriname. Gobardhan-Rambocus (2001) onderscheidt vier groepen, zoals in tabel 6.

Tabel 6

De talen van Suriname	
Indiaanse of inheemse talen	Arawak, Mawayana, Kar'ina, Trio, Wayana, Akuriyo, Sikiiyana en Tunayana
Creooltalen	Saramaccaans, Matuwari, Aucaans, Paramaccaans, Boni en Kwinti
Aziatische talen	Sarnami, Surinaams-Javaans, Hakka (een Zuid-Chinese taal) en Libanees
Europese talen	Nederlands en Braziliaans Portugees

Suriname heeft ca. 500.000 inwoners, van wie het grootste gedeelte in de hoofdstad Paramaribo woont. Tabel 7 geeft de meertaligheid van Suriname (aantal sprekers per taal) goed weer (Taalpeil 2004).

Tabel 7

Taal	Eerste taal	Tweede taal
Nederlands	200.000	200.000
Sranantongo	120.000	280.000
Sarnami	150.000	
Javaans	60.000	
Chinees	6.000	
Indianentalen	4.500	
Overige creooltalen	40.000 ¹⁴	

Ondanks de diversiteit aan bevolkingsgroepen en talen wordt het sociale leven over het algemeen maar door twee talen beheerst: het Nederlands en het Sranantongo. Het Nederlands is de officiële taal, de instructietaal en de taal van de wetgeving en het bestuur. Het Sranan is de lingua franca. De andere talen zijn groepstalen (De Bies 1997). Het Surinaamse Nederlands is een nationale variëteit van het Algemeen Nederlands met 'een eigen systematische kenmerken en een min of meer onafhankelijke ontwikkeling' (Geerts 1992: 73). Het Surinaamse Nederlands is ontstaan gedurende het proces van vernederlandsing van de Surinaamse maatschappij na de invoering van de leerplichtwet in 1876; tegelijkertijd maken de slaven en de immigranten zich het Nederlands eigen door de taal te surinamiseren. De taal wordt daarmee aangepast aan de communicatiebehoeften en aan hun eigen talen (De Bies 1997).

De standaardtaal in Suriname is een problematisch begrip. Onder andere door de invloed van (leenwoorden uit) het Sranantongo enerzijds en de veelvuldige codewisseling tussen het Nederlands en het Sranantongo anderzijds is het moeilijk het Surinaamse Nederlands als variëteit af te bakenen. Deze variëteit wordt wel onderkend, maar heeft geen officiële status. Met het recentelijk opnemen van een gedeelte van de Surinaams Nederlandse woordenschat in het Groene Boekje en Van Dale en met een woordenboek van het Surinaams-Nederlands door professor Renata de Bies komt de standaardisering van het Surinaamse Nederlands pas op gang. In 2012 heeft Suriname aangekondigd de nieuwe Nederlandse spelling officieel in te voeren; tot nu toe is de spelling van 1954 van kracht. Deze maatregelen hebben deels te maken met de toetreding van Suriname tot de Nederlandse Taalunie in 2003.

Het Surinaamse Nederlands verschilt van het Nederlands in Nederland en België. Deze verschillen betreffen de uitspraak, de grammatica, de woordenschat, de spelling en de stijl. Het e-

¹⁴ Over creooltalen als tweede taal zijn geen gegevens bekend.

learningproject Dutch++ van de Freie Universität Berlin vat de twee opvallendste kenmerken samen¹⁵:

Het Nederlands in Suriname bevat elementen die voor Nederlanders en Belgen ouderwets overkomen. Dat komt doordat het Nederlands in Suriname, door de grote geografische afstand, niet meegedaan heeft aan bepaalde talige veranderingen in het Europese Nederlands.

Het Surinaamse Nederlands heeft eigen ontwikkelingen doorgemaakt die we niet in het Europese Nederlands terugvinden. Die ontwikkelingen zijn vooral te verklaren door het contact met andere talen die in Suriname gebruikt worden, zoals het Sranantongo. Verschillende kenmerken van het Surinaamse Nederlands gaan dan ook terug op taalcontact met deze taal.

In de volgende paragrafen wordt dieper ingegaan op de verschillen tussen het Nederlands in Nederland, België en Suriname. Daar probeer ik antwoord te geven op de volgende vragen: Is de verhouding tussen de variëteiten van het Nederlands asymmetrisch? En welke variëteit is dominant en waarom?

4.2 De verhouding tussen de variëteiten van het Nederlands

Volgens Clyne (2004: 297) is de status van pluricentrische talen asymmetrisch. Om te kunnen onderzoeken of en in welke mate er sprake is van (toenemende) acceptatie van pluricentriciteit in de Nederlandse taalsituatie, moet eerst onderzocht worden of de verhouding tussen de verschillende variëteiten van het Nederlands asymmetrisch is. Aan de hand van de argumenten voor deze verhouding van Clyne (2004) en Muhr (2003) geef ik antwoord op deze vraag.

De dominante natie in het Nederlandse taalgebied is Nederland. Dit is het land van oorsprong, heeft het grootste sprekersaantal en is de economische en culturele macht van de normen van de taal (Muhr 2003: 14). Dit zou betekenen dat het Nederlandse Nederlands meer prestige en gebruikswaarde krijgt toegeschreven dan het Belgische en het Surinaamse Nederlands. Hieronder worden deze opvattingen in detail besproken.

¹⁵ Freie Universität Berlin. (z.d.) *E-learningproject Dutch++*. Geraadpleegd op 1 maart 2014, van <https://dutch-beta.ned.univie.ac.at/node/69>

1. *De verschillen in nationale variëteiten spelen een belangrijke rol in de markering van de nationale identiteit.*

In 2005 liet de Nederlandse Taalunie ter ere van het 25-jarig bestaan van de unie een onderzoek uitvoeren onder 582 Nederlanders, 304 Belgen en 253 Surinamers naar hun taalgebruik en taalbeleving. De resultaten hiervan zijn beschreven in *Taalpeil* (2005) en laten interessante uitkomsten zien. De respondenten werd gevraagd naar hun visie op hun eigen moedertaal. In Nederland, Vlaanderen en Suriname beschouwt 95% van de ondervraagden het Nederlands als hun moedertaal. In Nederland is dat 96%, in Vlaanderen 97% en in Suriname is dat 62%. Van de Surinaamse respondenten geeft 20% aan dat het Sranantongo de moedertaal is. Over het algemeen is men trots op de moedertaal. In Nederland en Vlaanderen geldt dat voor ruim negen op de tien ondervraagden. In Suriname geldt dat voor 85%. Overigens blijkt dat de Surinamers die het Sranan als hun moedertaal beschouwen, trotser zijn op hun taal dan zij die het Nederlands als hun moedertaal zien. Ook werd de vraag gesteld waarom men trots is op de moedertaal. Voor Nederlanders en Belgen is dat omdat het zo'n mooie taal is, Surinamers zijn er vooral trots op omdat het nu eenmaal de taal is waarmee ze zijn opgegroeid. Of: 'Omdat het de taal is waarin ik mij het beste kan uitdrukken, met een grote woordenschat en veel nuances'. Het feit dat de meerderheid van de respondenten uit de verschillende naties van het Nederlandse taalgebied het Nederlands als moedertaal beschouwen, toont de markering van de afzonderlijke nationale identiteit.

In ditzelfde onderzoek werd de respondenten gevraagd of ze de verschillende variëteiten mooi of lelijk vonden (vier keuzemogelijkheden: mooi, mooi noch lelijk, lelijk, geen mening). Opvallend is dat de sprekers van de andere variëteiten, dus de Belgen en de Surinamers, hun eigen variëteit het mooist vinden: Belgen met 65% (n=304) en Surinamers met 71% (n=253). Op de tweede plaats komt voor 57% van de Belgen het Nederlandse Nederlands, terwijl voor 27% van de Surinamers het Belgische Nederlands op de tweede plaats komt. Ook deze uitkomst ondersteunt de markering van nationale identiteit.

Kroon & Kurvers (2009) onderzochten de opvattingen over het Nederlands en andere talen als instructietaal op Aruba en in Suriname. Surinamers in Suriname en in Nederland zijn zeer positief over de stelling dat ook het Nederlands (naast de andere talen van Suriname) deel uitmaakt van de Surinaamse identiteit. Ronduit negatief is de reactie op de stelling dat het Nederlands voor Surinamers in Suriname een vreemde taal is. Of, zoals een van de respondenten ter toelichting op de vragenlijst schreef: "Het Nederlands is ook onze taal, al vierhonderd jaar." (Kroons & Kurvers 2009: 9)

2. *De dominante naties zijn – door gemeenschappelijke linguïstische aanwijzingen – geneigd nationale en regionale variatie te verwarren. Hierbij wordt geen rekening gehouden met de*

functie, de status en het symbolische karakter van deze aanwijzingen in de nationale variëteit.

De standaardisering en centralisering van het Nederlands vindt plaats in Nederland en daardoor is duidelijk dat het Nederlandse Nederlands de dominante variëteit is.

3. *De dominante naties beschouwen over het algemeen hun nationale variëteit als de standaard en de variëteiten van de andere naties als afwijkend, niet-standaard, exotisch, schattig en enigszins archaisch.*

Er is al veel onderzoek gedaan naar taalattitudes van de verschillende nationale variëteiten van het Nederlands, al mag daarbij aangetekend worden dat het onderzoek veelal de relatie tussen het Nederlandse en het Belgische Nederlands betreft. Hoppenbrouwers (1992) heeft bijvoorbeeld het oordeel van Nederlanders over het taalgebruik van Belgen onderzocht. In het hoofdstuk over attitudeonderzoek in deze masterscriptie komt dit onderzoek van Hoppenbrouwers uitgebreider aan bod; nu zijn vooral enkele opvallende resultaten van belang. Zo blijkt uit zijn onderzoek dat Nederlanders het Nederlands van Belgen 'opvallend qua uitspraak' vinden, ze vinden dat Belgen een 'vreemde woordkeus' hebben en ze vinden het taalgebruik van de Belgen 'grappig/vermakelijk', 'gezellig' en 'warmer/emotioneler'. De dominante natie beschouwt de variëteit van de andere natie, in dit geval België, dus als afwijkend.

4. *In de andere naties geeft de culturele elite de voorkeur aan de normen van de dominante variëteit, omdat de dominante variëteiten dialectisch en sociolectisch gemarkeerder zijn. Door zichzelf te onderwerpen aan deze dominante normen kunnen sprekers van de culturele elite in de andere naties zich onderscheiden.*

In haar proefschrift 'Attitudes van Vlamingen tegenover de Nederlandse standaardtaal' komt Knops (1982) tot de conclusie dat taal sterk gepaard gaat met identiteit en dat 'het zelfbeeld van de Vlamingen niet gelijk is aan dat van de Nederlanders.' Ze is van mening dat Belgen zich er bewust van moeten zijn dat er een internationale voorkeur voor de Nederlandse norm bestaat. Vanwege de reputatie de Belgische norm te hanteren, lopen Belgische vertalers opdrachten mis, beweert Knops uit ervaring. Daarom 'adviseert ze haar studenten om bij vertalingen een zo neutraal mogelijke stijl te hanteren, die hun geografische afkomst niet verraadt'.

Uit het onderzoek van Brandon et al. (2007) blijkt dat Surinamers in Suriname en in Nederland voor het behoud van het Nederlands als officiële taal van Suriname en als belangrijkste

instructietaal in alle vormen van onderwijs is. Ze achten verder de beheersing van het Nederlands en van het Engels van belang voor de sociaal-economische ontwikkeling van het land. Ten aanzien van het Surinaamse Nederlands zijn de meeste respondenten van mening dat deze taal gelijkwaardig is aan de Nederlands Nederlandse variëteit van de Nederlandse standaardtaal en als taal verder ontwikkeld moet worden (Brandon, Kroon & Kurvers 2007: 270).

5. *In zowel de dominante als de andere naties gelooft men dat de normen in dominante naties minder rigide zijn dan in andere naties.*

Taalverandering die in de dominante variëteit plaatsvindt, wordt als natuurlijk ervaren (Muhr 2003). Wat de fonetiek betreft, is het Nederlandse Nederlands bijvoorbeeld erg veranderd, terwijl het Belgische Nederlands vrijwel stabiel gebleven is. Dit blijkt uit onderzoek naar elf fonologische veranderingen (zoals de n-deletie aan het einde van een woord en de uitspraak van de achterste fricatieven in Nederland en België) (Van der Velde 2010: 389-390). Ook de taalveranderingen in het Nederlandse Nederlands die Grondelaers & Van Hout (2011) beschrijven worden als relatief natuurlijk beschouwd, in tegenstelling tot bijvoorbeeld het verschijnsel tussentaal in België, dat zeer veel kritiek te verduren heeft gehad.

6. *In de communicatie tussen sprekers van de dominante en de andere naties is de dominante variëteit convergent.*

Interessante gegevens komen van De Caluwe, die in 1992 verslag doet van twintig jaar sociolinguïstisch onderzoek naar de attitudes van Nederlandssprekende Belgen tegenover de taal van Nederlanders. Zijn samenvatting luidt: 'de gemiddelde Vlaming benijdt de Nederlander om zijn vlotheid en taalvaardigheid in het algemeen, en zijn uitgebreide woordenschat in het bijzonder, maar heeft een grondige afkeer van de "Hollandse" uitspraak' (De Caluwe 1992: 57). Daarnaast illustreert hij hoe op de Universiteit Gent de lessen taalbeheersing invulling krijgen wat de Nederlandse standaardtaal betreft: studenten hoeven niet de Nederlandse uitspraak te leren en hoeven zich ook niet grammaticaal of lexicaal volledig op Nederland te richten. Wel moeten de studenten weten of hun woordkeuze bekend is in Nederland en zo niet, wat het Nederlandse equivalent is. De Caluwe noemt enkele principes die meespelen in deze beoordeling: 'de mate van verspreiding in het Nederlandse taalgebied (...), de bouw van het woord of de uitdrukking (al dan niet volgens de regels van de Nederlandse syntaxis en morfologie), de kans op misverstanden tussen sprekers uit Noord en Zuid en de expressieve waarde (verrijken we het Nederlands door iets al of niet te gebruiken?)' (De Caluwe 1992: 61).

7. *Dominante naties hebben in het taalonderwijs meer middelen om de aandacht te vestigen op hun eigen variëteit.*

In Nederland zijn er talloze onderwijsmethoden in het taalonderwijs. De aandacht wordt vooral gevestigd op de Nederlandse standaardtaal. Muhr (2003) betoogt dat er tegelijkertijd een gebrek is in het taalonderwijs in de andere naties. Wat België betreft valt dit gebrek wel mee. Een vlugge inventarisatie via Google levert al de nodige informatie op over beschikbare lesmethoden in België.¹⁶ Er zijn veel Belgische uitgeverijen die hun eigen lesmethoden voor het taalonderwijs publiceren; tegelijkertijd zijn er Nederlandse lesmethoden die aan de Belgische taalsituatie worden aangepast. Een voorbeeld hiervan is de methode Taaljournaal, die ‘oorspronkelijk in Nederland [is] uitgegeven, maar wel aangepast uitgegeven in en voor Vlaanderen’.

Dat is in Suriname wel anders. Tijdens mijn bezoek aan Suriname in januari 2014 sprak ik met Hilde Neus, docente Nederlands aan het Instituut voor de Opleiding van Leraren (IOL) in Paramaribo. In het Surinaamse onderwijs wordt gebruik gemaakt van Nederlandse lesmethoden, ook in het taalonderwijs. Omdat de lesmethoden in Suriname al zo’n twintig jaar niet waren vernieuwd, besloot het Ministerie van Onderwijs enkele jaren geleden dat er nieuwe middelen in het taalonderwijs moesten komen. In Suriname is gestart met de ontwikkeling van een eigen leerlijn ‘Taal met plezier’, dat aangekocht is door de Nederlandse uitgeverij Malmberg en de Nederlandse variant, ‘Taal Actief’, zou hierop moeten aansluiten. Inmiddels is de leerlijn ‘Taal met plezier’ ontwikkeld voor groep 4 van de basisschool, maar omdat de aansluiting met de Nederlandse methode volledig ontbreekt, ligt de ontwikkeling voorlopig stil. Een van de grootste bezwaren van Surinaamse docenten is dat de methode onvoldoende aansluit op de leefwereld van Surinaamse kinderen. In een kritisch artikel haalt pedagoog, onderwijskundige en schrijfster drs. Ismene Krishnadathfel (2014) fel uit naar de inhoud van de Nederlandse taalmethode:

Een voorbeeld bij het thema vakantie is het kernwoord ‘duin’. De kinderen worden verplicht te leren wat een ‘duin’ is. Hierbij mag het plaatje van ‘duin’ dus ook niet vervangen worden. Onze vakantie-ervaringen bij kreek en bos hebben geen plaats in de methode Taal Actief. Dit heeft serieuze implicaties dan men op het eerste gezicht denkt. Als je het bestaan ergens van

¹⁶ Stevens, M. (2005). *Voornaamste taalmethodes van Vlaamse uitgeverijen*. Geraadpleegd op 1 maart 2014, van <http://users.skynet.be/taalonderwijs/Schoolboeken-andere-vl-ned.htm>

ontkent, heeft het direct geen waarde. Impliciet leer je dus uit deze methode dat een vakantie aan de duinen meer waard is, dan een vakantie bij de kreek of in het bos of op plantage.¹⁷

Daarnaast wordt in de Nederlandse methode volledig voorbijgegaan aan de meertalige situatie in Suriname, vertelde Hilde Neus van het IOL me. In de Surinaamse leerlijn wordt speciale aandacht besteed aan kinderen voor wie het Nederlands de tweede taal is. Zoals we eerder in dit hoofdstuk hebben kunnen zien, is voor ca. 200.000 Surinamers het Nederlands de tweede taal. Ook is er in 'Taal met plezier' aandacht voor meertaligheid, omdat 99% van de leerlingen in Suriname meertalig is. Krishnadathfel (2014) zegt hierover:

In de methode Taal Actief is de leerlijn meertaligheid afwezig. Hierbij wordt een belangrijk deel van ons taalbewustzijn dus weggezet en genegeerd. Ook missen we de kans om met deze tool de harmonie in onze samenleving te bestendigen. Ook werd opgemerkt dat de lijn voor methodisch schrijven ontbreekt.

Het aspect van NT2 was volgens de Nederlandse deskundigen bij Taal Actief verwerkt in een differentiatielijijn voor de zwakke taalleerlingen. Een compleet andere insteek dan bij de methode Taal met Plezier omdat daar een NT2 leerling niet wordt gezien als taalzwak.

Wat in Nederland en België wel gebeurt in het taalonderwijs, wordt in Suriname erg moeilijk gemaakt: het aanpassen van de middelen aan de eigen variëteit. In Suriname blijft daarmee de aandacht volledig op de Nederlandse standaardtaal gevestigd, zelfs als dat vanuit de andere natie zelf zeer onwenselijk is.

8. Dominante naties hebben tevens meer middelen om hun variëteit te codificeren, zoals de uitgave van grammatica's en woordenboeken in de eigen natie.

In woordenboeken als Van Dale en grammaticaboeken als de Algemene Nederlandse Spraakkunst is de Nederlandse variëteit dominant: tot voor kort kregen alle Belgisch Nederlandse woorden een label. Pas in 2009 kwam Prisma met een primeur: in deze derde editie van het 'Handwoordenboek Nederlands' staan 70.000 trefwoorden, waarvan er 3.500 als Belgisch Nederlandse en 4.500 als Nederlands Nederlandse woorden zijn gelabeld. Prisma presteert de uitgave trots als 'het enige

¹⁷ Krishnadath, I. (27 april 2014). *Geïmporteerde taalmethode voor basisonderwijs: Een Leleku*. Geraadpleegd op 1 mei 2014, van <http://www.gfcnieuws.com/?p=163337>

woordenboek dat volledig recht doet aan de actuele taalsituatie in Nederland en België.¹⁸ In een interview in *De Standaard* lichten Willy Smedts (KU Leuven) en Willy Martin (VU Amsterdam) het belang van de wederzijdse kennis ten opzichte van de nationale variëteiten toe:

Zulke informatie is ook van groot belang voor vertaalwoordenboeken. Kijk naar *Frans-Nederlands* van Van Dale. Een goed woordenboek, maar met een handicap. Als je de uitdrukking “il y a un ange qui passe” opzoekt, dan krijg je de mooie vertaling “er gaat een dominee voorbij”, maar eigenlijk weet een Vlaming niet wat dat betekent, omdat het NN [Nederlandse Nederlands, KdG] is. Die moet die uitdrukking dan weer opzoeken in een verklarend woordenboek.¹⁹

Op de vraag of andere woordenboekenmakers volgen, antwoorden de professoren instemmend. Voor Clyne (2004) en Muhr (2003) is de ontwikkeling van woordenboeken in de andere naties een teken van toenemende acceptatie van pluricentriciteit. Daarmee zou dit Prisma woordenboek een eerste stap in de richting van acceptatie zijn.

Dat geldt ook voor het Woordenboek Surinaams Nederlands van Van Donselaar (2005). ‘Met dit woordenboek verschijnt voor het eerst op de markt een vrijwel volledige beschrijving van de woorden waarin het Surinaamse Nederlands zich onderscheidt van het Algemeen Nederlands. Het boek bevat ruim 6600 woorden en uitdrukkingen uit heden en verleden met een specifiek Surinaamse betekenis of gebruikssfeer.’²⁰ Na de toetreding van Suriname tot de Nederlandse Taalunie in 2003 zijn in de tweede editie van de Woordenlijst Nederlandse Taal die in oktober 2005 verscheen, 500 Surinaamse Nederlandse woorden opgenomen. In mei 2012 verscheen er een persbericht van de hand van twee Nederlandse journalisten, Harmen Boerboom (NOS) en Jeroen Wollaars (NOS), de Belgische journalist Pieter van Maele (dagblad Trouw) en de schrijver Robert Vuijsje met de oproep het Surinaamse woord *dyugudyugu* te laten inburgeren in de Nederlandse taal. Het woord heeft geen equivalent in het Nederlands; het woord kan gebruikt worden voor het Nederlandse ‘gedoe’, maar dat heeft een negatievere lading.²¹ Met deze initiatieven lijkt de eerste

¹⁸ Bol.com. (z.d.). *Prisma Handwoordenboek Nederlands*. Geraadpleegd op 1 mei 2014, van <http://www.bol.com/nl/p/prisma-handwoordenboek-nederlands/1001004008492032/>

¹⁹ Jabobs, P. (2009). Van achenebbisj tot zwaantje. In *De Standaard*, zondag 12, zondag 13 december 2009.

²⁰ Bol.com. (z.d.). *Woordenboek Surinaams Nederlands*. Geraadpleegd op 1 mei 2014, van <http://www.bol.com/nl/p/woordenboek-surinaams-nederlands/666766110/>

²¹ Onze Taal. (2012). *Dyugudyugu moet Nederlands worden*. Geraadpleegd op 1 mei 2014, van <https://onzetaal.nl/nieuws/dyugudyugu-moet-nederlands-worden>

stap gezet naar toenemende codificatie van de eigen nationale variëteit, maar vooralsnog wordt die nog gedomineerd door de Nederlandse standaardtaal.

9. *Met name in de dominante naties overheerst de mening dat variëteit zich beperkt tot gesproken normen.*

De verschillen tussen de nationale variëteiten van het Nederlands betreffen vooral de gesproken normen, zoals we hebben kunnen zien. De geschreven normen zijn in de Nederlandse taalsituatie convergent; een voorbeeld van deze convergentie is het gegeven dat in Suriname gebruik gemaakt wordt van Nederlandse leermiddelen in het taalonderwijs, wat de gemeenschappelijke geschreven norm bevordert.

10. *In sommige gevallen zijn de sprekers van de dominante naties niet in staat andere variëteiten te verstaan.*

Nederlandse sprekers van het Nederlands weten over het algemeen minder over de kenmerken van het Belgische en het Surinaamse Nederlands dan andersom. Dit blijkt onder andere uit punt zes van de hierboven opgesomde argumentatie. Omdat de andere variëteiten gericht zijn op de standaardnorm van de dominante natie, beheersen zij de normen van die standaardtaal beter; daardoor kunnen Surinamers en Belgen Nederlanders beter verstaan dan andersom.

Uit dit hoofdstuk blijkt dat het Nederlands een pluricentrische taal is met als dominante variëteit het Nederlandse Nederlands. De verhouding tot de andere variëteiten, het Belgische en het Surinaamse Nederlands, is asymmetrisch. Volgens Clyne (2004) is er sprake van een toenemende acceptatie tussen de nationale variëteiten van pluricentrische talen, worden de wederzijdse attitudes positiever en is er derhalve sprake van convergentie tussen de variëteiten van pluricentrische talen. Over de verhouding tussen het Nederlandse en het Belgische Nederlands weten we al veel; de Surinaamse taalsituatie is veelal buiten beschouwing gelaten. In de volgende hoofdstukken onderzoek ik of er sprake is van (toenemende) acceptatie in de Nederlandse taalsituatie. Daarvoor voer ik een taalattitudeonderzoek uit onder Nederlanders die hun mening geven over Surinaamse sprekers van het Nederlands. In hoofdstuk 5 bespreek ik enkele theorieën over taalattitudeonderzoek.

5. Taalattitudes

De eerste taalattitudeonderzoeken in het Nederlandse taalgebied vonden plaats in de beginjaren '70 van de vorige eeuw. Voor sociolinguïsten was het intuïtieve idee over de beïnvloeding van het taalgedrag door attitudes aanleiding deze attitudes wetenschappelijk te onderzoeken (De Caluwe 1992: 53). Inmiddels zijn er veel verschillende soorten attitudeonderzoek gedaan. In dit hoofdstuk bespreek ik eerst enkele definities van attitudes en factoren die bij de beoordeling een rol kunnen spelen. Vervolgens komen methoden aan bod om taalattitudes te onderzoeken. Tot slot bespreek ik enkele bestaande onderzoeken naar attitudes in het Nederlandse taalgebied.

5.1 Definities en factoren

Onderzoek naar taalattitudes vindt plaats op verschillende terreinen: zowel in de sociale psychologie, de sociologie, de antropologie, de communicatiewetenschap als de linguïstiek worden ze bestudeerd (Van Hout en Knops 1988: 3, geciteerd door Fierens 2006: 17). Het definiëren van het begrip attitude is niet eenvoudig; er bestaan diverse omschrijvingen en benaderingen (Knops 1987: 20). Hier worden enkele daarvan besproken. Een van de grote problemen is dat een attitude niet direct waarneembaar is. Volgens de definitie van Allport (1935, geciteerd in Fierens 2006: 15) moet de attitude daarom 'afgeleid worden van de innerlijke zelfwaarneming van het subject'. Methodologisch is dit zeer complex, want het impliceert dat we moeten meten wat niet waarneembaar is.

Appel & Muysken (1987) betogen dat talen geen objectieve communicatiesystemen zijn, maar dat talen verbonden zijn met sociale evaluatie en attitudes. In een gemeenschap hebben sociale groepen attitudes ten opzichte van elkaar, die gebaseerd zijn op de onderlinge sociale posities. Taal is een aspect dat karakteriserend kan zijn voor zo'n groep; de attitudes daarop beïnvloeden de attitudes op individuele leden van een groep (Appel en Muysken 1987: 16). Taalattitudes veronderstellen niet dat de ene taal of taalvariëteit beter is dan de andere; wat verandert is de waardering die een taal krijgt. Deze waardering vindt op verschillende niveaus plaats, die Deprez (1981) onderscheidt in drie componenten:

1. De cognitieve component betreft de kennis van taalkenmerken van een taal of variëteit. Het zijn relatief rationele oordelen over de kwaliteit van het taalgebruik, zoals uitspraak en woordkeuze.

2. De affectieve of solidaire component betreft de emotionele factoren van een taalvariëteit, zoals de schoonheid van een taal of variëteit in oordelen als 'warm', 'grappig' of 'vermakelijk'.
3. De conatieve component betreft de waarde en het nut van een taal of variëteit. Het gaat hierbij om de vraag hoe mensen zich zouden willen gedragen, bijvoorbeeld tegenover gebruikers van een bepaalde taalvariëteit.

Over een aantal aspecten van taalattitudes bestaat een algemene consensus: attitudes ontstaan uit eerdere ervaringen en attitudes beïnvloeden op de een of andere manier het gedrag (Fierens 2006: 16). Daarnaast is er een duidelijke samenhang tussen taalattitude en de waardering voor een persoon of groep die de variëteit spreekt. Proefpersonen kunnen op basis van het taalgebruik een oordeel over de sprekers vormen. In *Taalpeil* (2009) staan interessante onderzoeken beschreven die dit illustreren: Nederlandse proefpersonen vonden in een taalattitudeonderzoek sprekers van de Nederlandse standaardtaal bekwaamer dan dialectsprekers, maar ze vonden ze ook afstandelijker, norser en saaier. Dialect kwam bij velen dommer over dan standaardtaal, maar dialectsprekers worden wel gezelliger gevonden dan sprekers van de Nederlandse standaardtaal. Dit hangt ook samen met wat door Giles (1979) de *imposed norm hypothesis* genoemd wordt (Appel & Muysken 1987: 19): hoe hoger de status van een groep mensen is, hoe positiever de attitudes over (de aspecten van) de groep zijn. Zoals gezegd bestaat de consensus dat taalattitude een effect heeft op ons gedrag. Zo is het aannemelijk dat iemand met een positieve attitude tegenover een taalvariëteit van een spreker meer moeite zal doen om de spreker van de andere variëteit te verstaan dan wanneer diegene een negatieve attitude zou hebben. Toch spelen ook objectieve taalkenmerken een rol. Zo worden talen met veel schrapende keelklanken over het algemeen lager gewaardeerd.²²

Bij het beoordelen van een taal of een variëteit spelen in ieder geval sociale factoren een belangrijke rol. Op basis van het taalgebruik kan de spreker geïdentificeerd worden als lid van een bepaalde sociale groep. Meyerhoff (2006) onderscheidt markers en stereotypen als linguïstische variabelen die onderdeel zijn van een accent en daarmee een indicator kunnen zijn van de sociale of etnische groep waartoe de spreker behoort. Met een marker wordt een variabele bedoeld waar de spreker zich minder bewust van is dan van een stereotype, maar die desalniettemin consistente stijleffecten laat zien. Een stereotype is dan een linguïstisch kenmerk dat algemeen herkend wordt en vaak onderwerp is van accentvoorstellingen en imitaties (Meyerhoff 2006: 292-296).

²² Freie Universität Berlin. (z.d.). *E-learningproject Dutch++*. Geraadpleegd op 1 mei 2014, van <https://dutch-beta.ned.univie.ac.at/node/72>

5.2 Methoden van taalattitudeonderzoek

In de sociolinguïstiek worden de drie componenten van taalattitudes (Deprez 1981) onderzocht met behulp van wetenschappelijk attitudeonderzoek. Daarmee wordt nagegaan hoe mensen over een taal of een variëteit denken. De attitudes kunnen direct en indirect onderzocht worden met behulp van vragenlijsten en interviews (Agheysisi & Fishman 1970: 147-150). Bij de directe methode wordt aan respondenten hun mening gevraagd over het taalgebruik van een spreker. Hiervoor worden echte taalfragmenten gebruikt, zoals een luistervoorbeeld of een geschreven zin. Respondenten kunnen open of gesloten antwoorden geven. Een open vraag is bijvoorbeeld: Wat vind je van de toetreding van Suriname tot de Nederlandse Taalunie? Het voordeel van een open vraag is dat respondenten dingen kunnen noemen waar de onderzoeker niet aan gedacht heeft, maar er kleven ook veel vooral praktische bezwaren aan: het kost de respondent veel tijd en moeite, waardoor het risico bestaat dat een respondent het antwoord onnodig inkort, er bestaat een kans dat de respondent de vraag niet gericht genoeg beantwoordt en de verwerking van de resultaten is een stuk complexer dan bij gesloten vragen. Deze gesloten vragen komen in veel verschillende vormen voor. Respondenten kunnen bijvoorbeeld reageren op stellingen als 'Het Nederlands van Surinamers vind ik grappig' en geven daarbij op een vijf- of zevenpuntsschaal aan in hoeverre zij het eens zijn met de stelling. Een andere mogelijkheid is om na het beluisteren van een fragment woorden te kiezen die de respondent kenmerkend vindt voor het taalgebruik, bijvoorbeeld 'Het Nederlands van deze spreker vind ik mooi'. Ook zijn ja/nee-antwoorden mogelijk, het aanvullen van zinnen of het in de juiste volgorde plaatsen van woorden of zinnen. Voor alle gesloten vragen geldt dat het vrij gemakkelijk is, voor zowel de onderzoeker als voor de respondent. Het nadeel is dat respondenten verveeld kunnen raken en daardoor het onderzoek afraffelen of dat de onderzoeker belangrijke informatie van de respondent misloopt. Een mogelijkheid om dit laatste probleem te verkleinen is aan het eind van het onderzoek de respondent de mogelijkheid te geven in een open vraag te reageren op het onderzoek.

Een bekende onderzoeksmethode is de *matched guise-techniek*. Respondenten krijgen dan geluidsopnames te horen in verschillende talen of variëteiten. Ze denken dat het om verschillende sprekers gaat, maar feitelijk zijn de opnames ingesproken door dezelfde spreker die tweetalig is. De respondenten beoordelen desalniettemin 'beide' sprekers. Het voordeel van deze methode is dat ervan uitgegaan wordt dat op deze manier de attitudes alleen iets kunnen zeggen over het taalgebruik en niet over de spreker zelf, omdat alle factoren behalve het taalgebruik gelijk zijn. De voornaamste kritiek op deze methode is het kunstmatige karakter van het taalgebruik. Dit geldt ook voor voorgelezen teksten die vooral gebruikt worden in taalattitudeonderzoek. Het gebruik van spontaan taalmateriaal komt opvallend weinig voor.

In de analyse kan het taalattitudeonderzoek opgesplitst worden in verschillende groepen. Daarom wordt respondenten vaak gevraagd naar hun geslacht, leeftijd en opleidingsniveau, zodat onderzocht kan worden of groepen (bijvoorbeeld mannen tegenover vrouwen of jongeren tegenover ouderen) een andere attitude op het taalgebruik hebben.

Tot slot speelt de mogelijke sociale wenselijkheid een rol bij het beoordelen van sprekers en taalgebruik. Respondenten weten dat ze deelnemen aan een onderzoek en kunnen daarmee hun antwoorden sturen, omdat ze denken te weten wat de onderzoekers willen horen. Ook zijn respondenten geneigd sociaal wenselijke antwoorden te geven en terughoudend te zijn ten opzichte van 'extreme' uitspraken.

5.3 Taalattitudeonderzoek in het Nederlandse taalgebied

Al ruim veertig jaar wordt er onderzoek gedaan naar taalattitudes in het Nederlandse taalgebied. Hierbij maak ik onderscheid tussen taalattitudeonderzoek naar variëteiten binnen de nationale variëteiten (zoals onderzoek naar straattaal, dialecten, tussentaal en de houding van Surinaamse ouderen tegenover het taalgebruik van Surinaamse jongeren) en taalattitudeonderzoek naar de enige nationale variëteit tegenover de andere. Ik beperk mij hier tot de laatste categorie, omdat die relevant is voor mijn eigen onderzoek naar de attitudes van Nederlanders tegenover het taalgebruik van Surinamers.

Het taalattitudeonderzoek in het Nederlandse taalgebied beperkte zich tot het eind van de twintigste eeuw voornamelijk tot het Nederlandse en het Belgische Nederlands. In 1992 concludeert De Caluwe dat 'vrijwel alle onderzoeken min of meer vergelijkbare houdingen in de voorkeuren aan het licht [hebben] gebracht' (De Caluwe 1992: 54). Hiermee doelt hij op de houding van Nederlandssprekende Belgen ten opzichte van het Belgische en het Nederlandse Nederlands, waarbij ze vooral de voorkeur geven aan hun eigen Belgische variëteit. Dit baseert hij op een reeks onderzoeken naar Belgisch Nederlandse attitudes tegenover de taal van de Nederlanders. Hier zal ik enkele van die onderzoeken kort bespreken.

Geerts et al. (1977) vroegen aan ruim duizend Belgen van verschillende sociale niveaus waar hun voorkeur naar uitging: de taal van de Belgen of van Nederlanders. De meerderheid van de respondenten koos voor de Belgische variant. Ook reageerden de proefpersonen op stellingen als 'Als u zelf op televisie zou komen, zou u dan willen kunnen spreken zoals de Nederlands die aan de kwis deelnamen?'. De afwijzende reactie van de Belgen komt volgens De Caluwe doordat er niet gevraagd wordt naar het oordeel over de taal van de Nederlanders, maar naar de wens om te kunnen spreken als Nederlanders (De Caluwe 1992: 55). Een grotere afwijking komt volgens De Caluwe door een 'concrete, gedragsbetrokken vraag' in het onderzoek van Hagen (1980), waarbij

Belgische leerkrachten gevraagd werd waar het taalonderwijs in België naar zou moeten streven: naar de standaardtaal in Nederland of die in België. De proefpersonen achtten met een grote meerderheid dit laatste streven wenselijk. Dit kwam onder andere door 'een te grote tolerantie ten opzichte van bepaalde realiseringen in de uitspraak' van de Nederlanders. Kritiek van De Caluwe op dit onderzoek, evenals op dat van Jaspaert (1984), is dat niet de gemiddelde Vlaming wordt ondervraagd, maar voornamelijk hoogopgeleide Belgische sprekers van de standaardtaal. Anders dan de vorige onderzoeken, waaraan slechts proefpersonen van één nationale variëteit deelnamen, vroegen Deprez & De Schutter (1980) zowel Nederlanders als Belgen naar hun mening over 13 Nederlandse taalvariëteiten, waaronder dialect- en standaardtaalfragmenten uit Nederland en België. Gevraagd werd de fragmenten te beoordelen naar beschaafdheid, gezelligheid, schoonheid, verstaanbaarheid en complexiteit. De Belgische standaardtaal kreeg een positiever oordeel dan de Nederlandse standaardtaal, en de standaardtaal positiever ten opzichte van het dialect. Ook in het proefschrift van Knops (1984) worden de attitudes van Vlamingen tegenover de Nederlandse standaardtaal onderzocht door respondenten Belgische en Nederlandse fragmenten te beoordelen op syntactische en lexicale adequaatheid, verstaanbaarheid, complexiteit en stemkwaliteit. Het onderzoek van Knops is verreweg het meest uitgebreide onderzoek, waarbij gebruik gemaakt werd van verschillende methoden, zoals de *matched-guise-techniek*, gesloten en open vragen en interviews. In de tien te beoordelen geluidsfragmenten spraken vijf Belgen en vijf Nederlanders vrij over eenzelfde, verplicht thema, in het Standaardnederlands.

Onderzoek naar taalattitudes brengt het risico met zich mee dat vooroordelen en stereotypen alleen maar bevestigd worden. Daarom pleit De Caluwe (1992: 58) ervoor deze vooroordelen te verminderen door kennisoverdracht:

De attitudes van Vlamingen over de taal van de Nederlanders vinden hun oorsprong in een diep besef van sociaal-cultureel anders-zijn: dé Vlaming vindt de Hollandse uitspraak "verwaand" of "blasé" omdat hij of zij dé Nederlander arrogant vindt, met excuus voor de veralgemening, die per definitie onterecht is, maar nu eenmaal beter past in mijn betoog. Om tenminste het aandeel van de mythes en de vooroordelen in die attitude te verminderen of te elimineren, proberen we de kennis over, en het contact met Nederland, zijn bewoners en zijn taal te bevorderen.

Naar de houding van Belgen tegenover het Nederlandse Nederlands werd reeds onderzoek gedaan, waarmee de dominante variëteit tegenover de andere variëteit is geplaatst, al blijft dit beperkt tot de Belgische variëteit. Hoppenbrouwers (1992) onderzoek voornamelijk de cognitieve en affectieve componenten van de attitude van Nederlanders over het Belgische Nederlands. In dit onderzoek

werden Nederlandse proefpersonen gevraagd te reageren op uitspraken als ‘Het Nederlands van Vlamingen vind ik gezellig’, waarbij het oordeel over het Nederlands van Vlamingen in het algemeen werd ondervraagd. Vervolgens beoordeelden de respondenten het Nederlands van Belgische voetbalverslaggevers, waarbij gevraagd werd naar deskundigheid, zakelijkheid en betrokkenheid. Daarnaast werden deze affectieve en cognitieve componenten beoordeeld op basis van het Nederlands van Belgische wielerverslaggevers. Tot slot werden voorgelezen zinnen uit romans van Louis Paul Boon en Gerard Walschap beoordeeld. Over het algemeen beoordeelden de Nederlanders de taal van de Belgen positief. Hoppenbrouwers plaatst enkele interessante kanttekeningen bij zijn eigen onderzoek: door het gebruik van literaire teksten van ‘erkende auteurs’ moet er rekening gehouden worden met ‘een zekere spanning tussen een louter grammaticaal oordeel en de waardering voor literair werk.’ De docenten onder de respondenten waardeerden de gelezen zinnen uit de romans namelijk positiever dan ‘zomaar’ zinnen. ‘Het door elkaar lopen van *grammaticale* en *lexicale* onderdelen tegenover de *literair-esthetische* waardering van taaluitingen is een gegeven. Deze complexiteit maakt deel uit van de sociolinguïstische realiteit waar we binnen de taalgemeenschap rekening mee moeten houden.’ (Hoppenbrouwers 1992: 39).

Tot enkele jaren geleden was er nauwelijks onderzoek gedaan naar de wederzijdse attitudes in het derde deel van het Nederlandse taalgebied: Suriname. Van Donselaar (1976: 9) beschouwt het Surinaamse Nederlands als ‘een variëteit van het Nederlands met haar eigen systematische kenmerken’ en ‘een min of meer onafhankelijke ontwikkeling’ (geciteerd in Geerts 1992: 73). Koefoed & May (1980: 261) zien het Nederlands in Suriname als een ‘continuum with, as its extremes, “broad” Surinamese Dutch [...] and “educated” Surinamese Dutch which is not grammatically different from ABN (Standard Dutch) but which does have some specific lexical and phonological characteristics’ (geciteerd in Geerts 1992: 73). Daarnaast zou het gebruik van het Standaardnederlands in Suriname negatieve reacties opwekken. Ook refereert hij aan de stelling van Van Donselaar (1976: 12) dat het gebruik van het Nederlands als officiële taal in Suriname haar internationale positie bemoeilijkt en dat verdere formele erkenning en standaardisering van het Surinaamse Nederlands zou leiden tot verdere isolatie van Suriname (Geerts 1992: 73). De oorzaak van dit taalkundige isolement is volgens De Bies (1997) de grote afstand tussen Suriname en de rest van het Nederlandse taalgebied, ‘met name van het centrum van het Nederlands’, waarmee De Bies Nederland bedoelt. Dit isolement heeft ervoor gezorgd dat het Surinaamse Nederlands zich in de lexicale en fonologische domeinen (met name woordenschat en uitspraak) op een zelfstandige wijze heeft kunnen ontwikkelen. Het feit dat Suriname (tot uiteindelijk 2003) buiten de Nederlandse Taalunie is gehouden, illustreert volgens De Bies dit linguïstische isolement. Daardoor was er lange tijd sprake van twee taalisolementen waarin Suriname verkeert: ‘Het eerste kan worden

toegeschreven aan zijn taal, terwijl het tweede een gevolg is van zijn ligging buiten het Europees continent, of moet worden toegeschreven aan (taal)politieke redenen.' Over de rol van de Nederlandse Taalunie kom ik in het tweede deel van dit onderzoek ter sprake. Eerst bespreek ik drie attitudeonderzoeken naar het Surinaamse Nederlands die inmiddels hebben plaatsgevonden.

In haar scriptie onderzocht Brandon (2006) de opvattingen van Surinamers over de toetreding van Suriname tot de Nederlandse Taalunie (dat gebeurde in 2003). Door middel van een vragenlijst werden Surinaamse respondenten in Suriname en Nederland gevraagd naar hun mening over deze toetreding. Op een vijfpuntsschaal gaven de respondenten hun mening over ongeveer vijftig stellingen, die onder te verdelen zijn in de volgende vijf categorieën (Brandon 2006: 29):

1. Taalunie: stellingen die te maken hebben met de toetreding van Suriname tot de Nederlandse Taalunie. Een stelling in deze categorie is bijvoorbeeld: *De toetreding tot de Nederlandse Taalunie is een goede beslissing geweest: alle betrokkenen moeten hierin investeren.*
2. Onderwijs: stellingen over de instructietaal in het Surinaamse onderwijs. Een stelling in deze categorie is bijvoorbeeld: *Op de lagere school moet het onderwijs in het Nederlands gegeven worden.*
3. Ontwikkeling: stellingen over de relatie tussen taal en de sociaal-economische ontwikkeling van Suriname. Een stelling in deze categorie is bijvoorbeeld: *Suriname is lid van de Caricom en moet daarom het gebruik van het Engels door zijn inwoners stimuleren.*
4. Taal: stellingen over de positie en ontwikkeling van de talen in Suriname. Een stelling in deze categorie is bijvoorbeeld: *Het Surinaams Nederlands moet verder ontwikkeld worden en op den duur het Nederlandse Nederlands vervangen.*
5. Identiteit: stellingen over de relatie tussen taal en identiteit in Suriname. Een stelling in deze categorie is bijvoorbeeld: *Surinaamse talen zijn bepalend voor de Surinaamse identiteit.*

Ik concentreer mij hier op de opvattingen over het Nederlands en het Surinaamse Nederlands. In haar onderzoek maakt Brandon onderscheid tussen het Nederlandse Nederlands en het Surinaamse Nederlands in Suriname en over beide variëteiten bevat de vragenlijst een aantal stellingen. Beide groepen respondenten zijn het erover eens dat het Nederlands als officiële taal in Suriname moet worden gehandhaafd, maar zijn tegelijkertijd voorstander van een tweede officiële taal naast het Nederlands. Naast positieve oordelen over de positie van het Nederlands als officiële taal vinden de respondenten ook de positie van het Surinaamse Nederlands in Suriname positief: beide groepen respondenten zijn van mening dat het Surinaamse Nederlands als een gelijkwaardige variëteit van het Nederlands moet worden beschouwd en beide groepen vinden ook dat er aandacht moet

worden besteed aan de verdere ontwikkeling van deze taal en aan de opname ervan in taalbeschrijvingen van het Nederlands. Het minst positief zijn de oordelen over de vraag of het Nederlandse Nederlands (zoals in het onderwijs en de overheid gesproken wordt, in overeenstemming met wat Koefoed & May 1980 hierboven beweren) vervangen moet worden door het Surinaamse Nederlands. Deze negatieve houding is te verklaren door het feit dat beide groepen respondenten van mening zijn dat het Nederlands als vak en als instructietaal in het Surinaamse onderwijs verbetering behoeft, omdat daardoor het schoolsucces van Surinaamse kinderen zal toenemen. Het is wenselijk dat de Taalunie daar hulp bij biedt (Brandon 2006: 72-73).

Een tweede onderzoek dat ik hier wil bespreken is dat van Fierens (2006). Hierin onderzoekt zij de taalattitudes van Surinaamse jongeren ten opzichte van het Nederlands. Aan de hand van een vragenlijst met situatieschetsen achterhaalt zij in welke situaties de Surinaamse jongeren Nederlands spreken. Deze situaties variëren van officiële tot officieuze momenten. Op een schaal van één tot vier geven de respondenten aan of de situatie nooit of vaak voorkomt. Daarnaast beoordeelden de proefpersonen twintig stellingen op een vijfpuntsschaal (volledig mee eens/oneens) verschillende attitudeaspecten: een communicatief aspect, een affectief aspect, een tijdsgebonden aspect en een aspect in verband met de samenleving. De stellingen doen uitspraken over het Nederlands op zichzelf, over het Nederlands ten opzichte van andere talen in Suriname en over het Nederlands ten opzichte van het Engels (Fierens 2006: 23). Haar conclusie luidt dat de Surinaamse jongeren over het algemeen een positieve houding ten opzichte van het Nederlands hebben. Zo blijkt dat het in geen enkele situatie onmogelijk is voor de jongeren om Nederlands te spreken. In bepaalde situaties is het gebruik van een andere taal niet ondenkbaar (alledaagse situaties als een boodschap doen of religieuze aangelegenheden). Tegenover het communicatieve en affectieve aspect van het Nederlands hebben de jongeren een positieve houding. Een andere uitkomst is dat het Nederlands een erg belangrijke positie inneemt in Suriname. Op de vraag of het Nederlands de enige officiële taal in het onderwijs moet blijven, waren de meningen echter verdeeld. Over humor in het Nederlands zijn de Surinaamse jongeren eensgezind: een goede grap vertel je niet in het Nederlands, maar in het Sranantongo (Fierens 2006: 58-59).

Het 25-jarig bestaan van de Nederlandse Taalunie in 2005 was aanleiding voor een onderzoek onder Nederlandse, Belgische en Surinaamse sprekers van het Nederlands naar hun taalgebruik en taalbeleving. In *Taalpeil* (2005) meldt de Taalunie dat er nog niet eerder zo'n onderzoek is gedaan; Suriname is in eerdere onderzoeken altijd buiten beschouwing gelaten. De respondenten kregen vijftig vragen voorgelegd waarmee zij hun mening gaven over hun eigen taalgebruik en dat van die van de andere variëteiten. Deze vragen gingen over uiteenlopende zaken: de verwachting over de toekomst van het Nederlands, de vraag of sms'en slecht is voor het Nederlands, de rol van het Engels in de maatschappij en op internet, of er meer of minder boeken

gelezen worden dan een aantal jaar geleden, of de overheid lezen moet stimuleren, of dialecten in Nederland en Vlaanderen behouden moeten blijven en of tweetalig onderwijs ten koste gaat van de Nederlandse taalvaardigheid. Ik wil er met het oog op mijn eigen onderzoek naar directe taalattitudes twee vragen uitlichten: hoe trots zijn de sprekers van het Nederlands op hun moedertaal en wat vinden we ‘mooi’ Nederlands? De resultaten staan in tabel 8 en in figuur 1, 2 en 3.

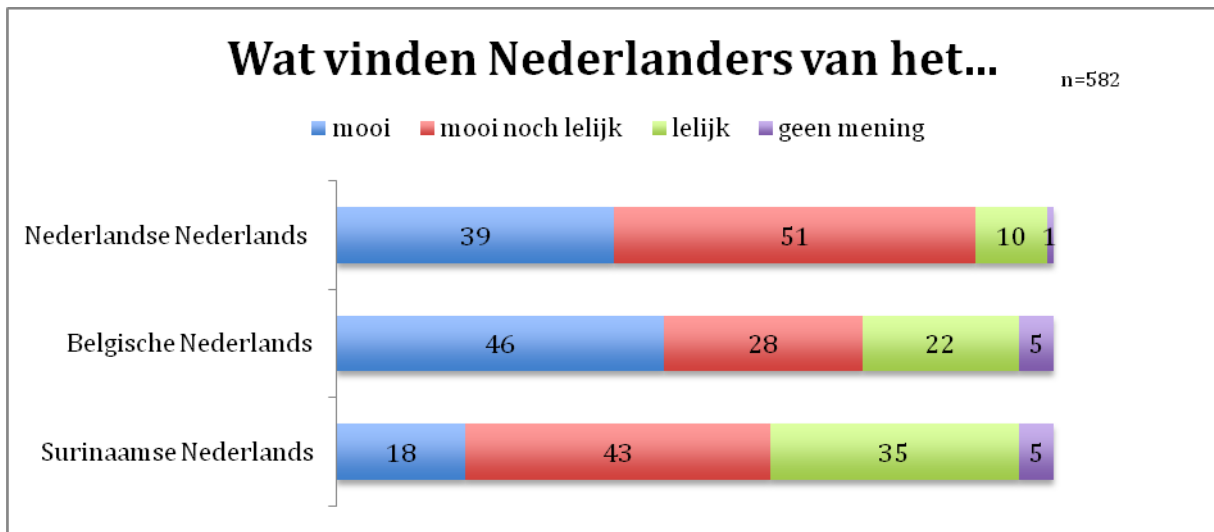
Tabel 8

Zijn wij trots op onze moedertaal? (n=1.139)	
Totaal	92%
Nederland	91%
België	92%
Suriname totaal	85%
Suriname Nederlands als moedertaal	80%
Suriname Sranantongo als moedertaal	96%

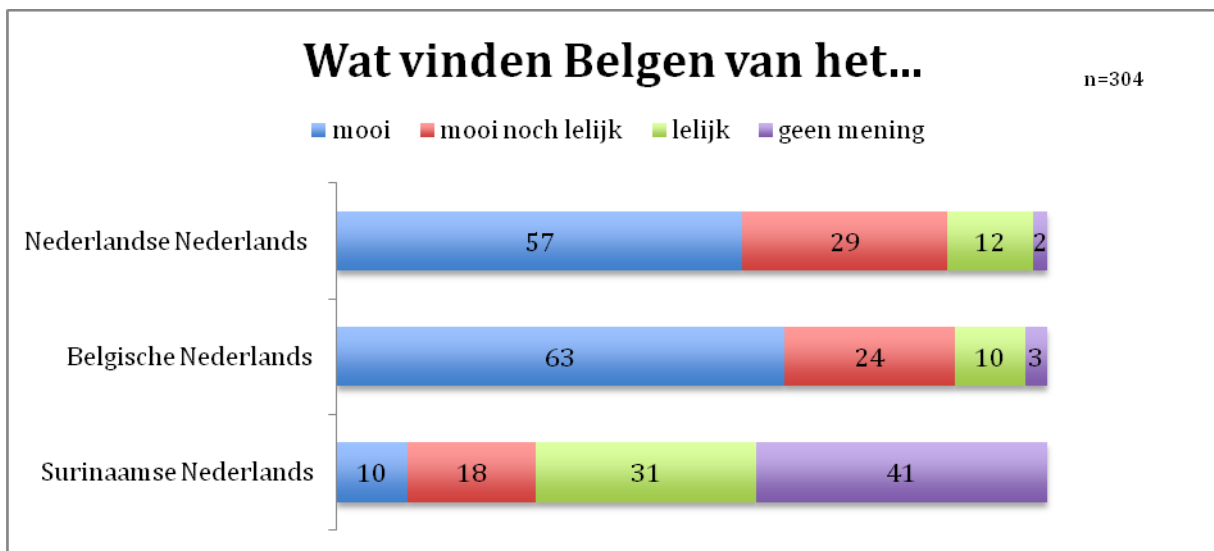
De overgrote meerderheid van de sprekers van het Nederlands is dus trots op hun moedertaal. Van de Surinaamse sprekers heeft 20% aangegeven het Sranantongo als moedertaal te hebben, vandaar dat die apart opgenomen zijn in de tabel. Ook werd de respondenten gevraagd waarom ze trots zijn op hun moedertaal. Nederlanders en Belgen zeggen vooral ‘omdat het zo’n mooie taal is’ en Surinamers ‘omdat het nu eenmaal de taal is waarmee ze zijn opgegroeid’ of ‘omdat het de taal is waarin ik mij het beste kan uitdrukken, met een grote woordenschat en nuances.’

De tweede tabel die ik overneem uit *Taalpeil* bevat de resultaten op de vraag: ‘Wat vinden we mooi Nederlands?’, omdat die vraag belangrijk is voor het verdere onderzoek in deze masterscriptie.

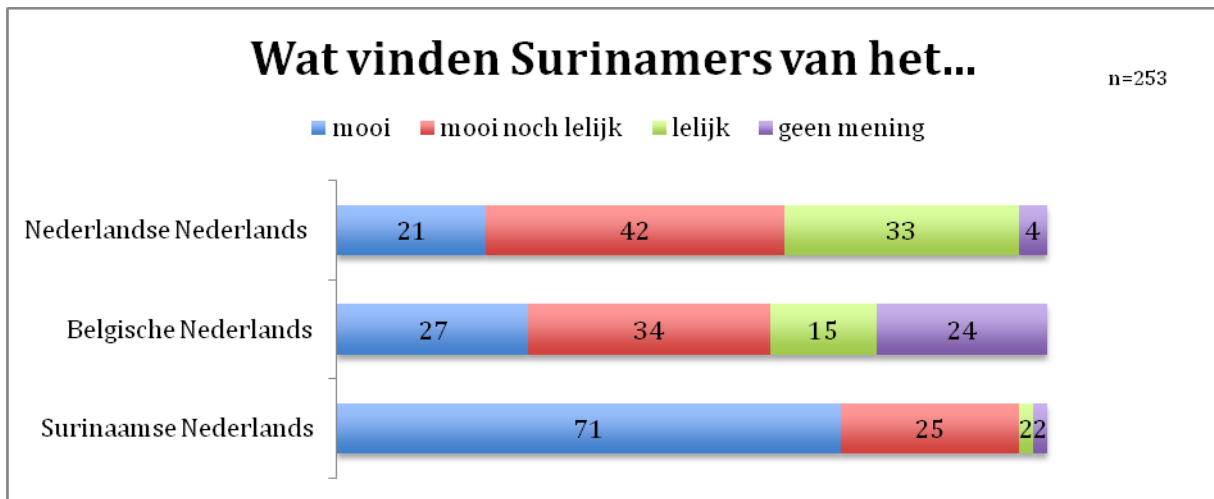
Figuur 1

Figuur 2

Figuur 3

Opvallend aan deze grafieken is dat de twee andere variëteiten hun eigen variëteit het mooist vinden, terwijl de sprekers van de dominante variëteit het Belgische Nederlands het mooist vinden. Verder valt op dat ongeveer een derde van zowel de Nederlandse (35%) als van de Belgische respondenten (31%) het Surinaams lelijk vindt. Tot slot is hier opvallend dat de Surinamers hun eigen variant met 71% het mooist vinden en slechts 21% vindt de dominante variëteit mooi.

Dit hoofdstuk heeft laten zien dat er in de afgelopen 40 jaar onderzoek naar taalattitudes in het Nederlandse taalgebied heeft plaatsgevonden. Met name de houding van Belgen tegenover het Nederlandse Nederlands is onderzocht. In de tweede plaats in de houding van Nederlanders tegenover het Belgische Nederlands onderzocht. Daardoor weten we meer over de wederzijdse attitudes van de dominante variëteit en (een van) de andere variëteit. Recentelijk is daar het attitudeonderzoek van Surinamers tegenover het Nederlandse Nederlands bijgekomen. Het onderzoek van de Taalunie is het enige attitudeonderzoek naar (onder andere) de mening van Nederlanders over het Surinaamse Nederlands. Het is beperkt en enkel op basis van stellingen (en dus niet op basis van geluidsfragmenten) onderzocht. Het is niet ondenkbaar dat zich onder de 582 Nederlandse respondenten mensen bevinden die niet of nauwelijks bekend zijn met het Surinaamse Nederlands. Daarom onderzoek ik in deze masterscriptie de taalattitudes van Nederlanders ten opzichte van het Surinaamse Nederlands. In het volgende hoofdstuk bespreek ik de resultaten van dit attitudeonderzoek.

6. Resultaten

In dit hoofdstuk bespreek ik de resultaten van de vragenlijst. Eerst komen enkele algemene gegevens aan bod. Vervolgens bespreek ik de resultaten van alle fragmenten aan de hand van de twee domeinen: de status van de spreker en de schoonheid van de taal. De status van de spreker is onderverdeeld in drie subdomeinen: status, aantrekkelijkheid en sociale afstand.

6.1 Algemene gegevens

De resultaten van de vragenlijst zijn gebaseerd op de antwoorden van 104 respondenten. Per fragment moest de respondent aangeven of de geluidskwaliteit voldoende was om de vraag te beantwoorden. Daardoor ontbreken er bij sommige fragmenten enkele antwoorden. Deze ontbrekende gegevens zijn doorberekend en in de tabellen als 'ontbrekend' aangegeven, zodat de n-waarde constant 104 is (zie hoofdstuk 3). Fragment 2, 5 en 6 (de laatste van dezelfde spreker) waren duidelijk minder goed verstaanbaar: bij fragment 2 hebben 23 respondenten aangegeven het fragment niet goed genoeg te hebben kunnen beluisteren, bij fragment 5 waren dat 21 respondenten en bij fragment 6 24 mensen. Hoewel in het programma Thesistools antwoorden verplicht was en het daardoor eigenlijk niet mogelijk was dat een losse vraag overgeslagen werd (behalve dus wanneer het geluid niet goed was), missen er toch enkele gegevens. Deze nul-scores heb ik ook doorberekend.

Bij het tweede gedeelte van elk fragment, de vragen naar schoonheid van de taal, moest elke respondent drie beoordelingswoorden kiezen. Ook dit was een verplichte score in Thesistools, maar het aantal antwoorden is daar wisselend. De resultaten daarvan bespreek ik in paragraaf 6.3.

6.2 De status van de spreker

De resultaten worden per subdomein besproken. (Voor fragment 5 en 6 en voor fragment 7 en 8 geldt dat dit twee keer dezelfde sprekers zijn. Daarom worden deze aangeduid als fragment 5-6 en fragment 7-8.)

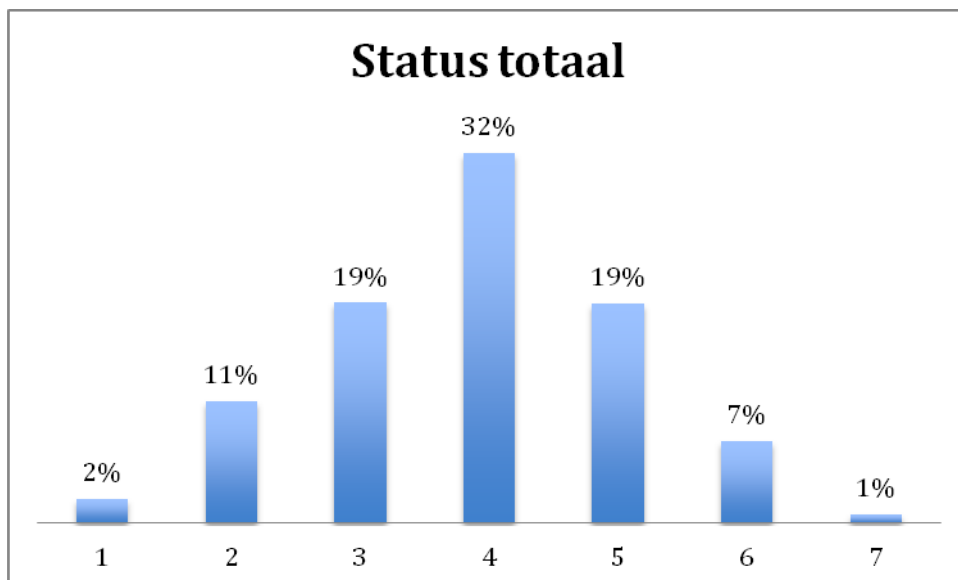
6.2.1 Status

Over de status van de spreker zijn de respondenten zeer verdeeld, met een derde dat neutraal geantwoord heeft. In tabel 9 en bijbehorende figuur 4 wordt dit duidelijk.

Tabel 9

STATUS TOTAAL				TOTAAL	
beoordeling	opleiding	rijkdom	macht	frequentie	procent
1	20	5	42	67	2%
2	113	75	144	332	11%
3	190	181	227	598	19%
4	263	394	346	1003	32%
5	222	226	148	596	19%
6	132	59	32	223	7%
7	17	5	2	24	1%
totaal	957	945	941	2843	91%
ontbrekend	83	95	99	277	9%
totaal	1040	1040	1040	3120	100%

Figuur 4

We zien hier een kleine neiging naar 'laag', door de score van 2% en 11% op 1 en 2 (zeer laag en laag) tegenover 7% en respectievelijk 1% op 6 en 7 (hoog en zeer hoog), maar significant is deze score niet. Wanneer we inzoomen op de verschillende subdomeinen wordt duidelijk hoe deze verdeeldheid tot stand komt.

Opleiding

In tabel 10 zijn alle scores op een schaal van 1 tot 7 van alle tien de fragmenten (F1 – F10) opgenomen die betrekking hebben op de ingeschatte opleiding van de spreker.

Tabel 10

STATUS: Opleiding											TOTAAL	
beoordeling	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10	ifrequentie	procent
1	7	2	4	3	2	1	0	0	0	1	20	2%
2	25	25	13	15	9	11	1	5	0	9	113	11%
3	30	24	20	23	20	18	15	10	3	27	190	18%
4	34	23	36	29	28	31	20	23	8	31	263	25%
5	7	7	22	21	17	10	38	43	32	25	222	21%
6	1	0	7	6	6	9	25	21	49	8	132	13%
7	0	0	0	2	0	0	3	1	11	0	17	2%
totaal	104	81	102	99	82	80	102	103	103	101	957	92%
ontbrekend	0	23	2	5	22	24	2	1	1	3	83	8%
totaal	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	1040	100%

Met name de neutrale score (nummer 4) scoort hoog: in totaal 25% van de antwoorden. Verder zien we dat een kleine meerderheid kiest voor 'redelijk hoog opgeleid' (score 5) en 'hoogopgeleid' (score 6). Enkele echt opvallende resultaten wil ik hier benadrukken. De sprekers van fragment 1, 2 en 4 wordt door de meerderheid laagopgeleid geacht, de spreker van fragment 3 en 10 voornamelijk neutraal, de spreker uit fragment 5 en 6 is dezelfde: verdeeld tot laag en twee sprekers scoren erg hoog op opleiding: die van fragment 7-8 (ook dezelfde spreker) en vooral de spreker van fragment 9 worden ingeschat als hoog- tot zeer hoogopgeleid. We zullen bij de rest van de resultaten zien dat de spreker van fragment 9 vaker afwijkend zal scoren.

Rijkdom

Ook in het subdomein rijkdom wordt veel neutraal gescoord. De resultaten zijn te zien in tabel 11.

Wederom zien we dezelfde soort scores al bij opleiding en rijkdom: de sprekers van fragment 1 en 2 scoren zeer laag, de spreker van fragment 3 zowel neutraal tot redelijk weinig macht, over de spreker van fragment 4 zijn de meningen iets meer verdeeld, met een kleine voorkeur voor redelijk weinig macht, de spreker van fragment 5-6 en die van fragment 10 neutraal. Ook hier scoren de spreker van fragment 7-8 en 9 hoger dan de rest: met name de spreker van fragment wordt door 43 van de 102 respondenten als redelijk machtig beschouwd.

6.2.2 Aantrekkelijkheid

Over het domein aantrekkelijkheid zijn de respondenten meer uitgesproken: de sprekers worden duidelijk positief beoordeeld op de vijf subdomeinen: humeur, vriendelijkheid, rechtvaardigheid, agressiviteit en betrouwbaarheid. De totale resultaten zijn te zien in tabel 13 en worden duidelijk zichtbaar in de bijbehorende figuur 5.

Tabel 13

AANTREKKELIJKHEID TOTAAL						TOTAAL	
beoordeling	humeur	vriendelijkheid	rechtvaardigheid	agressiviteit	betrouwbaarheid	frequentie	procent
1	0	1	3	9	2	15	0%
2	10	4	4	17	11	46	1%
3	57	63	25	57	59	261	5%
4	251	153	402	254	304	1364	26%
5	355	367	300	305	306	1633	31%
6	227	290	165	243	221	1146	22%
7	44	76	41	59	45	265	5%
totaal	944	954	940	944	948	4730	91%
ontbrekend	96	86	100	96	92	470	9%
totaal	1040	1040	1040	1040	1040	5200	100%

Met name de sprekers van fragment 1, 2 en 5-6 vinden de respondenten redelijk vrolijk tot vrolijk, waarvan de eerste spreker de vrolijkste is. De spreker van fragment 3 vindt de helft van de respondenten neutraal; de sprekers van fragment 4, 7-8 en 9 neutraal tot redelijk vrolijk. Alleen over de laatste spreker van fragment 10 zijn de meningen enigszins verdeeld: naast 41% neutraal scoort deze spreker met een kleine meerderheid op redelijk chagrijnig tot chagrijnig.

Vriendelijkheid

De overgrote meerderheid van de respondenten vindt de sprekers redelijk vriendelijk tot vriendelijk. Slechts over twee sprekers zijn de meningen enigszins verdeeld. De totale resultaten zijn te zien in tabel 15.

Tabel 15

AANTREKKELIJKHEID: vriendelijkheid											TOTAAL	
beoordeling	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10	frequentie	procent
1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0%
2	0	1	1	0	0	0	1	0	0	1	4	0%
3	0	4	2	6	3	6	17	9	6	10	63	6%
4	3	6	7	35	6	10	30	14	17	25	153	15%
5	17	36	44	37	27	27	44	51	47	37	367	35%
6	60	29	41	16	38	29	8	23	27	19	290	28%
7	23	4	7	4	8	8	2	6	5	9	76	7%
totaal	10	80	10	98	82	80	10	10	10	10	954	92%
ontbrekend	4		2				2	3	2	1		
ontbrekend	0	24	2	6	22	24	2	1	2	3	86	8%
totaal	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	1040	100%
	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		

De sprekers van fragment 1, 2, 3, 5-6 en 9 vinden de meeste respondenten redelijk vriendelijk tot vriendelijk. De vriendelijkste spreker is die van fragment 1. De spreker van fragment 4 scoort neutraal tot redelijk vriendelijk. Over spreker 10 zijn de meningen nogal verdeeld, al vindt een kleine meerderheid deze spreker toch redelijk vriendelijk. Opvallend zijn de resultaten van fragment 7 en 8, die ingesproken zijn door dezelfde spreker. Op basis van fragment 7 zijn de meningen verdeeld: van redelijk onvriendelijk, neutraal tot (een kleine meerderheid voor) redelijk vriendelijk. Op basis van fragment 8 vindt de meerderheid dezelfde spreker echter redelijk vriendelijk.

Rechtvaardigheid

Het domein rechtvaardigheid krijgt van de respondenten de meeste neutrale antwoorden. Daarnaast scoren alle sprekers van de fragmenten op redelijk rechtvaardig tot rechtvaardig. De totale resultaten staan in tabel 16.

Tabel 16

AANTREKKELIJKHEID: rechtvaardigheid											TOTAAL	
beoordeling	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10	frequentie	procent
1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0%
2	0	0	2	0	0	0	1	0	0	1	4	0%
3	1	3	0	1	1	1	7	3	0	8	25	2%
4	42	34	41	52	28	27	60	44	32	42	402	39%
5	21	21	43	33	24	23	27	40	38	30	300	29%
6	28	18	10	8	21	22	5	12	25	16	165	16%
7	7	3	4	3	5	6	1	3	6	3	41	4%
totaal	10	79	10	97	79	79	10	10	10	10	940	90%
	2		0				1	2	1	0		
ontbrekend	2	25	4	7	25	25	3	2	3	4	100	10%
totaal	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	1040	100%
	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		

Met name de sprekers van fragment 1, 4 en 7 scoren hoog op neutraal. Opvallend daarbij is dat de spreker in fragment 8 rechtvaardiger beoordeeld wordt dan diezelfde spreker in fragment 7. De sprekers van fragment 3, 9 en 10 vindt de meerderheid redelijk rechtvaardig tot rechtvaardig. Er wordt nauwelijks op een van de schalen van onrechtvaardig gescoord.

Agressiviteit

Ook op agressiviteit wordt vooral redelijk positief tot positief gescoord, wat betekent dat de meeste respondenten de spreker niet agressief vinden. Dit is te zien in tabel 17.

Tabel 17

AANTREKKELIJKHEID: agressiviteit											TOTAAL	
beoordeling	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10	frequentie	procent
1	4	1	2	0	0	1	0	0	1	0	9	1%
2	5	2	4	0	0	0	3	1	0	2	17	2%
3	2	2	2	5	4	7	14	7	2	12	57	5%
4	9	19	14	31	19	19	45	34	30	34	254	24%
5	20	25	42	41	25	22	28	39	36	27	305	29%
6	45	23	29	18	26	26	10	17	29	20	243	23%
7	19	8	7	3	7	4	0	2	4	5	59	6%
totaal	104	80	100	98	81	79	100	100	100	100	944	91%
ontbrekend	0	24	4	6	23	25	4	4	2	4	96	9%
totaal	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	1040	100%

Het minst agressief vinden de respondenten de spreker uit fragment 1. Ook de spreker van fragment 5-6 scoort hoog op niet-agressief. De sprekers van de fragmenten 4, 7-8, 9 en 10 scoren voornamelijk neutraal tot redelijk hoog en ten slotte scoren de sprekers van fragment 2 en 3 op redelijk tot hoog op niet-agressiviteit. De verdeling tussen de scores op neutraal, redelijk en hoog gaan aardig gelijk op: 24%, 29% en respectievelijk 23%.

Betrouwbaarheid

De verdeling tussen de scores op neutraal, redelijk en hoog is ook qua betrouwbaarheid relatief gelijk. Toch zijn er enkele opvallende resultaten, zoals te zien is in tabel 18.

Tabel 18

AANTREKKELIJKHEID: betrouwbaarheid											TOTAAL	
beoordeling	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10	frequentie	procent
1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0%
2	3	1	1	0	0	1	4	1	0	0	11	1%
3	1	1	5	7	3	4	15	9	0	14	59	6%
4	21	32	32	41	26	26	39	31	18	38	304	29%
5	27	20	42	31	23	20	34	35	46	28	306	29%
6	42	22	18	15	23	24	8	22	29	18	221	21%
7	7	4	4	5	5	4	1	2	10	3	45	4%
totaal	103	80	102	99	80	79	10	10	10	10	948	91%
ontbrekend	1	24	2	5	24	25	3	4	1	3	92	9%
totaal	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	1040	100%

De sprekers van fragment 2, 4 en 10 worden door de meeste respondenten neutraal tot redelijk betrouwbaar beoordeeld. Dat geldt ook voor de spreker van fragment 3, met een kleine grotere meerderheid voor redelijk betrouwbaar. De spreker van fragment 5-6 wordt van neutraal tot betrouwbaar beoordeeld, evenals de spreker uit fragment 7-8, al is een meerderheid van de respondenten neutraler over fragment 7 dan 8. De eerste spreker vindt een grote meerderheid het betrouwbaarst. Opvallend is ook de eenstemmigheid over spreker 9: 44% van de respondenten vindt deze spreker redelijk betrouwbaar, 28% betrouwbaar en 10% zeer betrouwbaar.

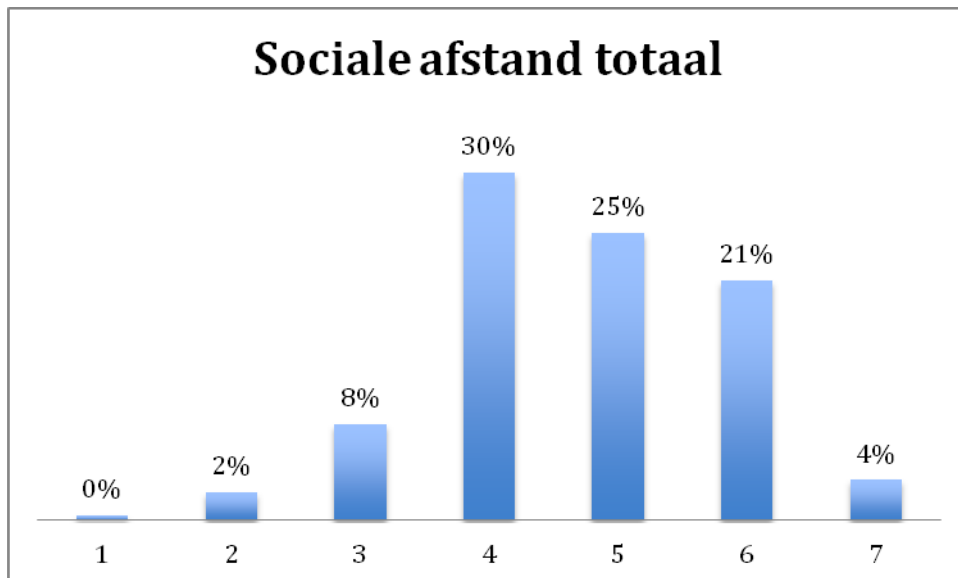
6.2.3 Sociale afstand

In het laatste domein van status bespreek ik de resultaten van de sociale afstand. Hier is ook weer een onderverdeling, die de sociale afstand illustreert, van een grote sociale afstand tot een kleine sociale afstand: prettig als buurman/buurvrouw, als collega, als vriend/vriendin en als zwager/schoonzus. Uit tabel 19 blijkt dat er zowel neutraal, redelijk positief als positief gescoord wordt en in figuur 6 wordt deze verdeling duidelijk.

Tabel 19

SOCIALE AFSTAND TOTAAL					TOTAAL	
beoordeling	als buurman	als collega	als vriend	als zwager	frequentie	procent
1	2	2	7	7	18	0%
2	18	28	30	27	103	2%
3	69	96	91	97	353	8%
4	265	295	345	366	1271	30%
5	306	266	251	228	1051	25%
6	240	266	188	185	879	21%
7	50	36	30	32	148	4%
totaal	950	989	942	942	3823	91%
ontbrekend	90	91	98	98	377	9%
totaal	1040	1080	1040	1040	4200	100%

Figuur 6

Hieronder bespreek ik de vier subdomeinen. De totale verdeling van resultaten van neutraal, redelijk positief tot positief is in alle subdomeinen terug te zien, met een kleine verschuiving bij 'prettig als buurman'.

Prettig als buurman

Meer dan de helft van de respondenten vindt de sprekers redelijk prettig tot prettig als buurman/vrouw. Een kwart geeft een neutraal antwoord. De totale resultaten staan in tabel 20.

Tabel 20

SOCIALE AFSTAND: prettig als buurman											TOTAAL	
beoordeling	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10	frequentie	procent
1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0%
2	1	0	1	1	0	1	5	1	2	6	18	2%
3	6	4	8	9	6	5	9	7	1	14	69	7%
4	19	29	22	30	19	27	41	31	17	30	265	25%
5	35	24	41	36	23	17	32	41	32	25	306	29%
6	28	22	25	17	28	26	15	18	42	19	240	23%
7	13	1	4	5	6	3	0	5	8	5	50	5%
totaal	103	80	101	98	82	79	102	103	102	100	950	91%
ontbrekend	1	24	3	6	22	25	2	1	2	4	90	9%
totaal	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	1040	100%

De sprekers van fragment 1 en 3 hebben de respondenten redelijk graag tot graag als buurman. Neutraler zijn ze over de sprekers van fragment 2 en 7-8, hoewel ook hier de meerderheid kiest voor redelijk prettig. Vooral redelijk prettig vinden de respondenten de sprekers van fragment 4 en 9. Over de spreker van fragment 5-6 zijn de meningen verdeeld over neutraal, redelijk prettig tot prettig, met een meerderheid voor prettig. Het meest verdeeld zijn de respondenten over de spreker van fragment 10, al laat ook die een meerderheid op redelijk prettig zien.

Prettig als collega

Vergelijkbare resultaten zien we bij 'prettig als collega'. Iets minder dan de helft van de respondenten vindt de sprekers redelijk prettig tot prettig als collega. De resultaten zijn te zien in de tabel 21.

Tabel 21

SOCIALE AFSTAND: prettig als collega											TOTAAL	
beoordeling	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10	frequentie	procent
1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0%
2	6	1	3	2	1	2	4	2	1	6	28	3%
3	14	15	5	10	8	8	11	8	3	14	96	9%
4	22	25	28	34	27	33	40	31	21	34	295	28%
5	24	20	35	31	21	15	33	35	27	25	266	26%
6	30	18	27	18	20	18	13	22	43	17	226	22%
7	6	2	3	4	4	3	0	4	7	3	36	3%
totaal	103	81	101	99	81	79	101	102	102	100	949	91%
ontbrekend	1	23	3	5	23	25	3	2	2	4	91	9%
totaal	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	1040	100%

Over de sprekers van fragment 1 en 2 zijn de meningen enigszins verdeeld: de eerste spreker heeft een oplopende score van redelijk vervelend tot prettig en de tweede spreker scoort vooral neutraal, met een kleine meerderheid voor redelijk prettig als collega. De sprekers van fragment 4, 5-6, 7-8 en 10 worden ongeveer gelijk beoordeeld: neutraal tot prettig als collega. Met name de spreker van fragment 3 wordt als redelijk prettig beoordeeld. Opvallend is de hoge score op prettig als collega voor de spreker van fragment 9: 41%.

Prettig als vriend

Hoewel de verdeling neutraal, redelijk prettig en prettig relatief gelijk blijft, neemt het aantal neutrale antwoorden toe en de positieve beoordelingen af. Toch vinden de meeste respondenten de sprekers nog steeds redelijk prettig als vriend, zoals te zien is in tabel 22.

Tabel 22

SOCIALE AFSTAND: prettig als vriend											TOTAAL	
beoordeling	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10	frequentie	procent
1	2	2	0	0	0	0	1	0	0	2	7	1%
2	9	1	4	2	0	0	8	1	1	4	30	3%
3	12	14	6	10	7	7	9	9	2	15	91	9%
4	22	32	33	43	31	35	46	39	29	35	345	33%
5	28	17	36	28	19	16	26	30	29	22	251	24%
6	24	11	19	13	20	19	11	18	35	18	188	18%
7	5	2	2	2	4	2	0	4	5	4	30	3%
totaal	10	79	10	98	81	79	10	10	10	10	942	91%
	2		0				1	1	1	0		
ontbrekend	2	25	4	6	23	25	3	3	3	4	98	9%
totaal	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	1040	100%
	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		

Ook hier zijn de respondenten enigszins verdeeld over de sprekers van fragment 1 en 2: de eerste spreker krijgt een bijna oplopende score van vervelend als vriend tot prettig als vriend, met de hoogste score op redelijk prettig als vriend en de tweede spreker krijgt relatief veel negatieve beoordeling op redelijk vervelend als vriend (13%), maar vooral neutraal en ongeveer een kwart beoordeelt deze spreker als redelijk prettig tot prettig als vriend. De sprekers van de fragmenten 4, 5-6, 7-8 en 10 scoren ook hier relatief gelijk: neutraal tot redelijk prettig en prettig als vriend. Opvallend is de hoge score van de spreker van fragment 9: 34% vindt deze spreker prettig als vriend en 28% redelijk prettig.

Prettig als zwager

Op de laatste afstand wordt volgens dezelfde verdeling gescoord: neutraal, redelijk prettig en prettig als zwager. Dat ook hier de neutrale scores verder oplopen en de scores op redelijk prettig en prettig wat af, is te zien in tabel 23.

Tabel 23

SOCIALE AFSTAND: zwager											TOTAAL	
beoordeling	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10	frequentie	procent
1	1	1	0	0	1	0	1	1	0	2	7	1%
2	6	1	5	1	0	0	6	1	3	4	27	3%
3	9	17	5	14	5	9	13	9	1	15	97	9%
4	26	31	37	41	38	37	46	44	28	38	366	35%
5	28	13	30	24	16	12	26	26	31	22	228	22%
6	25	14	22	16	17	18	8	17	32	16	185	18%
7	8	2	2	1	4	2	0	4	6	3	32	3%
totaal	10	79	10	97	81	78	10	10	10	10	942	91%
	3		1				0	2	1	0		
ontbrekend	1	25	3	7	23	26	4	2	3	4	98	9%
totaal	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	1040	100%
	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		

De verdeeldheid over de spreker van fragment 2 is gebleven, die van de eerste spreker afgenomen; het merendeel vindt deze spreker redelijk prettig als zwager. De sprekers van de fragmenten 3, 4, 5-6, 7-8 en 10 worden relatief gelijk beoordeeld: vooral neutraal en daarna redelijk prettig tot prettig als zwager. Ook hier scoort de spreker van fragment 9 het hoogst: 31% vindt deze spreker prettig als zwager en 30% vindt dat redelijk prettig.

6.3 Schoonheid van de taal

Elk fragment kreeg drie beoordelingswoorden. De respondenten konden kiezen uit 24 woorden in totaal: 12 positieve en 12 negatieve woorden. In deze paragraaf bespreek ik eerst de algemene resultaten en daarna bespreek ik kort per fragment de beoordelingen. Daarbij laat ik de verdeling positieve en negatieve beoordelingswoorden zien, noem de drie meest gekozen woorden per fragment en laat bij sommige fragmenten enkele opvallende uitkomsten zien. De totale scores per woord en per fragment zijn te zien in tabel 24. Omdat niet alle respondenten elk fragment met drie woorden hebben beoordeeld, is de totale frequentie $n=2659$ (=100%).

Tabel 24

beoordeling	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10	TOTAAL FREQUENTIE	TOTAAL PROCENT
keurig	5	7	14	16	10	14	11	15	56	7	155	5,8%
stijf	1	2	4	9	2	1	7	2	15	0	43	1,6%
arrogant	0	0	1	5	0	1	17	10	2	10	46	1,7%
duidelijk	24	7	22	21	2	15	35	50	72	26	274	10,3%
plat	3	4	1	1	1	1	5	3	0	7	26	1,0%
plezierig	23	12	36	19	23	20	14	41	33	25	246	9,3%
vermakelijk	14	11	8	3	12	13	14	20	0	26	121	4,6%
lief	12	12	6	5	6	2	2	1	5	5	56	2,1%
lelijk	4	5	4	7	2	2	4	1	0	7	36	1,4%
onplezierig	6	6	5	10	4	9	6	4	2	16	68	2,6%
netjes	6	5	27	19	9	11	17	27	58	11	190	7,1%
slordig	8	12	11	14	8	20	14	4	0	16	107	4,0%
hoogmoedig	0	0	0	0	0	2	8	5	1	8	24	0,9%
schattig	6	0	8	4	4	5	4	3	0	6	40	1,5%
exotisch	61	39	41	42	28	33	38	39	23	35	379	14,3%
mooi	1	2	0	1	1	3	3	4	10	1	26	1,0%
onverzorgd	4	13	8	8	10	10	8	7	0	8	76	2,9%
onduidelijk	12	37	32	30	21	23	23	7	1	21	207	7,8%
gezellig	56	21	25	13	25	32	13	19	3	20	227	8,5%
saai	10	7	11	23	3	5	15	8	7	3	92	3,5%
warm	30	10	15	7	16	9	3	9	8	11	118	4,4%
vulgair	0	0	0	0	0	0	4	0	0	1	5	0,2%
sappig	5	7	2	3	2	5	3	6	0	7	40	1,5%
vervelend	4	8	5	8	1	6	12	3	2	8	57	2,1%
TOTAAL	295	227	286	268	190	242	280	288	298	285	2659	100,0%

De positieve beoordelingswoorden scoren verreweg het hoogst: 70% van de gekozen woorden is positief en 30% van de woorden is negatief. De woorden heb ik hieronder verdeeld in positieve en negatieve beoordelingswoorden, zodat de verdeling tussen de woorden duidelijk wordt. In tabel 25 zijn de woorden gerangschikt op frequentie.

Tabel 25

Positief	frequentie	Negatief	frequentie
exotisch	397	onduidelijk	207
duidelijk	274	slordig	107
plezierig	246	saai	92
gezellig	227	onverzorgd	76
netjes	190	onplezierig	68
keurig	155	vervelend	57
vermakelijk	121	arrogant	46
warm	118	stijf	43
lief	56	lelijk	36
sappig	40	plat	26
schattig	40	hoogmoedig	24
mooi	26	vulgair	5
Totaal	1890		787
n	2659		2659

In tabel 26 is per fragment te zien hoeveel positieve en negatieve beoordelingswoord elk fragment heeft gekregen en wat de drie meest gekozen beoordelingswoorden zijn.

Tabel 26

Fragment	Aantal positieve beoordelingswoorden (percentage)	Aantal negatieve beoordelingswoorden (percentage)	3 meest gekozen beoordelingswoorden (plus percentage)
1	82%	18%	exotisch (21%) gezellig (19%) warm (10%)
2	59%	41%	exotisch (17%) gezellig (9%) onduidelijk (16%)
3	71%	29%	exotisch (14%) plezierig (13%) onduidelijk (11%)
4	57%	43%	exotisch (16%) onduidelijk (11%) saai (9%)
5	73%	27%	exotisch (15%) gezellig (13%) plezierig (12%)
6	67%	33%	exotisch (14%) gezellig (13%) onduidelijk (10%)
7	56%	44%	exotisch (14%) duidelijk (13%) onduidelijk (8%)
8	81%	19%	duidelijk (17%) exotisch (14%) plezierig (14%)
9	90%	10%	duidelijk (24%) keurig (19%) netjes (19%)
10	63%	37%	exotisch (12%) duidelijk (9%) plezierig (9%) vermakelijk (9%)

Uit deze gegevens blijkt dat de respondenten overwegend positieve beoordelingswoorden geven aan fragment 1, 3, 5, 6, 8, 9 en 10. Over fragment 2, 4 en 7 zijn de respondenten meer verdeeld. Het beoordelingswoord 'exotisch' wordt aan acht van de tien fragmenten het meeste gegeven, met uitzondering van fragment 8 en 9. Van de beoordelingswoorden van fragment 8 is 17% 'duidelijk' en 14% 'exotisch'. In de drie meest gegeven beoordelingswoorden aan fragment 9 komt het woord 'exotisch' niet voor (maar is slechts 8%).

7. Conclusies

Het Nederlands is een pluricentrische taal en de verhoudingen tussen de variëteiten van het Nederlands zijn, zoals kenmerkend voor pluricentriciteit, asymmetrisch. Het Nederlands in Nederland is de dominante variëteit en de andere variëteiten zijn het Belgische en het Surinaamse Nederlands. Nederland neemt een centrumpositie in het taalgebied in. Dit wordt bepaald door het grootste aantal sprekers, de macht en de middelen tot codificatie en de houding van Nederlanders ten opzichte van de andere variëteiten, die beschouwd worden als 'afwijkend'.

Uit het attitudeonderzoek kunnen de volgende conclusies worden getrokken over de status van de spreker:

- Wat betreft de status (opleiding, rijkdom, macht) scoren de sprekers van fragment 1 en 2 relatief laag op status van de spreker, de sprekers van fragment 7-8 en met name 9 scoren relatief hoog, en de meningen over de status van de overige sprekers zijn verdeeld tot neutraal.
- Wat betreft aantrekkelijkheid scoren de sprekers op alle domeinen (humeur, vriendelijkheid, rechtvaardigheid, agressiviteit en betrouwbaarheid) redelijk hoog tot hoog. Qua rechtvaardigheid wordt er zeer neutraal gescoord: 39% van de respondenten heeft een neutraal antwoord gegeven. Vergelijk dat met vriendelijkheid, waarbij slechts 15% van de antwoorden neutraal is.
- Wat betreft de sociale afstand zien we dat naarmate de sociale afstand afneemt, het aantal neutrale antwoorden toeneemt en het aantal positieve beoordelingen afneemt. Als buurman en als collega vindt ongeveer de helft van de respondenten de sprekers redelijk prettig tot prettig; als vriend of zwager beoordelen de respondenten de sprekers neutraal tot redelijk prettig.
- De totale resultaten in het domein status van de spreker laten zien dat de status neutraal is met een kleine meerderheid voor laag, de aantrekkelijkheid is erg positief en de sociale status redelijk positief tot positief.

Uit het attitudeonderzoek kunnen de volgende conclusies worden getrokken over de schoonheid van de taal: De taal van de sprekers wordt zeer positief beoordeeld. 70% van de woorden is positief tegenover 30% negatieve woorden. De meest gegeven exotisch, duidelijk, plezierig, gezellig en

netjes. De spreker van fragment 9 wordt verreweg het meest positief beoordeeld. In tegenstelling tot de andere fragmenten wordt dit in de eerste plaats niet met exotisch omschreven.

Dit masteronderzoek laat zien dat Nederlanders positieve attitudes hebben ten opzichte van het Surinaamse Nederlands. Er is echter slechts zeer beperkt sprake van (toenemende) acceptatie van pluricentriciteit in het Nederlandse taalgebied. Hoewel Nederlanders het Surinaamse Nederlands over het algemeen positief beoordelen, blijft de variëteit vooral nog 'exotisch' en impliceert het Surinaamse Nederlands een relatief lage status van de sprekers. De beperkte middelen tot codificatie in Suriname pleit ook voor het tegendeel van (toenemende) acceptatie.

De centrale vraag van deze scriptie luidt:

1. Wat is de houding van de sprekers van het Nederlandse Nederlands ten opzichte van het Surinaamse Nederlands?

Nederlandse sprekers van het Nederlands hebben een positieve houding ten opzichte van het Surinaamse Nederlands in Suriname. Nederlanders vinden de taal van Surinaamse sprekers van het Nederlands vooral exotisch, duidelijk, plezierig, gezellig en netjes. De sprekers van het Surinaamse Nederlands vinden zij over het algemeen vrolijk, vriendelijk, rechtvaardig, niet-agressief en betrouwbaar. De status van de sprekers (op het gebied van opleiding, rijkdom en macht) wordt neutraal tot laag beoordeeld. Tot slot beoordelen zij de Surinaamse sprekers op sociale afstand als neutraal tot redelijk positief.

Zeer opvallend zijn de resultaten van één spreker in het bijzonder: de spreker met het meest Standaardnederlandse accent scoort aanzienlijk hoog op alle domeinen. Naast de hoge scores in het domein aantrekkelijkheid en sociale status, scoort zij relatief hoog op status: zowel opleiding, rijkdom als macht worden hoog ingeschat. Uit de beoordelingswoorden blijkt zij als enige spreker niet hoog te scoren op het beoordelingswoord 'exotisch'.

Op basis van dit attitudeonderzoek en de beschikbare codificatiemiddelen in Suriname zijn er aanwijzingen dat de acceptatie van pluricentriciteit betwijfeld kan worden. In vergelijking met de verhouding tussen het Nederlandse en het Belgische Nederlands is de afstand tot de Surinaamse variëteit nog groter. Voor (toenemende) acceptatie van pluricentriciteit is er in het Nederlandse taalgebied nog een lange weg te gaan.

8. Discussie

Nog niet eerder werd er onderzoek gedaan naar de attitudes van Nederlanders ten opzichte van het Surinaamse Nederlands in Suriname. Wat de verhouding tussen het Nederlandse en Surinaamse Nederlands betreft is dit onderzoek het enige dat op basis van geluidsmateriaal is gedaan. Het door mij uitgevoerde onderzoek levert interessante resultaten op. Desalniettemin zijn er enkele kanttekeningen te plaatsen bij dit onderzoek. Deze kritiek zal ik in de discussie bespreken. Daarnaast doe ik een aantal aanbevelingen voor onder andere nader onderzoek naar de verhoudingen tussen de variëteiten van het Nederlands.

8.1 Methode

Deze scriptie laat enkele interessante tendensen zien. Uit het attitudeonderzoek blijkt dat er aanwijzingen zijn dat er sprake is van positieve attitudes van Nederlanders ten opzichte van het Surinaamse Nederlands. Deze positieve attitudes zouden een rol kunnen spelen in de acceptatie van pluricentriciteit. Om daar echter uitspraken over te doen, is er nauwkeuriger onderzoek vereist. Een methode hiervoor zou kunnen zijn om de resultaten van het attitudeonderzoek te verwerken met het statistiekprogramma SPSS. In de eerste plaats kunnen de resultaten daardoor veel preciezer worden geanalyseerd, onder andere door rekening te houden met kansen en significantie. In de tweede plaats kunnen verschil-onderzoeksvragen worden gesteld (vaststellen en toetsen van verschillen op een kenmerk tussen twee of meer groepen, bijvoorbeeld geslacht of leeftijd) en samenhang-onderzoeksvragen (vaststellen en toetsen van een samenhang tussen twee kenmerken). Deze scriptie levert slechts aanwijzingen op die kunnen dienen als aanleiding voor verder onderzoek.

Ook valt te betwijfelen in welke mate een subdomein als 'rechtvaardigheid' te beoordelen valt in een fragment van 30 seconden en een tweede vraag is of subdomeinen als opleiding, rijkdom en macht even zwaar tellen. Hiervoor zou het zinvol zijn onderzoeken naar dergelijke sociolinguïstische schalen nader te bestuderen.

Tot slot vereist deze methode een vervolgonderzoek. Een belangrijke vraag is immers of er sprake is van toenemende acceptatie van pluricentriciteit in het Nederlandse taalgebied. Dat impliceert dat deze eventuele acceptatie getoetst moet worden aan een ander moment in de tijd; pas dan kan onderzocht worden of die acceptatie af- of toeneemt.

8.2 Geluidsfragmenten

Voor het onderzoek heb ik gebruik gemaakt van geluidsfragmenten die zulk spontaan mogelijk taalgebruik bevatten. De redenen hiervoor heb ik reeds toegelicht in hoofdstuk 3. Deze keuze brengt echter enkele nadelen met zich mee. Het selecteren van geschikte fragmenten was niet eenvoudig. Het zijn gesprekken die niet door mij gestuurd zijn, tussen twee mensen, waardoor er continu twee verschillende sprekers aan het woord zijn. De respondenten moesten echter telkens maar één spreker beoordelen. In de instructie bij de vragenlijst staat vermeld dat bij het horen van twee sprekers de spreker beoordeeld moet worden die het meeste aan het woord is. Dit leek ook eenvoudig aangezien er vaak één spreker is die een vraag stelt en de andere spreker, die beoordeeld moet worden, beantwoordt die vraag dan uitgebreid. Toch hebben drie respondenten aangegeven dat het niet altijd duidelijk was welke spreker beoordeeld moet worden. Hoewel het allemaal spontane gesprekken over neutrale onderwerpen zijn (over het weekend, de werkdag, een avond uit), zijn de gesprekken wel redelijk verschillend en maakt het daardoor soms moeilijker om de fragmenten met elkaar te vergelijken. Toch kunnen we op basis van tien gelijksoortige fragmenten toch enkele conclusies trekken. In de tweede plaats laat door de spontane opname (in een restaurant, op het terras) de geluidskwaliteit te wensen over. Met name twee fragmenten (van dezelfde spreker, namelijk fragment 5 en 6) hebben veel achtergrondruis. De ervaring leert dat een slechte geluidskwaliteit van invloed kan zijn op de uitkomsten. Immers, wat je niet goed kunt verstaan, beoordeel je vanzelf negatiever. Dit probleem heb ik deels kunnen voorkomen door de mogelijkheid in de vragenlijst toe te voegen om een fragment over te slaan wanneer het fragment niet goed beluisterd kon worden. In het geval van fragment 5 en 6 hebben dat 21 en 24 respondenten ook gedaan. Toch zijn er geen opvallende negatieve resultaten uitgekomen. Wel hebben zes respondenten aan het eind van de vragenlijst aangegeven de geluidskwaliteit matig te vinden en daardoor moeite hadden met het beoordelen van de sprekers. Ook is het meest gekozen negatieve beoordelingswoord in het attitudeonderzoek (vragen naar de schoonheid van de taal) 'onduidelijk', wat betrekking zou kunnen hebben op de geluidskwaliteit in plaats van het taalgebruik van de spreker. De matige geluidskwaliteit kwam ook door de opnameapparatuur; tijdens mijn bezoek in Suriname heb ik de opnamen teruggeluisterd op de voice-recorder en de camera zelf en daar was de ruis veel minder te horen dan eenmaal thuis op de computer. Terug naar Suriname was geen optie en na de nodige bewerking is er toch voor gekozen de fragmenten te gebruiken en daarbij de optie overslaan te gebruiken.

De matige geluidskwaliteit had ook invloed op een andere keuze. Dit onderzoek laat uitsluitend taalgebruik van Surinamers in Suriname horen. Ik heb overwogen ook fragmenten van sprekers van andere variëteiten (bijvoorbeeld het Nederlandse of het Belgische Nederlands) toe te voegen. Om twee redenen heb ik dat niet gedaan: in de eerste plaats zou de geluidskwaliteit even matig moeten zijn als die van de Surinaamse sprekers, omdat de kwaliteit ervan voor een goede beoordeling gelijk moet zijn. De geluidskwaliteit kan immers van invloed zijn op de beoordeling; wanneer de geluidskwaliteit verschilt, kunnen daardoor ook de beoordelingen verschillen. Dat is om praktische redenen erg complex. Daarnaast zou het de vragenlijst onnodig lang maken; drie respondenten gaven de deelname lang tot te lang te vinden en één respondent gaf aan zich daardoor ook te gaan 'ergeren' aan het taalgebruik omdat hij 'eigenlijk normaal Nederlands had verwacht'. Enkele andere respondenten gaven aan juist ook andere variëteiten te hebben willen horen dan alleen het Surinaamse Nederlands.

Uit de reacties aan het einde van de vragenlijst komen nog andere interessante gegevens naar voren. Zes respondenten hebben aangegeven dat ze het moeilijk vonden om het taalgebruik van de spreker te beoordelen op basis van een geluidsfragment. Zo wil een respondent 'niet-discriminerend' overkomen, maar heeft 'toch zo eerlijk mogelijk geprobeerd' te antwoorden. Met name de vragen naar status (opleiding, rijkdom en macht) vond deze respondent 'vreemd'. Twee andere respondenten geven aan vooral in het midden te scoren, omdat je 'mensen op zo'n kort fragment niet kunt beoordelen'. Tot slot zijn er nog drie respondenten die aangeven de informatie voorafgaand aan het fragment over de spreker mee te laten wegen in het oordeel. Een respondent zegt dat hij 'een jonge student eerder als hoogopgeleid dan een oude man' ziet en een ander laat weten: 'Soms kun je aan de beschrijving (marktkoopman, student) de machtsstatus of het opleidingsniveau al wel afleiden'. Hiermee bedoelt de spreker waarschijnlijk o.a. het laatste fragment. Deze spreker (student geneeskunde) praat echter *over* de markt. In de vragenlijst komt namelijk geen marktkoopman voor. Bij de selectie van de sprekers, de geluidsfragmenten en de informatie vooraf heb ik rekening gehouden met zulke neutraal mogelijke situaties. Een student kan immers op mbo-, hbo- of wo-niveau studeren, een baan in het restaurant kan een bijbaan zijn en iedereen kan over de markt praten. Als laatste is er een respondent die in een uitgebreide reactie laat weten dat hij bij mensen die 'vlotter en gemakkelijker praatten, sneller geneigd was te denken dat ze hoger opgeleid waren. Terwijl dat ook heel goed straatwijsheid kan zijn, of gewoon een kwestie van een goed 'babbeltje' hebben (laatste fragment van de man op de markt, bijvoorbeeld).' Ook geeft deze respondent aan bij de beoordeling op basis van een eerste indruk 'gevoelig' te zijn voor eigenschappen als vrolijkheid en warmte en stelt voor langere fragmenten te laten beoordelen. Bij een volgend onderzoek zou ik op basis van bovenstaande informatie ervoor kiezen vooraf meer

informatie over het onderzoek (doel en methode) te geven, zodat mensen beter voorbereid zijn op het geven van hun mening op basis van een geluidsfragment.

Tot slot moet ik bij het bespreken van de geluidskwaliteit ook de website Thesistools kort noemen, waar ik de vragenlijst gemaakt en geplaatst heb. Er waren heel veel problemen met de software. Ik heb veel reacties gekregen dat het programma niet goed werkte: geluidsfragmenten liepen vast of konden niet afgespeeld worden en ook uit de totale resultaten bleek dat er, ondanks de optie ‘verplicht antwoorden’ vragen overgeslagen waren. Ter illustratie: de vragenlijst is 360 keer gestart en slechts 120 respondenten hebben de vragenlijst volledig ingevuld. Met name na het eerste deel, vanaf het eerste fragment, zijn veel mensen gestopt wegens technische problemen. Hoewel er veelvuldig contact is geweest met de makers van de website, konden zij naar eigen zeggen geen oplossing voor dit probleem vinden. De website www.qualtrics.com biedt voor de volgende keer alternatief.

8.3 Aanbevelingen

Onderzoek naar attitudes is complex. Want wat zeggen beoordelingswoorden als ‘mooi’ en ‘exotisch’ nu eigenlijk? Wat met dit onderzoek gemeten is, is of er positieve attitudes zijn ten opzichte van het Surinaamse Nederlands. Dit onderzoek levert interessante resultaten op, maar zou aangevuld kunnen worden met attitudeonderzoek op andere niveaus. Zo pleit ik voor het meten van stellingen over het Surinaamse Nederlands die door Nederlands beoordeeld moeten worden, omdat daarmee de status nog scherper omschreven kan worden. Daarnaast zouden kwalitatieve interviews nog meer genuanceerde informatie op kunnen leveren.

Niet alleen kunnen mensen attitudes over een taal of variëteit hebben, ook de media spelen een belangrijke rol daarbij. De Caluwe (1992) pleit er terecht voor door kennisoverdracht vooroordelen te verminderen. Een belangrijke rol is hier weggelegd voor de pers. Met het programma LexisNexis²³ kan het Nederlandse persarchief doorzocht worden. De zoekopdracht ‘Taalunie + Suriname’ levert in een periode van 10 jaar (2003 tot 2013, waarbij aangemerkt moet worden dat eind 2003 Suriname tot de Nederlandse Taalunie toetrad) slechts zestien krantenartikelen op. Deze inventarisatie zou nader geanalyseerd kunnen worden. Een zeer geschikte methode hiervoor is de Critical Discourse Analysis van Wodak & Meyer (2009). Interessante vraag is dan welke attitudes de pers heeft ten opzichte van variantie in het Nederlandse taalgebied. Door de

²³ LexisNexis. (z.d.). In opdracht geraadpleegd door Michiel Driebergen (journalist) in januari 2014, van <http://www.lexisnexis.nl/dutch/Home.page>

beperkte ruimte van deze masterscriptie was er helaas geen mogelijkheid dit bijzondere aspect te onderzoeken.

In dit masteronderzoek is een verband gelegd tussen de Nederlandse en Belgische verhouding enerzijds en de Nederlandse en de Surinaamse verhouding anderzijds. Dit is echter pas de eerste stap, en uit deze discussie wordt duidelijk dat er nog meer interessant aanvullend en vooral nauwkeuriger onderzoek nodig is. Belangrijk hierbij is dat toenemende kennis voor convergentie zorgt. Het opnemen van woorden in het woordenboek is daarvan een goed voorbeeld. Maar de kennis over de andere variëteiten kan ook verbeterd worden door onderwijsprojecten, zoals het e-learningproject over taalvariatie Dutch++ van de Freie Universität Berlin. Dit project besteedt aandacht aan de kenmerken van en de verschillen tussen de variëteiten in het Nederlandse taalgebied. Hiervoor wordt onder andere gebruik gemaakt van geluidsfragmenten van Nederlanders, Belgen en Surinamers, interviews met sprekers over hun taalgebruik, en theorie en oefeningen over taalvariatie. Doel van dit project is om de kennis over de variëteiten in het Nederlandse taalgebied te vergroten. Het verdient ten eerste de aanbeveling dergelijke programma's ook in Nederland in te voeren, zodat de kennis van de Nederlandse sprekers over de andere variëteiten vergroot kan worden. Daarnaast zou er goed aan gedaan worden het Surinaamse Nederlands meer erkenning te geven door het mogelijk te maken deze variëteit te codificeren; de lesmethode Taal met Plezier zou daarom uitgewerkt moeten worden tot een volwaardige lesmethode Nederlands in Suriname. Leermiddelen in België kunnen ook aangepast worden, dus een eerstvolgende stap zou in de richting van het derde land in ons taalgebied moeten zijn: Suriname. Pas als het Surinaamse Nederlands – naast mooi en exotisch – gezien wordt als volwaardige variëteit, kunnen we spreken van acceptatie van de pluricentriciteit in ons taalgebied.

Literatuur

- Asin, L., Gobardhan-Rambocus, L. & Krishnadath, I. (2004). Onderwijs in en van het Nederlands in Suriname [Online publicatie]. Gedownload op 1 april 2012, van <http://taalunieversum.org/taalunie/startdocument.pdf>
- Bakker, E. (1993). De Republiek Suriname. Surinaams Nationalisme. In E. Bakker, L. Dalhuisen, R. Donk, M. Hassankhan en F. Steegh (Red.), *Geschiedenis van Suriname: Van stam tot staat* (pp. 136-139). Zutphen: Walburg Pers.
- Bies, R. de (1997). Het Nederlands in Suriname [Online publicatie]. Gedownload op 1 maart 2014, van http://www.dbnl.org/tekst/vla016199701_01/vla016199701_01_0004.php
- Blommaert, J. (2011). The long language-ideological debate in Belgium. *Journal of Multicultural Discourses* (00), 1-16.
- Brandon, R, Kroon, S. & Kurvers, J. (2007). Nederlands in Suriname: Opvattingen van Surinamers over de toetreding van Suriname tot de Nederlandse Taalunie. *OSO, Tijdschrift voor Surinamistiek* (26), 257-273.
- Caluwe, J. de (1992). Attitudes van Vlamingen tegenover de taal van het noorden. *Nederlands van nu* (6), 53-65.
- Caluwe, J. de (2002). Tien stellingen over functie en status van tussentaal in Vlaanderen. In J. de Caluwe, *Taalvariatie en taalbeleid: bijdragen aan het taalbeleid in Nederland en Vlaanderen* (pp. 57-67). Antwerpen/Leuven: Garant.
- Caluwe, J. de (2009). Tussentaal wordt omgangstaal in Vlaanderen. *Nederlandse Taalkunde* (14), 8-25.
- Charry, E., Koefoed, G. & Muysken, P. (1983). *De talen van Suriname*. Muiderberg: Dick Coutinho.

- Clyne, M. (2004). Pluricentric Languages/Plurizentrische Sprachen. In U. Ammon, N. Dittmar, K. Mattheier & P. Trudgill (Red.), *Sociolinguistics/Soziolinguistik. An international handbook of the science of language and society/Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft* (pp. 296-300). Berlin/New York: Walter de Gruyter.
- Donselaar, J. van (2005). Surinaams-Nederlands. In N. van der Sijs, *Wereldnederlands: Oude en jonge variëteiten van het Nederlands* (pp. 111-130). Den Haag: Sdu-uitgevers.
- Eckert, P. (2008). Variation and the indexical field. *Journal of Sociolinguistics* (12/4), 453-476.
- Fierens, L. (2006). Taalattitudes van Surinaamse jongeren ten opzichte van het Nederlands [Online publicatie]. Gedownload op 1 maart 2014, van <http://www.scriptiebank.be/scriptie/taalattitudes-van-surinaamse-jongeren-tov-het-nederlands>
- Geeraerts, D. (2002). Rationalisme en nationalisme in de Vlaamse taalpolitiek. In J. de Caluwe, *Taalvariatie en taalbeleid: bijdragen aan het taalbeleid in Nederland en Vlaanderen* (pp. 87-104). Antwerpen/Leuven: Garant.
- Geerts, G. (1992). Is Dutch a pluricentric language? In M. Clyne, *Pluricentric languages: Differing norms in different nations* (pp. 71-85). Berlin/New York: Walter de Gruyter.
- Gobardhan-Rambocus, L. (1997). Suriname en het Nederlands. In K. Groeneboer (Red.), *Koloniale taalpolitiek in Oost en West: Nederlands-Indië, Suriname, Nederlandse Antillen en Aruba* (pp. 225-249). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Gobardhan-Rambocus, L. (2006). Nederlands in Suriname, een geslaagd resultaat van taalpolitiek [Online publicatie]. Gedownload op 1 april 2012, van http://www.dbnl.org/tekst/han001200701_01/han001200701_01_0038.php
- Grondelaars, S. & Hout, R. van (2011). The Standard Language Situation in the Low Counties: Top-Down and Bottom-Up Variations on a Diaglossic Theme. *Journal of Germanic Linguistics* (23.3), 199-243.

- Grondelaers, S., Hout, R. van & Speelman, D. (2011). A perceptual typology of standard language situations in the Low Countries. *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*, 199-222.
- Haugen, E. (1972). Dialect, Language, Nation. In J. Pride & J. Holmes (Red.), *Sociolinguistics: Selected readings* (pp. 97-111). Harmondsworth: Penguin Books.
- Hoppenbrouwers, C. (1992). Nederlanders over het Nederlands van Vlamingen. *Nederlands van nu* (6), 27-51.
- Jaspers, J. (2009). Inleiding. In J. Jaspers (Red.), *De klank van de stad: Stedelijke meertaligheid en interculturele communicatie* (pp. 7-32). Leuven: Acco.
- Kasper, C. (2001). Verstehen Sie Belgisch? Versuch über die sprachlichen und sprachbezogenen Gemeinsamkeiten der Belgier. *Les Langues Pluricentriques: Variétés nationales des langues européennes à l'intérieur et à l'extérieur de l'espace européen, Revue Belge de Philologie et Histoire* (79), 825-846.
- Muhr, R. (2003). Die plurizentrischen Sprachen Europas. Ein Überblick. In E. Gugenberger & M. Blumberg (Red.), *Vielsprachiges Europa: zur Situation der regionalen Sprachen von der Iberischen Halbinsel bis zum Kaukasus* (pp. 191-233). Frankfurt: Peter Lang Verlag, Frankfurt.
- Vanderkerckhove, R. (2005). Belgium Dutch versus Netherlandic Dutch: New patterns of divergence? On pronouns of address and diminutives. *Multilingua: Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication* (24/4), 379-397.
- Velde, H. van de (2010). Will Dutch become Flemish? Autonomous developments in Belgian Dutch. *Multilingua: Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication* (29/3-4), 385-416.
- Wodak, R. & Meyer, M. (2009). *Methodes of Critical Discourse Analysis*. Londen: SAGE Publications.

Internetbronnen

Freie Universität Berlin (z.d.). *E-learningproject Dutch++*. Geraadpleegd op 1 mei 2014, van

<https://dutchplus.ned.univie.ac.at>

Nederlandse Taalunie (z.d.). *Feiten en cijfers* (z.d.). Geraadpleegd op 1 mei 2014, van

<http://taalunieversum.org/inhoud/feiten-en-cijfers>

Taalpeil (2005). Geraadpleegd op 1 mei 2014, van

<http://taalunieversum.org/sites/tuv/files/downloads/taalpeil.pdf>

Taalpeil (2009). Geraadpleegd op 1 mei 2014, van

http://taalunieversum.org/archief/taalpeil/download/190100_Taalvariatie_rapport_V1_2%20incl.voorblad.pdf

http://taalunieversum.org/archief/taalpeil/opzouten_met_je_valies_vol_waspennen/index.php

Bijlage: Vragenlijst

Beste deelnemer,

Hartelijk dank voor uw medewerking aan dit onderzoek naar taalattitudes (wat mensen denken over taal). Deze vragenlijst gebruik ik voor mijn scriptieonderzoek ter afsluiting van de research master comparatieve neerlandistiek (Universiteit van Amsterdam en Freie Universität Berlin).

Het onderzoek bestaat uit drie delen:

1. Uitleg over het onderzoek
2. Persoonlijke gegevens (anoniem)
3. Het onderzoek: uw mening over sprekers van het Nederlands

Voor vragen of opmerkingen kunt u contact opnemen per e-mail: kirstendegelder@hotmail.com onder vermelding van 'Onderzoek taalattitudes'.

Uw antwoorden worden anoniem verwerkt en worden niet verstrekt aan derden.

Veel succes en plezier met het invullen van de vragenlijst.

Met vriendelijke groet,

Kirsten de Gelder

Uitleg over het onderzoek

In deze vragenlijst wordt uw mening gevraagd over sprekers van het Nederlands. U hoort 10 fragmenten, die elk ongeveer 30 seconden of een minuut duren. Na elk fragment geeft u op een schaal van 1 tot 7 aan wat uw mening is over deze spreker.

Bijvoorbeeld:

Deze spreker lijkt mij:

1. Arm	0	☒	0	0	0	0	0	Rijk
2. Onbetrouwbaar	0	0	0	☒	0	0	0	Betrouwbaar
3. Onvriendelijk	0	0	0	0	0	0	☒	Vriendelijk

In voorbeeld 1 zegt u dat u de spreker redelijk arm vindt.

In voorbeeld 2 zegt u dat u de spreker gemiddeld betrouwbaar vindt. U geeft hiermee een neutraal antwoord.

In voorbeeld 3 zegt u dat u de spreker zeer vriendelijk vindt.

Vervolgens kiest u uit deze lijst 3 woorden die beschrijven wat u van het Nederlands van de spreker vindt.

Bijvoorbeeld:

Het Nederlands van de spreker vind ik:

☒ keurig	0 lelijk	0 onverzorgd
0 stijf	0 onplezierig	0 onduidelijk
0 arrogant	0 netjes	0 gezellig
0 duidelijk	0 slordig	0 saai
0 plat	0 hoogmoedig	0 warm
0 plezierig	☒ schattig	0 vulgair
0 vermakelijk	0 exotisch	0 sappig
☒ lief	0 mooi	0 vervelend

In dit voorbeeld zegt u dat u het Nederlands van deze spreker keurig, lief en schattig vindt.

U mag het fragment zo vaak beluisteren als u wilt, maar het gaat om uw eerste indruk. Vanzelfsprekend is er geen goed of fout antwoord mogelijk.

Soms hoort u twee sprekers. Beoordeel dan de spreker die het meeste aan het woord is.

Voor de beste geluidskwaliteit vraag ik u de fragmenten via luidsprekers of een koptelefoon te beluisteren.

Persoonlijke gegevens

1. Wat is uw geslacht?
2. Wat is uw leeftijd?
3. Wat is uw nationaliteit?
4. Wat is uw woonplaats?
5. Wat is uw hoogste opleidingsniveau?
6. In welk land heeft u uw middelbareschooltijd doorgebracht?
7. Wat is uw moedertaal?
8. Welke talen spreekt u nog meer?

Het onderzoek

Fragment 1: U hoort twee vrouwen. Het zijn collega's. Ze bespreken de werkdag en de plannen voor het weekend.

Fragment 2: U hoort twee vrouwen. Het zijn collega's. Ze bespreken de plannen voor het weekend.

Fragment 3: U hoort twee mannen. Het zijn twee gidsen. Ze bespreken de tour die ze georganiseerd hebben voor toeristen.

Fragment 4: U hoort een man en een vrouw. Het zijn een gids en een gids in opleiding. Ze bespreken de weg terug naar huis.

Fragment 5: U hoort twee mannen op leeftijd. Het zijn goede vrienden. Ze bespreken hun jeugd.

Fragment 6: U hoort twee mannen op leeftijd. Het zijn goede vrienden. Ze bespreken hun jeugd.

Fragment 7: U hoort twee mannen. Het zijn studenten. Ze bespreken de plannen voor het weekend.

Fragment 8: U hoort twee mannen. Het zijn studenten. Ze bespreken de toekomstplannen.

Fragment 9: U hoort een vrouw. Ze spreekt over het gebruik van het Sranantongo (Surinaams).

Fragment 10: U hoort een man. Hij spreekt over de markt en over de winkel.

Deze spreker lijkt mij:

1. laagopgeleid	0	0	0	0	0	0	0	hoogopgeleid
2. arm	0	0	0	0	0	0	0	rijk
3. niet machtig	0	0	0	0	0	0	0	machtig
4. chagrijnig	0	0	0	0	0	0	0	vrolijk
5. onvriendelijk	0	0	0	0	0	0	0	vriendelijk
6. onrechtvaardig	0	0	0	0	0	0	0	rechtvaardig
7. agressief	0	0	0	0	0	0	0	zachtaardig
8. onbetrouwbaar	0	0	0	0	0	0	0	betrouwbaar
9. vervelend als buurman	0	0	0	0	0	0	0	prettig als buurman
10. vervelend als collega	0	0	0	0	0	0	0	prettig als collega
11. vervelend als vriend	0	0	0	0	0	0	0	prettig als vriend
12. vervelend als zwager	0	0	0	0	0	0	0	prettig als zwager

(Bij de fragmenten met vrouwen: buurvrouw, collega, vriendin en schoonzus.)

Het Nederlands van de spreker vind ik (3 antwoorden):

0 keurig

0 lelijk

0 onverzorgd

0 stijf

0 onplezierig

0 onduidelijk

0 arrogant

0 netjes

0 gezellig

0 duidelijk

0 slordig

0 saai

0 plat

0 hoogmoedig

0 warm

0 plezierig

0 schattig

0 vulgair

0 vermakelijk

0 exotisch

0 sappig

0 lief

0 mooi

0 vervelend

Bijlage: informatie over de sprekers

Fragment 1

De spreker van het eerste fragment is een vrouw. Ze is 34 jaar en haar moedertaal is Nederlands. Ze spreekt Sranantongo en Engels. Ze heeft een gemende etnische achtergrond, een mix van indiaan, creool en Chinees. Ze is nog nooit in Nederland geweest. Ze werkt in café-restaurant in Paramaribo. Het gesprek is opgenomen in de tuin van het restaurant waar ze werkt. In het fragment spreekt ze samen met een collega over haar werkdag van die dag, de plannen voor het weekend en wat ze straks gaat doen. Haar collega is in fragment twee te horen. De respondenten krijgen de volgende informatie:

U hoort twee vrouwen. Het zijn collega's. Ze bespreken de werkdag en de plannen voor het weekend.

Fragment 2

De spreker van het tweede fragment is ook een vrouw. Ze is 22 jaar en haar moedertaal is Saramakkaans. Daarnaast spreekt ze Sranantongo en Nederlands. Haar etnische achtergrond is Samarakkaans. Ze is nooit in Nederland geweest. Ze werkt in een café-restaurant in Paramaribo. Het fragment is een deel van het gesprek zoals in fragment 1, maar dan vertelt de spreker over haar plannen voor het weekend, dat iemand lasagne komt brengen want er is een grote reservering in het restaurant. De respondenten krijgen de volgende informatie:

U hoort twee vrouwen. Het zijn collega's. Ze bespreken de plannen voor het weekend.

Fragment 3

De spreker van het derde fragment is een man. Hij is 24 jaar en zijn moedertaal is Nederlands. Daarnaast spreekt hij Engels en Sranantongo. Zijn moeder is indiaan en zijn vader creool. Hij is opgegroeid op Apoera, een dorp op de grens met Guyana. Hij heeft van zijn 11e tot zijn 18e in Paramaribo gewoond en op school gezeten, daarna is hij weer terug naar Apoera gegaan. Hij heeft zijn eigen resort en werkt als gids en gastheer op een onbewoond eiland. Het gesprek is opgenomen op dit eiland. Hij spreekt met een andere gids die met een groepje toeristen bij hem op bezoek zijn geweest. In het fragment evalueren ze de reis en de samenwerking tussen hen beiden. De respondenten krijgen de volgende informatie:

U hoort twee mannen. Het zijn twee gidsen. Ze bespreken de tour die ze georganiseerd hebben voor toeristen.

Fragment 4

De spreker van het vierde fragment is ook een man. Hij is 30 jaar en zijn moedertaal is Nederlands. Daarnaast spreekt hij Sranantongo en een beetje Engels. Ook zijn achtergrond is gemixt. Hij komt uit Paramaribo en werkt als gids voor toeristen. Het gesprek is opgenomen op een brug ergens in het oerwoud van Suriname. Tijdens zijn reis is er een gids in opleiding mee. Ze bespreken samen de weg terug naar huis. Hij vertelt over de route die hij gaat nemen, hoe lang hij er denkt over te doen en dat hij nog even zijn broer moet bellen. De respondenten krijgen de volgende informatie:

U hoort een man en een vrouw. Het zijn een gids en een gids in opleiding. Ze bespreken de weg terug naar huis.

Fragment 5

De spreker van het vijfde fragment is een man. Hij is 80 jaar en zijn moedertaal is Sranantongo. Daarnaast spreekt hij Nederlands. Hij is opgegroeid in Paramaribo, heeft 37 jaar in Nederland gewoond en is nu 16 jaar terug in Suriname. Hij heeft als verpleegkundige in de psychiatrie gewerkt en is inmiddels met pensioen. Het gesprek is opgenomen op een terras. Hij spreekt met een goede vriend, eveneens 80 jaar, over hun jeugd in Suriname. Ze bespreken wat ze anders zouden doen als ze hun jeugd over mochten doen en over het kattenkwaad dat ze uithaalden. Een belangrijke opmerking bij dit fragment is dat de geluidskwaliteit van het gesprek door achtergrondruis wat te wensen over laat. In de discussie verderop in deze scriptie kom ik daar op terug. De respondenten krijgen de volgende informatie:

U hoort twee mannen op leeftijd. Het zijn goede vrienden. Ze bespreken hun jeugd.

Fragment 6

De spreker van dit fragment is dezelfde spreker als uit fragment 5 en het fragment is een deel van hetzelfde gesprek. De spreker vertelt nu over hoe dankbaar ze vroeger waren en wat er gebeurde als ze vroeger hun bord niet leeg aten. De reden dat ik hier dezelfde spreker heb laten horen, is tweeledig: enerzijds houd ik er rekening mee dat de kwaliteit van het gesprek invloed heeft op de beoordeling. Respondenten kunnen weliswaar een fragment overslaan (waarover later meer).

Fragment 7

De spreker van het zevende fragment is een man. Hij is 22 jaar en zijn moedertaal is Nederlands. Daarnaast spreekt hij Sranantongo, Engels en een beetje Spaans. Zijn vader is Hindoestaan, zijn moeder een mix van indiaan en creool. Hij spreekt en verstaat geen Hindoestaans; zijn vader zei altijd dat er thuis Nederlands gesproken moest worden. Hij studeert toerisme en werkt in een restaurant. Het gesprek is opgenomen op een terras in Paramaribo. Hij spreekt met zijn collega over de plannen om uit te gaan met een paar mensen. De respondenten krijgen de volgende informatie:

U hoort twee mannen. Het zijn studenten. Ze bespreken de plannen voor het weekend.

Fragment 8

De spreker van het achtste fragment is dezelfde man als die uit het vorige fragment. Dit keer bespreekt hij met zijn collega zijn toekomstplannen. De spreker wil een eigen restaurant beginnen. Wederom twee keer dezelfde spreker dus. Ik ben benieuwd of de inhoud van het gesprek invloed heeft op de beoordeling. De respondenten krijgen de volgende informatie:

U hoort twee mannen. Het zijn studenten. Ze bespreken de toekomstplannen.

Fragment 9

De spreker van het negende fragment is een vrouw. Ze is 23 jaar en haar moedertaal is Nederlands. Daarnaast spreekt ze Sranantongo, Engels, Javaans en een beetje Saramakkaans. Ze heeft een Javaanse achtergrond. Ze studeert toerisme en loopt stage als gids. Tijdens het gesprek vertelt ze over het gebruik van het Sranantongo en in welke situaties die taal voornamelijk gesproken wordt. Verderop in het gesprek (maar niet in het fragment) vertelt ze hoe ze zichzelf geleerd heeft Standaardnederlands te spreken. Ze is nooit in Nederland geweest, maar heeft van alle sprekers verreweg de meest Nederlandse uitspraak. Te horen is hoe zij normaal gesproken in het openbare leven in Surinaamse spreekt, anders dan met vrienden bijvoorbeeld. Dit fragment is een belangrijk fragment is het onderzoek, omdat ik verwacht dat zij door haar Nederlandse uitspraak positiever beoordeeld wordt dan de rest van de sprekers. De respondenten krijgen de volgende informatie:

U hoort een vrouw. Ze spreekt over het gebruik van het Sranantongo (Surinaams).

Fragment 10

De spreker van het laatste fragment is een man. Hij is 25 jaar en zijn moedertaal is Nederlands. Daarnaast spreekt hij Spaans, Engels, Papiamentó en Sranantongo. Hij is een mix van creool, Nederlands, joods en Hindoestaan. Hij is in totaal drie maanden op vakantie geweest in Nederland. Hij studeert geneeskunde en doet momenteel zijn co-schappen in Paramaribo. Tijdens het gesprek vertelt hij over de markt. Hij legt uit dat Surinamers nooit op hun beurt wachten op de markt of in de winkel en wat ze dan zeggen. De respondenten krijgen de volgende informatie:

U hoort een man. Hij spreekt over de markt en over de winkel.